

การศึกษากิจกรรมและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บนฐานความ
หลากหลายทางชีวภาพ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนและพื้นที่
เชื่อมโยง

มณฑล ศรีสุข
นที บิณฑวิหค

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ประจำปีงบประมาณ 2562

พ.ศ. 2562

งานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษากิจกรรมและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บนฐานความ
หลากหลายทางชีวภาพ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนและพื้นที่
เชื่อมโยง

มณฑล ศรีสุข

นที บินทวิหค

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ประจำปีงบประมาณ 2562

พ.ศ. 2562

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
สารบัญ.....	ข
สารบัญตาราง.....	ค
สารบัญภาพ.....	ง
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	7
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	7
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	8
2.2 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการศึกษาธรรมชาติ.....	10
2.3 การสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการศึกษาธรรมชาติ ..	11
2.4 ความหลากหลายทางชีวภาพ.....	12
2.5 นิเวศวัฒนธรรม.....	16
2.6 เศรษฐกิจชุมชน.....	17
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้อง.....	19
2.8 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย.....	22
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	23
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	24
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	25
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	25
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	27
4.1 ที่มาของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลจirim อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์.....	27
4.2 พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน.....	32
4.3 เหตุผลและความจำเป็นในการดำเนินโครงการ.....	32
4.4 สรุปการลงพื้นที่บ้านกิวเคียนและบ้านสีเสียด.....	33
4.5 สรุปการลงพื้นที่บ้านทรายงาม โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจาก พระราชดำริ.....	35

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
4.6 ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านทรายงาม.....	37
4.7 ประวัติความเป็นมาบ้านกัวเคียน.....	51
4.8 ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านสีเสียด.....	55
4.9 ประวัติความเป็นมาบ้านน้ำต๊ะ.....	68
4.10 ประวัติหมู่บ้านน้ำสี.....	74
4.11 การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....	82
บทที่ 5 ผลการวิจัย.....	89

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางกลุ่มองค์กร แขนงนำหมู่บ้าน	58
ตารางรายชื่อคุ้มในหมู่บ้าน.....	58
ตารางปฏิทินฤดูกาล (ทำเกษตร).....	70
ตารางปฏิทินฤดูกาล (ประเพณีและวัฒนธรรม).....	71

สารบัญภาพ

	หน้า
แผนภาพกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย.....	22
แผนภาพประวัติบ้านกิวเคียน.....	34
แผนภาพบ้านทรายงาม.....	36

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) อยู่ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานานท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจจะเข้มข้นมากขึ้นสังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ขณะที่ประเทศไทยมีข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์เกือบทุกด้านและจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ชัดเจนขึ้น ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 นับเป็นจังหวะเวลาที่ท้าทายอย่างมากที่ประเทศไทยต้องปรับตัวขนานใหญ่ โดยจะต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมให้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยท่ามกลางการแข่งขันในโลกที่รุนแรงขึ้นแต่ประเทศไทยมีข้อจำกัดหลายด้าน อาทิคุณภาพคนไทยยังต่ำ แรงงานส่วนใหญ่มีปัญหาทั้งในเรื่ององค์ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สังคมขาดคุณภาพและมีความเหลื่อมล้ำสูงที่เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับศักยภาพการพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนา ประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) อยู่ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานานท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจจะเข้มข้นมากขึ้นสังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ขณะที่ประเทศไทยมีข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์เกือบทุกด้านและจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ชัดเจนขึ้น ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 นับเป็นจังหวะเวลาที่ท้าทายอย่างมากที่ประเทศไทยต้องปรับตัวขนานใหญ่ โดยจะต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมให้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยท่ามกลางการแข่งขันในโลกที่รุนแรงขึ้นแต่ประเทศไทยมีข้อจำกัดหลายด้าน อาทิคุณภาพคนไทยยังต่ำ แรงงานส่วนใหญ่มีปัญหาทั้งในเรื่ององค์ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สังคมขาดคุณภาพและมีความเหลื่อมล้ำสูงที่เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับศักยภาพการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็น

ปัญหาและเป็นจุดอ่อนของการรักษาฐานการผลิตและให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีพที่ยั่งยืน ฐานทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้ในการพัฒนาจำนวนมากก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ป่าไม้ลดลง ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ทรัพยากรน้ำยังมีส่วนที่ไม่สามารถจัดสรรได้ตามความต้องการ และมีความเสี่ยงในการขาดแคลนในอนาคต เกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นจากการเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและต้นทุนทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความผันผวนและรุนแรงมากขึ้นโดยเฉพาะอุทกภัยและภัยแล้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจและห่วงโซ่การผลิตภายในประเทศ และข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งทวีความเข้มข้นทำให้ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อมรับภาระในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกภายใต้กระแสการแข่งขันทางการค้า ขณะที่วาระการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกหลัง ค.ศ. 2015ซึ่งเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกในอีก 15 ปี ข้างหน้า (ค.ศ. 2016-2030) จะส่งผลกระทบต่อแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต ดังนั้น ประเด็นท้าทายที่ต้องเร่งดำเนินการในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้แก่ การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน เร่งแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมเพื่อลดมลพิษที่เกิดจากการผลิตและการบริโภค พัฒนาระบบบริหารจัดการที่โปร่งใสเป็นธรรม ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้างมากขึ้น ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่มีความสามารถผลักดันสู่การปฏิบัติการส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ พัฒนาและยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของไทยสู่สากล โดยควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม พัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่มี ระบบนิเวศเปราะบาง พัฒนาระบบการจดทะเบียนได้จากแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติให้เหมาะสมสำหรับใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างยั่งยืน ส่งเสริมแนวคิดการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ โดยพัฒนาขีดความสามารถและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวธรรมชาติกับการอนุรักษ์ทรัพยากร การสืบทอด อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ความหลากหลายทางชีวภาพของท้องถิ่นด้วย (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564)

โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี เป็นโครงการจัดหาแหล่งน้ำด้านการอุปโภคบริโภค และเกษตรกรรมเพื่อพื้นที่อพยพจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ มีลำดับความเป็นมาของโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ.

2500 รัฐบาลประกาศจะก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์ ที่บ้านผาซ่อม ต.ผาเสียด อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์ ได้ให้กรมประจวบคีรีขันธ์ดำเนินการจัดเตรียมพื้นที่สำหรับราษฎรที่จะต้องย้ายออกจากบริเวณอ่างเก็บน้ำ โดยได้จัดตั้งเป็นนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน ขึ้นที่ อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ ซึ่งมีพื้นที่อยู่บริเวณท้ายน้ำของเขื่อนดินปิดช่องเขาต่ำ (Saddle Dam) ของเขื่อนสิริกิติ์ วันที่ 4 มีนาคม 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดเขื่อนสิริกิติ์ และทรงมีพระราชดำริให้กรมชลประทานพิจารณาดำเนินการจัดหาแหล่งน้ำ เพื่อการอุปโภค-บริโภค และการเพาะปลูกให้กับราษฎรในพื้นที่อพยพ ในปี พ.ศ. 2529 กรมชลประทานได้ก่อสร้างระบบท่อส่งน้ำจากอาคารระบายน้ำของเขื่อนดินปิดช่องเขาต่ำ แต่ระบบส่งน้ำนี้ไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่อพยพส่วนใหญ่ยังขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค และน้ำเพื่อเกษตรกรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราษฎรจึงได้วางแผนกฏเกณฑ์ให้มีการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภคเท่านั้น ต่อมาเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2542 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จเยี่ยมราษฎรบ้านห้วยต่ำ ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา ได้มีราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอให้สร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี วันที่ 15 กรกฎาคม 2542 ได้มีการประชุมชี้แจงแนวทางในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี ณ บริเวณหน่วยงานที่ได้วางแผนก่อสร้าง ในการประชุมท่านผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ได้ชี้แจงว่า การที่จะรับโครงการนี้เป็นโครงการพระราชดำริ จำเป็นต้องให้กรมชลประทานศึกษาในรายละเอียดก่อน เมื่อกรมชลประทานได้พิจารณาเห็นว่า การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี มีพื้นที่น้ำท่วมบางส่วนอยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1เอ จึงได้ศึกษาวางโครงการขนาดเล็กสำหรับการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค และการเกษตรจำนวน 4 โครงการ แต่โครงการขนาดเล็กทั้ง 4 โครงการก็ยังไม่สามารถบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำได้ทั้งหมด จำเป็นต้องมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี จึงจะทำให้แก้ไขปัญหการขาดแคลนน้ำได้อย่างสมบูรณ์ต่อมาตัวแทนสมาชิกนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน ได้มีหนังสือ ถึงสำนักราชเลขาธิการ ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทางราชการดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2546 มีการประชุมหน่วยงานราชการต่างๆ ในจังหวัด โดยผลการประชุมสรุปได้ว่า ราษฎรอำเภอท่าปลาได้รับความเดือดร้อนมีความประสงค์ให้ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี เมื่อปี พ.ศ.2548 กรมชลประทานได้ว่าจ้างให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี และดำเนินการแล้วเสร็จในเดือน เมษายน 2549 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี พร้อมระบบผันน้ำ ระบบส่งน้ำและอาคารประกอบไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามหนังสือของสำนักราชเลขาธิการลงวันที่ 29 กันยายน 2548 เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พิจารณาให้กรมชลประทานจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมใหม่ การศึกษาทบทวนรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมแล้วเสร็จเมื่อ มิถุนายน 2552 ผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2553 และเมื่อวันที่ 20

เมษายน 2554 คณะรัฐมนตรีอนุมัติดำเนินโครงการและอนุมัติผ่อนผันมติ ครม. วันที่ 12 ธันวาคม 2532 กรณีการขอใช้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1เอ (กรมชลประทาน 2557)

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลกเมื่อดูจากสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ทั่วโลก จำนวนการจ้างงานด้านการท่องเที่ยว และจำนวนผู้ใช้บริการ ขนาดและอัตราการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นได้ทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพนั้นมีความสำคัญต่อมนุษย์เพราะเป็นแหล่งกำเนิดสินค้าและบริการต่าง ๆ เศรษฐกิจโลกประมาณร้อยละสิบนั้นตั้งอยู่บนฐานของผลิตภัณฑ์และการแปรรูปจากความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายทางชีวภาพทั่วโลกนั้นกำลังถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วและเร็วกว่าอัตราการสูญพันธุ์ตามธรรมชาติหลายเท่าตัว ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น การบุกรุกพื้นที่ธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ (ภาวะโลกร้อน) มลภาวะ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั่งยืน และการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน (Christ, Costas; Sweeting, Jamie; Hillel, Oliver; Matus, Seleni; 2003. Tourism and Biodiversity. Washington.: Conservation International. Retrieved June 10, 2017)

การท่องเที่ยวและความหลากหลายทางชีวภาพเป็นสองสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด คนหลายล้านคนเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละปีเพื่อที่จะสัมผัสกับความวิจิตรสวยงามของธรรมชาติ เราสามารถนำรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นมาสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจ นอกจากนี้การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ (awareness) กับนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นในเรื่องความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพที่มีต่อชีวิตประจำวันของเรา จากกรณีริเริ่มโครงการต่าง ๆ อย่างเช่น โครงการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อขจัดความยากจนด้วยความร่วมมือจากหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติและหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวระดับชาติทั้งจากภาครัฐและเอกชนนั้น องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยว การบรรเทาความยากจนและความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวเริ่มตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเองมากขึ้นอย่างยิ่ง และมีหลายสิ่งซึ่งชุมชนสามารถทำเพื่อปกป้องคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพได้ ซึ่งรวมถึงการใช้มาตรการง่าย ๆ เช่น การจัดการกลุ่มทัวร์เพื่อให้ลดการรบกวนต่อสัตว์ป่าให้เหลือน้อยที่สุด หรือการซื้อทรัพยากรจากแหล่งที่มีความยั่งยืน (Ban Ki-moon United Nations Secretary-General World Tourism Organization. 2010. Tourism & Biodiversity: Working for Conservation.)

จากสภาพพื้นที่และกระแสการท่องเที่ยวของที่ตั้งของโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำกินของชุมชนเดิม รวมถึงการขอใช้พื้นที่ลุ่มน้ำ

ชั้น1เอ ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านและเขตป่าสงวนแห่งชาติลำน้ำน่านฝั่งขวา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีความสวยงามตามธรรมชาติ ลักษณะภูมิประเทศของส่วนมากเป็นภูเขาประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมด มีพื้นที่ราบประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ ที่ราษฎรอาศัยและทำกิน สภาพพื้นที่เป็นป่าธรรมชาติ มีสภาพป่าสมบูรณ์ และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ ซึ่งประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบเขา มีพันธุ์ไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ และสัตว์ป่าหลายชนิด และเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติเดินป่าระยะไกล เส้นทาง นาทอง - ภูญาพ้อ / เส้นทาง ภูญาพ้อ น้ำหมั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยม ได้แก่ เล่นน้ำตก อ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ กิจกรรมตกปลา ล่องเรือ ล่องแพ ศึกษาธรรมชาติ ขับรถชมทัศนียภาพและ ทัศนียภาพธรรมชาติและเที่ยวชมน้ำตก ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี และมีสวนผลไม้แบบวนเกษตรซึ่งเป็นการทำสวนผลไม้แบบอาศัยและเรียนแบบธรรมชาติ สวนผลไม้ของชุมชนโดยรอบโครงๆเป็นสวนผลไม้แบบผสมผสานมีผลไม้หลากหลายชนิดเช่น ทุเรียน ลำไย สาลี่ ลองกอง มังคุด เงาะ ฯลฯ และยังมีสวนเกษตรพืชเศรษฐกิจท้องถิ่น เช่น กล้วย ข้าว กาแฟ ซึ่งผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนโดยรอบโครงการ ให้ผลผลิตตลอดทั้งปี เนื่องด้วยพื้นที่ทำกินและพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน ประสบปัญหาในการออกเอกสารสิทธิในพื้นที่ทำกิน ทำให้มีข้อจำกัดในการประกอบอาชีพทางการเกษตรในพื้นที่

จากสภาพของพื้นที่ที่มีความอุดม สมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่มีความสวยงาม และกระแสการท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวได้เริ่มเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนที่อาศัยรอบโครงการ และพื้นที่ใกล้เคียงก่อให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ แต่เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่คนนอกพื้นที่เข้ามาทำกิจกรรมแบบเป็นส่วนตัว เช่นกิจกรรมแคมป์ปิ้ง การเดินป่าส่องสัตว์ ปั่นจักรยานขึ้นภูญาพ้อ เป็นต้น กิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาทั้งในด้านการทำลายสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เช่นปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การตัดไม้เพื่อนำมาปรุงอาหารและกิจกรรมรอบกองไฟ การล่าสัตว์เพื่อเป็นกิจกรรมนันทนาการ ไม่ว่าจะเป็นการเก็บพันธ์พืช เช่น กล้วยไม้ เฟิร์น เพื่อนำมาเป็นของที่ระลึก รวมถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น เช่นการจัดกิจกรรมนันทนาการที่ส่งเสียงดัง รบกวน การจัดกิจกรรมในเวลากลางคืน เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เข้ามาในชุมชน บางช่วงเวลาเทศกาล ฤดูกาลโดยเฉพาะในฤดูหนาวมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว เพื่อเข้ามาชมทิวทัศน์ ทะเลหมอกเหนืออ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ และกิจกรรมดังกล่าวของนักท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเป็นกิจกรรมที่ขาดการควบคุมดูแล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ถ้ามีการวางแผนการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี ช่องผู้ที่เกี่ยวข้องช่องทางการท่องเที่ยว ในพื้นที่โครงการฯจะทำให้เป็นโอกาสของชุมชนในการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นฐานการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิตและบริการ และใช้เป็นวัตถุดิบ

สำคัญสำหรับการเพิ่มมูลค่าที่มีคุณค่าสูงขึ้น จะส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวาง ทั้งเรื่องการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม บริการ ภาคการผลิต และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นจุดเด่นที่ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและความน่าสนใจในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่แตกต่างกันคือความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่นั้น ๆ

จากสถานการณ์ดังกล่าว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกระบวนทัศน์ (Paradigm) ใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวที่อาศัยฐานความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทรัพยากรหลักของการท่องเที่ยว โดยอาศัยคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงบริบทด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างและหลากหลาย อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของแต่ละชุมชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งในแต่ละพื้นที่นั้นมีความหลากหลายในทางชีวภาพที่สามารถนำมาพัฒนา ต่อยอดทางด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสกับความสวยงามของธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความเป็นอัตลักษณ์ และสามารถนารายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวนั้นมาสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนควบคู่กัน นอกจากนี้การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังช่วยให้เกิดการตระหนักรู้แก่นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นในเรื่องความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพที่มีการดำรงชีวิตของทุกสรรพสิ่ง อย่างไรก็ตามแม้ว่าการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ช่วยสร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชน แต่ก็ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพได้เช่นกัน ดังนั้น การกำหนดมาตรการร่วมกันของทุกภาคีที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงต้องดำเนินการอย่างเข้มงวดและเหมาะสมอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของทรัพยากรการท่องเที่ยวและการสามารถพัฒนาเศรษฐกิจแก่ชุมชน อาทิ การศึกษาและกำหนดพื้นที่ทางธรรมชาติที่ต้องการนำนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมและเผื่อระวังข้อจำกัดด้านการรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อไม่เป็นการทำความเสียหายต่อแหล่งที่อยู่และสายพันธุ์พืชและสัตว์ต่างๆ การสร้างการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อร่วมกันวางแผน จัดการ ทำการตลาด และตรวจสอบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีฐานมาจากความหลากหลายทางชีวภาพ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริฯ และพื้นที่เชื่อมโยง อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์เพื่อมุ่งให้ได้มาซึ่งข้อมูลฐานวิชาการในด้านความหลากหลายทางชีวภาพด้านการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และสามารถพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพในการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. ศึกษากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง
2. ศึกษาและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง
3. สร้างกลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา ศึกษากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ, พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ, การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง
2. ขอบเขตพื้นที่ พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง
2. ได้เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง
3. ได้ระบบกลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง
4. ได้แนวทางในการจัดการแผนงานในการพัฒนา การใช้ประโยชน์และคุณค่าจากความหลากหลายทางชีวภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) การศึกษาแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจและนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานประกอบด้วย

2.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวบนฐานของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งเน้นลักษณะสำคัญทางชีวภาพ ทางกายภาพ และสังคมวัฒนธรรม ในความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผู้ให้ความหมายและลักษณะไว้ ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวโดยที่ รักษาวัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้คนในท้องถิ่น ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตของท้องถิ่น โดยมีการจัดการท่องเที่ยวให้คงอยู่ในระยะยาว สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สามารถเก็บรักษาไว้ถึงชั่วลูกชั่วหลาน (สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. 2551)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ กระบวนการและกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งมุ่งเน้นการดำเนินการตามแนวคิด คือ เรื่องของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด โดยเฉพาะชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมในการตัดสินใจ นอกจากภาระหน้าที่แล้วต้องเน้นการศึกษา ต้องเน้นพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติหรือระบบนิเวศเป็นหลัก คือ เนื้อหาเป็นกิจกรรมประเภทหนึ่ง มุ่งเน้นความรู้และความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องไม่ละเลยองค์ประกอบในเชิงวัฒนธรรมชุมชน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542)

ดังนั้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามาดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน และการได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

ประเทศไทยมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ จนบางครั้งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จึงมีกระแสมุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการประชุม Earth Summit เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล สรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) ดังนี้

1. กระแสความต้องการให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นกระแสความต้องการของประชาชนโลก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่ของการอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ

2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้เกิดกระแสการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสที่มีมากขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพอใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

3. กระแสความต้องการของคนในชุมชน ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ที่เป็นลักษณะเด่นของ Eco - tourism (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) ประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ การเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนและครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น การ

กระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในที่สุดแล้วประชาชนในชุมชน ตลอดจนการปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนเข้ามาในการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีแนวความคิดพื้นฐานหรือหลักการที่ควรพิจารณาอยู่ 4 ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2547) ได้แก่

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนควบคุมผลกระทบให้มีระดับต่ำ
2. การสร้างจิตสำนึกและกระบวนการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ
3. เน้นการคงไว้ หรือพัฒนาน้อย และกลมกลืนกับธรรมชาติ
4. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น องค์ประกอบหลักของการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่

4.1 ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

4.2 ด้านการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก

4.3 ด้านตลาดของการท่องเที่ยว

4.4 ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุปการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่จะต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.2 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการศึกษาธรรมชาติ

เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเป็นเหมือนเครื่องมือประเภทหนึ่งในการศึกษาธรรมชาติ ที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องของสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เส้นทางที่จัดอาจมีหลายประเภท แต่ละเส้นทางมีจุดประสงค์และสิ่งที่น่าสนใจแตกต่างกันไป ซึ่งส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการชมทิวทัศน์ธรรมชาติ การออกกำลังกาย การหาความเพลิดเพลินกับธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น เสรี เวชบุษกร (2534) ได้นิยามว่าเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ หมายถึง แนวทางเดินเท้าที่จัดทำขึ้น เพื่อเป็นเส้นทางหรือเครื่องมือที่จะให้ความรู้ความเข้าใจทักษะ และเจตคติเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้เส้นทางที่จัดอาจมีหลายประเภทแต่ละเส้นทางมีจุดประสงค์และสิ่งที่น่าสนใจแตกต่างกันไป ซึ่งส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการชมทิวทัศน์ธรรมชาติ การออกกำลังกาย การหาความเพลิดเพลินกับธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

รูปแบบของเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ

สมจิตร์ หวังดิลก (2542) ได้กำหนดรูปแบบของเส้นทางศึกษาธรรมชาติแยกออกเป็นลักษณะหลักๆ ได้ ดังนี้

1. เส้นตรง (Linear Form) แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1.1 เส้นทางที่มุ่งไปสู่จุดหมาย เป็นเส้นทางที่เชื่อมจากจุดเริ่มต้นซึ่งอาจจะเป็นบริเวณที่จอดรถไปยังจุดหมายปลายทาง ซึ่งอาจจะเป็นน้ำตก จุดชมวิว ที่พัก รูปแบบนี้ใช้ได้ทั้งระยะทางไกลและระยะทางใกล้เช่น เป็นจุดที่เชื่อมโยงระหว่างลานจอดรถและศูนย์

1.2 เส้นทางที่เชื่อมระหว่างจุดสองจุดโดยมีทิศทางไปกลับสวนกันทั้งสองจุดเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและจุดปลายทาง

2. เส้นทางที่เป็นทางมาบรรจบกัน (Loop) ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ เป็นเส้นทางสายเดียวที่มาบรรจบกัน (Single Loop) และเส้นทางที่มีหลายสายตัดกัน (Connected Loop) เส้นทางทั้งสองรูปแบบคล้ายกัน คือ เป็นเส้นทางที่จุดเริ่มต้นและจุดปลายทางเป็นจุดเดียวกันหรือเกือบเป็นจุดเดียวกัน แต่ผู้ใช้เส้นทางจะเดินในทิศทางเดียว (One-way) และไม่เดินสวนกลับในทางเดิม จะมีการตัดเส้นทางเป็นรูปร่างกลม วงรี ซึ่งส่วนใหญ่จุดเริ่มต้นจะอยู่ในบริเวณลานจอดรถยนต์และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ความแตกต่างของเส้นทางทั้งสองเส้น คือ เส้นทางที่มีหลายเส้นมาตัดกันจะเปิดโอกาสให้ผู้ใช้เส้นทางมีโอกาสเลือกเส้นทางเดินตามที่พอใจตามกำลังที่มีอยู่ตามระยะทางที่ต้องการไป ซึ่งเส้นทางแบบนี้จะอยู่ในรูปเลข 8 หรือ เส้นทางเดี่ยวที่ต่อกันเป็นช่วงๆ ข้อดีของการสร้างเส้นทางที่ไม่ย้อนกลับที่เดิม คือจะได้ไม่พบกับเรื่องราวและทิวทัศน์ที่ซ้ำซากเหมือนเดิม และไม่ทำให้เกิดการแออัดโดยการพบกับคณะอื่นที่ตามมา

จากข้อมูลดังกล่าวมาสรุปได้ว่า รูปแบบของเส้นทางศึกษาธรรมชาติแยกออกเป็นลักษณะหลักๆ คือเส้นตรงและเส้นทางที่เป็นทางมาบรรจบกันและคำนึงถึงความสะดวกในใช้เส้นทาง

2.3 การสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการศึกษาธรรมชาติ

การจัดทำสื่อความหมายในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติควรพิจารณาในเรื่องการตั้งชื่อที่เหมาะสมกับเส้นทาง ส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับจุดเด่นของพื้นที่ การแนะนำเส้นทาง การแสดงผังเส้นทางเดินเท้าและการสื่อความหมายตามเส้นทางเดินเท้า ควรเน้นการสื่อความหมายในเรื่องของความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ความแตกต่างในเรื่องแนวทางการสื่อความหมาย ทำให้แยกชนิดของเส้นทางเดินเท้าออกเป็น 2 แบบ ได้แก่

1. ทางเดินที่เป็นเรื่องทั่วไป (General Subject Trail) เป็นทางเดินเท้าที่มีการสื่อความหมายที่มีเรื่องราวหลายอย่างที่ไม่ต่อเนื่องกันและไม่สามารถจะจัดให้เข้ากันได้ เช่น เรื่องของพันธุ์ไม้ดอกไม้ สัตว์ป่า ปรากฏการณ์ทางธรณีวิทยา สิ่งประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2. ทางเดินเท้าที่เป็นเรื่องเฉพาะ (Special Subject Trail) เป็นเส้นทางที่มีการสื่อความหมายในหัวข้อเดียวและบรรยายความต่อเนื่องกันได้แต่ละพื้นที่จะมีเรื่องราวที่เด่นแตกต่างกันไป เช่น ชีวิตในสายน้ำ ความสำคัญของต้นไม้ต่อสัตว์ และคนป่าช่วยป้องกันดินและรักษาต้นน้ำนากที่พบในเส้นทาง การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไม่ระมัดระวังในอดีตและปัจจุบัน ลักษณะระบบนิเวศของป่าดิบ ป่าชายเลน และหนองน้ำ เป็นต้น

รัตนาลักษณ์วารกุล (2540) ได้กล่าวถึงเส้นทางศึกษาระบบนิเวศว่า เส้นทางศึกษาระบบนิเวศเป็นประเภทหนึ่งของเส้นทางสื่อความหมาย (Interpretive Trail) ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป เช่น ทางเดินชมป่า ทางจักรยาน ทางขี่ม้า เป็นต้น เส้นทางแต่ละประเภทมีวัตถุประสงค์ และสิ่งที่นำเสนอแตกต่างกัน แต่เส้นทางศึกษาระบบนิเวศเพื่อสื่อความหมายนั้น จะต้องออกแบบอย่างรอบคอบ เพื่อให้มีเนื้อหาสาระครบถ้วนแก่การแวะเข้าชม ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้มากยิ่งขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าวมาสรุปได้ว่า เส้นทางศึกษาระบบนิเวศนั้น มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้การศึกษาและความรู้ด้านธรรมชาติบริเวณเส้นทางแก่บุคคลทั่วไป ดังนั้นจำเป็นต้องมีการสื่อความหมายต่างๆ เกี่ยวกับความรู้เข้าใจในเรื่องต่างๆ การสื่อความหมายที่ดีนั้น สามารถกระตุ้นให้ผู้ที่ใช้เส้นทางเกิดความสนใจและเกิดความรู้ได้ดี ส่วนเนื้อหาสาระหนักไปในประเภทใดนั้นขึ้นอยู่กับทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ การคัดเลือกและการสื่อความหมายในเส้นทางเดินศึกษาระบบนิเวศจะมีเนื้อหาสาระหนักไปในประเภทใดนั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ

2.4 ความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ Biological diversity เกิดจากการผสมกัน 2 คำเข้าด้วยกัน คือ Biological หมายถึง ชีวภาพ หรือสิ่งมีชีวิต กับ Diversity หมายถึง ความหลากหลาย ดังนั้น Biological diversity จึงหมายถึงความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ (รัชนี เพ็ชรช่าง และ วิราภรณ์ ปนาทกุล, 2552)

กล่าวว่า ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง คุณสมบัติของชุมชนสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายของกลุ่มสิ่งมีชีวิตเชิงนิเวศวิทยา สิ่งมีชีวิตทั้งหลายนี้เป็นผลพวงมาจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการตามกาลเวลาและตามสภาวะสมดุลของธรรมชาติ (วิสุทธิ ไบไม้, 2545)

ความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งแบ่งได้ใน 3 ระดับ คือ

1. ความหลากหลายทางพันธุกรรม ซึ่งแสดงออกด้วยลักษณะทางพันธุกรรมต่างๆ ที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปทั้งภายในสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันและระหว่างสิ่งมีชีวิตต่างชนิด ระดับความแตกต่างนี้เองที่ใช้กำหนดความใกล้ชิดหรือความห่างของสิ่งมีชีวิตในสายวิวัฒนาการ สิ่งมีชีวิตที่สืบทอด

ลูกหลานด้วยการสืบพันธุ์แบบไม่อาศัยเพศ หรือสิ่งมีชีวิตที่เป็นฝาแฝด ย่อมมีองค์ประกอบพันธุกรรมเหมือนกันเกือบทั้งหมด

2. ความหลากหลายของชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต ความหลากหลายแบบนี้วัดได้จากจำนวนสิ่งมีชีวิตและจำนวนประชากรของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดรวมทั้งโครงสร้างอายุและเพศของประชากรด้วย

3. ความหลากหลายของระบบนิเวศ ระบบนิเวศแต่ละระบบเป็นแหล่งของถิ่นที่อาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ซึ่งมีปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพที่เหมาะสมกับสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดในระบบนิเวศ สิ่งมีชีวิตบางชนิดมีวิวัฒนาการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ในระบบนิเวศที่หลากหลาย แต่บางชนิดอยู่ได้แต่ระบบนิเวศที่เฉพาะเจาะจงเท่านั้น ความหลากหลายของระบบนิเวศขึ้นอยู่กับชนิดและวิวัฒนาการในอดีตและมีข้อจำกัดที่จะดำรงอยู่ในภาวะความแปรปรวนของสิ่งแวดล้อม

สมุณฑา พรหมบุญ (อ้างใน พรพิศ ศรีโบราณ (2551)) ความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของโลก ที่ทำให้แตกต่างจากดาวเคราะห์ดวงอื่น ทำให้โลกมีชั้นบรรยากาศ ดิน น้ำ ทำให้มีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพที่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งมีชีวิตด้วยกัน เพื่อการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นสมบัติพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์ชาติอยู่รอด ความหลากหลายทางชีวภาพจำนวนมากที่สูญสิ้นไปด้วยน้ำมือมนุษย์ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก่อนที่มนุษย์จะนำมาใช้ประโยชน์เสียด้วยซ้ำ

กล่าวสรุปความหลากหลายทางชีวภาพ คือ ความแตกต่างทางพันธุกรรม ทำให้เกิดความหลากหลายของกลุ่มมีชีวิต ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพมีความสำคัญ และเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้านการดำรงชีวิต

ดังนั้นความหลากหลายทางชีวภาพสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดทางการท่องเที่ยว นายบันคิมูน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ กล่าวถึงการท่องเที่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ ว่า การท่องเที่ยวและความหลากหลายทางชีวภาพเป็นสองสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด คนหลายล้านคนเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละปีเพื่อที่จะสัมผัสกับความวิจิตรสวยงามของธรรมชาติ เราสามารถนำรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นมาสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจ นอกจากนี้การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ (awareness) กับนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นในเรื่องความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพที่มีต่อชีวิตประจำวันของเรา จากกรณีเริ่มโครงการต่าง ๆ อย่างเช่น โครงการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อจัดความยากจนด้วยความร่วมมือจากหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติและหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวระดับชาติทั้งจากภาครัฐและเอกชนนั้น องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยว การบรรเทาความยากจน และความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวเริ่มตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเองมากขึ้นอย่างยิ่ง และมีหลายสิ่งที

ชุมชนสามารถทำเพื่อปกป้องคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพได้ ซึ่งรวมถึงการใช้มาตรการง่าย ๆ เช่น การจัดการกลุ่มทัวร์เพื่อให้ลดการรบกวนต่อสัตว์ป่าให้เหลือน้อยที่สุด หรือการซื้อทรัพยากรจากแหล่งที่มีความยั่งยืน (World Tourism Organization, 2010)

อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวช่วยสร้างเสริมเศรษฐกิจ ส่งผลดีต่อการจ้างงานของคนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวก็ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ตามความหลากหลายทางชีวภาพทั่วโลกนั้นกำลังถูกทำลายลงไปอย่างรวดเร็วและเร็วกว่าอัตราการสูญพันธุ์ตามธรรมชาติหลายเท่าตัว ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น การบุกรุกพื้นที่ธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ (ภาวะโลกร้อน) มลภาวะ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั่งยืน และการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน (Christ, Costas; Sweeting, Jamie; Hillel, Oliver; Matus, Seleni, 2003).

เราจึงจำเป็นต้องมีแนวทางเชิงนโยบายในการบูรณาการการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว (World Tourism Organization, 2010) ดังนี้

1. ส่งเสริมและปรับใช้แนวปฏิบัติที่ดี (best practices) เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบเชิงลบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพ
2. บรรลุประเด็นเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพไว้ในแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
3. ปฏิบัติตามข้อแนะนำในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพและการพัฒนาการท่องเที่ยวตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ
4. ปรับใช้ผลการศึกษาจากรายงานของ Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB) ในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
5. ส่งเสริมการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานของระบบนิเวศที่ช่วยคุ้มครองและสนับสนุนการท่องเที่ยว
6. ลดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวให้เข้ากับธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ (ภาวะโลกร้อน)
7. ให้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องความเชื่อมโยงระหว่างความหลากหลายทางชีวภาพ นิเวศบริการ และการท่องเที่ยว
8. ส่งเสริมผลิตภัณฑ์และกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
9. ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันประเมินและกำหนดจุดสมดุลในการใช้นิเวศบริการในการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการใช้ประโยชน์อื่น ๆ อย่างยั่งยืน

สรุปในการดำเนินงานตามแนวทางนโยบายในการบูรณาการการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว จำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมให้ความรู้ในการอนุรักษ์ ตระหนักให้ทุกภาคส่วนเห็นคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพ นำแผนการดำเนินการสู่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและระดับประเทศ เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีผลประโยชน์ร่วมกันจากการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพ

ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ควรมีรูปแบบกิจกรรมดังต่อไปนี้มาปรับใช้ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (World Tourism Organization, 2010)

1. สร้างการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อร่วมกันวางแผน จัดการ ทำการตลาด และตรวจสอบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีฐานมาจากความหลากหลายทางชีวภาพ
2. กำหนดพื้นที่ทางธรรมชาติที่ต้องการนำนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมและเฝ้าระวังข้อจำกัดด้านการรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อไม่เป็นการทำความเสียหายต่อแหล่งที่อยู่และสายพันธุ์ต่างๆ
3. พัฒนาโครงการรณรงค์ที่มีความเข้มข้น โดดเด่น และสร้างสรรค์ ประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญและความสวยงามน่าดึงดูดใจของพื้นที่ สร้างความตระหนักรู้ระดับสาธารณะและชุมชนระหว่างประเทศในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ
4. เพิ่มประเด็นการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการอนุรักษ์ไว้ในแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว
5. เข้าร่วมมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในโครงการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง โปรแกรมดังกล่าวควรมีประเด็น เช่น การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศวิทยา สัตววิทยา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ
6. พัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว ซึ่งนอกเหนือจากจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นความหลากหลายทางชีวภาพที่ยั่งยืนและสวยงามและเป็นจุดหมายปลายทางที่เป็นระบบนิเวศแล้ว ยังต้องเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

กล่าวสรุปในการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมีสร้างความร่วมมือ วางแผนงานบริหาร พัฒนา เพื่อให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ และเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ช่วยกันอนุรักษ์ หวงแหน รักษาไว้ให้คงอยู่คู่ชุมชนสืบไป

2.5 นิเวศวัฒนธรรม

นิเวศวัฒนธรรมเป็นแนวทางศึกษาทางมานุษยวิทยาที่อธิบายถึงความต่างต่างกันทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ในแต่ละภูมิภาค ซึ่งประเด็นสำคัญที่ได้จากแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม คือ การที่ข้อมูลตลอดจนผลการศึกษาที่ดำเนินตามแนวทางนี้จะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (ศรีศักร วัลลิโภดม, มปป.)

นิเวศวัฒนธรรม คำว่า “นิเวศหรืออีโค” (Eco) (Richardson. 1993) มาจากคำในภาษากรีก “Oikos” หมายความว่า “บ้าน (House)” และในความหมายที่ กว้างขึ้น หมายถึง สิ่งแวดล้อม อันเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (Habitat) ได้แก่ ดิน อากาศและน้ำ อันเป็นที่อยู่อาศัยของคน สัตว์รวมทั้งพืช (Hornby. 2000) โดยในกรณีของคนนั้น สิ่งแวดล้อมนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ สิ่งมีชีวิต (Biophysical Component) และวัฒนธรรม (Cultural Component)

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (cultural ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม Julian Steward นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดแบบนี้ว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม (ยศ สันตสมบัติ, 2544)

การศึกษานิเวศวัฒนธรรม มีความพยายามที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในฐานะที่มนุษย์เป็นเจ้าของวัฒนธรรม มากกว่าเป็นเพียงอินทรีย์ภาพของระบบนิเวศ โดยให้ความสนใจศึกษาวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญในการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การศึกษาในแนวนี้ได้แตกแขนงออกไปมากมาย เช่น ความสนใจในเรื่องอิทธิพลของลักษณะทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อลักษณะวัฒนธรรม ประเด็นบทบาทของวัฒนธรรมในการสร้างความสมดุลระหว่างประชากรและทรัพยากร (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2539)

แนวคิดของ Steward มีอิทธิพลอย่างมากต่อการวางรากฐานในการศึกษา นิเวศวัฒนธรรมในสหรัฐอเมริกา ซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมว่า เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างแนบชิด และมีผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคที่เทคโนโลยีอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และเมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้า ก็ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการเปลี่ยนหรือตัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมก็จะลดน้อยลง แต่

ลักษณะทางวัฒนธรรมประสบการณ์และความเคยชินในอดีต ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี บางอย่างจะยังคงอยู่และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (ยศ สันติสมบัติ, 2530)

กรอบแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมองว่า วัฒนธรรมเป็นการปรับตัวต่อปัญหาเบื้องต้นที่ เกี่ยวกับการดำรงชีพอยู่และการผลิต และแนวคิดนี้ได้เหตุผลสำหรับการตอบคำถามสังคมที่ว่า สังคมมนุษย์พัฒนาแบบมีแบบแผน ระบบพฤติกรรมที่ถ่ายทอดทางสังคมและมีหน้าที่เชื่อมโยงคนใน ชุมชนกับสิ่งแวดล้อม การเน้นวัฒนธรรมที่เป็นระบบพฤติกรรม การจัดระเบียบการเศรษฐกิจ การเมือง ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ ไปด้วยกัน นับว่าเป็นการเน้นสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชน นั้นๆ

2.6 เศรษฐกิจชุมชน

มหาตมะ คานธี กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นแบบสวเดชี (Swadeshi) คือ ให้ ประโยชน์จากท้องถิ่นและสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวก่อน ควรซื้อของที่ผลิตได้ในประเทศ หมู่บ้านเป็นสาธารณรัฐ ในตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้ และจะต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ ส่วนหลักสวราช (Swaraj) หมายถึง การปกครองด้วยตนเอง หน่วยเศรษฐกิจทุกหน่วยตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล และเหนือขึ้นไปทุกระดับจะต้องพยายามพึ่งตนเอง อยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นเป้าหมายอันดับแรก การแลกเปลี่ยนกับหน่วยงานภายนอกนั้นเพื่อให้เพียงพอมากยิ่งขึ้น ไม่ใช่เพื่อพึ่งพิง (ฉัตรทิพย์ นาถ สุภา, 2544)

เศรษฐกิจชุมชน เป็นการบูรณาการของชุมชน ทุกอย่างเชื่อมโยงกัน ความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็น ตัวเชื่อมโยงชุมชน เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การรวมตัวรวมคิดรวมทำและร่วมได้ประโยชน์ เพื่อการอยู่ร่วมกัน (ประเวศ วสี, 2542)

ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์ ได้วิเคราะห์และให้ความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” ใน ลักษณะ ต่างๆ ดังนี้

1. ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ เช่น การผลิตการแปรรูป การค้า การบริการ การบริโภคและการบริหารซึ่งเปนกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติและเห็นได้ชัดเจน

2. ลักษณะนามธรรม คือ ความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวเชื่อมและยังมองอีกว่าเศรษฐกิจชุมชน คือ การรวมตัวรวมคิดรวมทำและรวม ได้รับประโยชน์ เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยเน้นในเรื่องของการใช้พื้นฐานการผลิตกำลังทรัพย์กำลังคนที่มี อยู่ก่อนเป็น ลำดับแรกมีการพิจารณาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ดึงภูมิปัญญาวัฒนธรรม ประเพณี และความหลากหลายที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ก่อนที่จะต้องนำปัจจัยภายนอกเข้ามาในชุมชน และเน้น การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพราะจะทำให้ผลที่ได้รับนั้นตรงกับความต้องการ และใน

ขณะเดียวกันก็เสริมการมีส่วนร่วมจากภายนอกเพื่อเป็นภาคี และเมื่อเกิดความร่วมมือจากหลายฝ่ายมากขึ้นจะก่อให้เกิดการขยายความร่วมมือออกมาเป็นรูปแบบของเครือข่าย

โดยเน้นในเรื่องของการใช้พื้นฐานการผลิตกำลังทรัพย์กำลังคนที่มีอยู่ก่อนเป็นลำดับแรกมีการพิจารณาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ดึงภูมิปัญญาวัฒนธรรม ประเพณี และความหลากหลายที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ก่อนที่จะต้องนำปัจจัยภายนอกเข้ามาในชุมชนและเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพราะจะทำให้ผลที่ได้รับนั้นตรงกับความต้องการ และในขณะเดียวกันก็เสริมการมีส่วนร่วมจากภายนอกเพื่อเป็นภาคีและเมื่อเกิดความร่วมมือจากหลายฝ่ายมากขึ้น จะก่อให้เกิดการขยายความร่วมมือออกมาเป็นรูปแบบของเครือข่าย (ชัชชินทร์ ไชยวัฒน์ 2542)

วรวิฑูมิ โรมรัตน์พันธ์ ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชนที่ได้มีการพัฒนาให้มี ความก้าวหน้ามากขึ้นจะมีใช่เพียงแค่การผลิตการแปรรูปและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนเท่านั้น แต่เศรษฐกิจชุมชนที่มีการพัฒนาให้ก้าวหน้า กล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เศรษฐกิจชุมชนที่มีการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปเป็นธุรกิจชุมชนจะมีการดำเนินการที่แตกต่างไปจากเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจแบบยังชีพที่มีการแลกเปลี่ยนเฉพาะภายในชุมชน โดยเศรษฐกิจชุมชนที่แปรเปลี่ยนไปเป็นธุรกิจชุมชนจะมีการขยายตัวออกนอกชุมชน และสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจกระแสหลักได้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีความชัดเจนในรูปแบบของธุรกิจชุมชนที่ถือเป็นเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบหนึ่งอาจจะต้องพิจารณาเกณฑ์ต่างๆ ประกอบด้วยซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวประกอบไปด้วย

1. ธุรกิจชุมชนนั้นสามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนในชุมชนได้และประชาชนชุมชนได้รับประโยชน์ทั้งในรูปของผลกำไรที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน เช่น สวัสดิการชุมชน กลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นต้น
2. การค้าขายแลกเปลี่ยนกับภายนอกชุมชน ทั้งในองค์กรธุรกิจ หรือประชาชนทั่วไป ไม่ใช่ทำการค้าขายในระดับปัจเจกชน แต่จะต้องดำเนินการผ่านกลุ่มหรือเครือข่าย
3. ประชาชน กลุ่มองค์กรธุรกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และมีอำนาจการต่อรองในด้านการผลิตแลกเปลี่ยนค้าขายคือเป็นผู้กำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์และสามารถเป็นผู้กำหนด ราคาสินค้า ทั้งตลาดภายในชุมชนและตลาดภายนอกชุมชน
4. วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการผลิตนั้นเป็นทรัพยากรที่ได้ในชุมชนให้มากที่สุดและถ้าเป็นวัตถุประสงค์ จากภายนอกชุมชนนั้นจะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ที่คนในชุมชนนั้นได้รับด้วย
5. แรงงานที่ใช้ในการผลิตนั้นต้องใช้แรงงานในชุมชนเป็นหลัก
6. ทุนที่ใช้ในการดำเนินงานสามารถระดมทุนได้จากภายในชุมชนเอง คือ ฟังพาเงินทุนในชุมชนเองเป็นหลัก
7. เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาคนในชุมชนและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนในการดำเนินการและสมาชิกในชุมชนสามารถเรียนรู้พัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกันได้

8. สมาชิกสามารถเรียนรู้จากการดำเนินธุรกิจชุมชนและธุรกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถในการพัฒนาสมาชิกและชุมชนนั้นได้

9. การดำเนินการธุรกิจชุมชนจะต้องไม่ทำให้สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเสื่อมโทรมลงจะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และความเป็นชุมชน คือ ต้องยึดหลักของความพอเพียงความมีเหตุผล

เศรษฐกิจชุมชนนั้นเน้นที่กระบวนการผลิตที่อยู่ในระดับชุมชน เน้นความเอื้ออาทรความสามัคคีกันในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันของคนในชุมชนและมีการขยายเป็นองค์กร เป็นเครือข่ายที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมที่อยู่บนพื้นฐานความพอเพียง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และสืบต่อไปยังสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน มีความบูรณาการ และการสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืน (วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์ 2548)

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แหวดวง นามบุตร, (2548) ได้ศึกษาการพัฒนาโครงข่ายเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนริมแม่น้ำโขงตอนล่าง จากผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวพื้นที่วิจัยมี 81 แห่ง และสามารถพัฒนาเป็นโครงข่ายเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนริมแม่น้ำโขงตอนล่าง ในรูปแบบของแผ่นพับ ทั้งหมดจำนวน 4 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางการท่องเที่ยวในช่วงฤดูฝนถึงปลายฝนต้นหนาว 1 เส้นทาง ช่วงปลายฝนต้นหนาว 2 เส้นทาง และช่วงฤดูหนาวถึงร้อน 1 เส้นทาง ซึ่งแต่ละเส้นทางมีความเหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวต่อช่วงฤดูกาล และจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ บริหารข้อมูลท่องเที่ยวเชื่อมโยงประเทศเพื่อนบ้านให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว

ทัศนีย์ นาคเสนีย์, (๒๕๕๔) ศึกษาการศึกษาเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยอารยธรรมทวารวดี - ขอมในจังหวัดราชบุรีประเทศไทย พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวส่วนมากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีการเดินทางเข้าถึงได้สะดวก สามารถนำมาจัดเส้นทางท่องเที่ยวได้ 2 แบบ คือ เส้นทางท่องเที่ยวแบบวันเดียว (One day trip) และเส้นทางท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน โดยมีข้อเสนอในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว คือ ควรนำกิจกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเดินทางเส้นทางท่องเที่ยว จะทำให้เส้นทางท่องเที่ยวเป็นที่น่าสนใจแต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและฤดูกาล

สุพานี ศรีวิโรจน์, (2551) ศึกษาถึงความหลากหลายทางชีวภาพของเฟิน ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภูหินลาดช่อฟ้า ตามเส้นทางประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย จังหวัดหนองบัวลำภู มีการจำแนก

เฟินตามลักษณะทางนิเวศที่พบในพื้นที่วิจัยทั้งสิ้น 6 กลุ่ม จึงนำมาจัดทำฐานข้อมูลเฟินด้วยโปรแกรม ไมโครซอฟท์แอ็กเซล และจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้

ก้อง เค็มกระโทก, (2555) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการอบรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพระดับชนิดพันธุ์พืชสมุนไพรในแหล่งท่องเที่ยว เขาตอยเจดีย์ อำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา มีรูปแบบการอบรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพระดับชนิดพันธุ์พืชสมุนไพรที่มีประสิทธิภาพเหมาะสม ทำให้ประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ความคิดเห็นและการปฏิบัติ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพระดับชนิดพันธุ์พืช สมุนไพรที่เพิ่มขึ้นและอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การช่วยกันดูแลและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพระดับชนิดพันธุ์พืชสมุนไพร

สุเมตต์ ปุจฉาการ และคณะ, (2557) ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรชีวภาพทางทะเลบริเวณหมู่เกาะแสมสาร จังหวัดชลบุรีเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) ในการศึกษาพบว่า ด้านความสะดวกในการเข้าถึงควรมีป้ายบอกทางให้ชัดเจน บอกชื่อแหล่งระยะทาง ควรมีป้ายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ควรจัดยานพาหนะรับจ้างเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควบคุมค่าบริการให้ชัดเจน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งควรจัดที่พัก ที่จอดรถให้ชัดเจน ควรจัดห้องน้ำแยกชายหญิง และดูแลความสะอาดให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน ควรเพิ่มการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ การดูแลรักษาสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ควรรักษาสภาพธรรมชาติดั้งเดิมไว้ ปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น ดูแลรักษาต้นไม้และความสะอาด และประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญที่ต้องอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการดูแลรักษาสภาพทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ควรมีวิทยากร ป้ายให้ความรู้ นิทรรศการ มุมพิพิธภัณฑ หรือกิจกรรมการแสดงที่เกี่ยวข้องกับเกาะแสมสารและท้องถิ่น จัดให้มีการอนุรักษ์ ฟืนฟู โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ และช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญด้านนี้

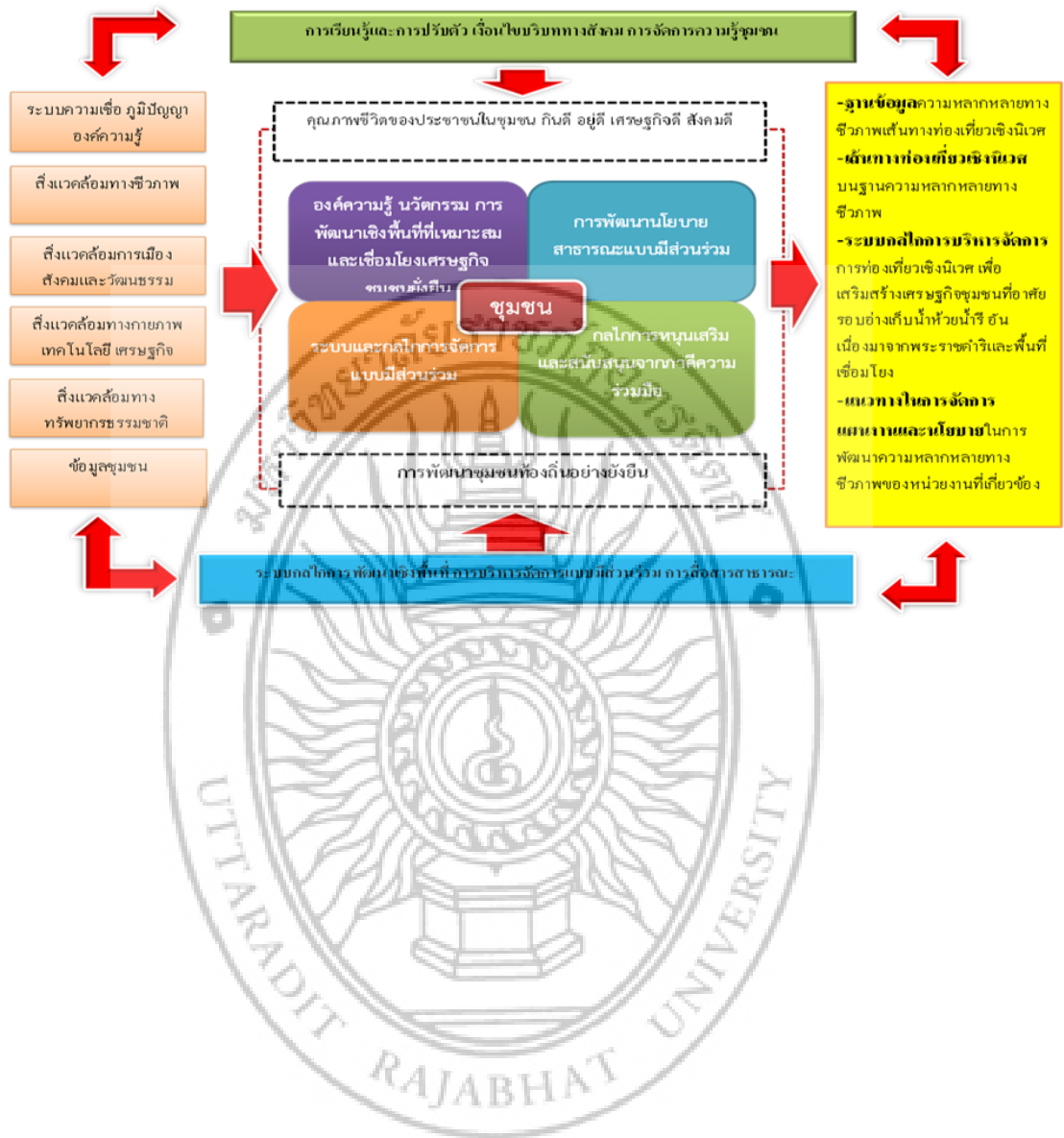
ปาริฉัตร วงศ์พานิช, (2546) ได้ศึกษา การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา ป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง พบว่า การจัดทำเส้นทางศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง มีแนวทางการจัดทำที่สอดคล้องกับการจัดทำเส้นทางศึกษาในเขตสงวน เนื้อหาการสื่อความหมายมีความสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนที่พึ่งพิงธรรมชาติ นอกจากนี้ยังสอดแทรกประวัติความเป็นมา และความเชื่อต่างๆ เกี่ยวกับป่าเพื่อกระตุ้นให้ผู้มาศึกษาธรรมชาติเข้าใจความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติมากยิ่งขึ้น การที่ชุมชนมีความรู้สึกร่วมกันว่าป่าชุมชนเขาหัวช้างเป็นสาธารณะสมบัติ ส่วนเงื่อนไขภายนอกที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ การที่หน่วยงานต่างๆ ให้ความสนใจในการเข้า

มาศึกษาดูงานและทำวิจัย กระบวนการจัดทำเส้นทางศึกษาระรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของกลไกที่เอื้อให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ทั้งกับบุคคล ภายในและภายนอกชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาจิตสำนึกของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ตระหนักถึงแนวทางการพัฒนาที่มนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติได้ต่อไป

ชีวะภาพ ชีวะธรรม, (2541) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินและปรับปรุงคุณภาพของเส้นทางศึกษาระรรมชาติด้วยตนเองอังกาอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ พบว่าเส้นทางศึกษาระรรมชาติด้วยตนเอง เป็นเส้นทางศึกษาระรรมชาติอีกรูปแบบหนึ่งของการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว โดยการจัสร้างเส้นทางเดินเท้าที่มีการออกแบบสื่อประเภทต่างๆ ประกอบในเส้นทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพธรรมชาติตลอดเส้นทางได้สื่อที่ใช้อาจเป็นแผ่นป้ายบรรยายติดตั้งตามเส้นทาง หรือจัดทำแผ่นพับแสดงรายละเอียดของสิ่งที่ต้องการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีการทำเครื่องหมายที่ทำการสื่อบนเส้นทางเดินเท้าจากข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาเส้นทางศึกษาระรรมชาติ ต้องมีการสร้างองค์ความรู้ของพื้นที่ที่ใช้เป็นเส้นทางเดิน เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ ประเภทของป่าไม้ สภาพภูมิประเทศ เพื่อนำข้อมูลมากำหนดพื้นที่ให้การศึกษา การพัฒนาเส้นทางเดินศึกษาระรรมชาติ โดยการปรับพื้นที่เส้นทางให้มีความสะดวกต่อผู้ใช้เส้นทาง และการสื่อความหมายในเส้นทาง ซึ่งองค์ประกอบในการสื่อความหมายของเส้นทางศึกษาระรรมชาติ จำเป็นต้องมีการสื่อสารความเข้าใจและกระตุ้นให้ผู้เดินเกิดความสนใจกับสภาพธรรมชาติที่ปรากฏบนเส้นทางนั้น เช่น ป้ายสื่อความหมาย ป้ายชื่อต้นไม้ต่างๆ เป็นต้น

จากแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการศึกษาและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศถือว่าเป็นการใช้ความหลากหลายบนฐานชีวภาพมาเป็นทรัพยากรที่ขับเคลื่อน ดำเนินกิจกรรม แต่ในการดำเนินการบริหารจัดการ ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่นำมาใช้ คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ บนพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และมีการกระจายรายได้สู่ชุมชน เพื่อพัฒนาเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้นการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพจำเป็นที่จะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมเพื่อบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ให้เกิดการนำองค์ความรู้ที่ได้ทำการศึกษามาต่อยอด จะเป็นการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน

2.8 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ได้ออกแบบงานวิจัยและดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและกำหนดประเด็นการดำเนินงาน โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตำรา รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ บทความ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม และข้อมูลการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เพื่อประโยชน์ในการกำหนดประเด็นการดำเนินงานที่ชัดเจนเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่

ขั้นตอนที่ 2. ขั้นการศึกษาศักยภาพพื้นที่ โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในการสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ศักยภาพในการสืบทอดภูมิปัญญา องค์ความรู้ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ควบคู่กับการดำเนินการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 3. ขั้นตอนการสร้างการรับรู้และการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดกิจกรรมเพื่อการรับรู้ในวงกว้างทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตลอดจนทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการหนุนเสริมศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การสร้างกลไกการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่และการหนุนเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4. ขั้นการจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการในการผลักดันสู่แผนชุมชน แผนการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุดรธานี โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสู่การจัดวางทิศทางการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายในจังหวัดอุดรธานีและผลักดันให้เกิดแผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นต้นแบบนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมที่ดีในเชิงของกระบวนการมีส่วนร่วม ตลอดจนการกำหนดแนวทางการทำงานที่เป็นรูปธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง การจัดการแบบมีส่วนร่วมเชื่อมโยงสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 5. การใช้ประโยชน์และการเผยแพร่ จากแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เป็นขั้นตอนสุดท้ายจากงานวิจัยโดยแยกเป็น

การใช้ประโยชน์และการเผยแพร่โดยคณะผู้วิจัย นำส่งรายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณ์ให้กับแหล่งทุนและเผยแพร่ผลการศึกษาสู่เวทีสาธารณะทั้งในระดับชาติหรือนานาชาติในรูปแบบ

ต่างๆ อาทิ โพรสเตอร์ บทความวิจัย และหรือบทความวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในโอกาสต่อไป

การใช้ประโยชน์และการเผยแพร่โดยชุมชน จากการดำเนินการศึกษาวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงทุนที่มีภายในชุมชนและการสร้างการเรียนรู้สู่การจัดการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์โดยมีประเด็นร่วมคือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงสู่การพัฒนาาระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ตัวแบบความสำเร็จดังกล่าวสามารถขยายผลสู่การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมรูปแบบอื่นๆ และหรือประเด็นอื่นๆ ของชุมชนได้ในอนาคต รวมไปถึงการสร้างการยอมรับ สร้างชื่อเสียง การรับรู้ไปยังชุมชนภายนอกผ่านศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวสู่สาธารณะ

การใช้ประโยชน์และการเผยแพร่โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในเชิงองค์ความรู้ในการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมและการใช้ประโยชน์ในเชิงของการเป็นข้อมูล แนวทาง แนวปฏิบัติ ตัวแบบความสำเร็จ ตัวแบบในเชิงนโยบายที่ผลักดันสู่การกำหนดแผนงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ หลักสูตรท้องถิ่นการจัดการวัฒนธรรม แนวปฏิบัติที่เน้นการมีส่วนร่วมสู่การขยายผลในประเด็นอื่นๆ แผนงานชุมชนด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว แผนงานชุมชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ แผนพัฒนา/ส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับจังหวัด แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยรวมของจังหวัดในอนาคต เป็นต้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สร้างการรับรู้และการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดกิจกรรมเพื่อการรับรู้ในวงกว้างทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตลอดจนทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการหนุนเสริมศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การสร้างกลไกการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่และการหนุนเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและกำหนดประเด็นการดำเนินงาน โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตำรา รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ บทความ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม และข้อมูลการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เพื่อประโยชน์ในการกำหนดประเด็นการดำเนินงานที่ชัดเจนเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่

ศึกษาศักยภาพพื้นที่ โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในการสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ศักยภาพในการสืบทอดภูมิปัญญา องค์ความรู้ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ควบคู่กับการดำเนินการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การศึกษากิจกรรมและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนและพื้นที่เชื่อมโยง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากิจกรรมและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยงรวมถึงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง จึงได้ทำการศึกษา

ที่มาของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลจirim อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ราษฎรหมู่ 2 ตำบลจirim โดยผู้ใหญ่บ้าน (นายเวช รินสาร) ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนถึงองคมนตรีเมื่อ วันที่ 23 มิถุนายน 2535 ขอความช่วยเหลือด้านแหล่งน้ำในพื้นที่บริเวณทางตอนเหนือของพื้นที่อพยพ ซึ่งอยู่นอกพื้นที่ การส่งน้ำของระบบท่อที่มีอยู่ในปัจจุบันและยังไม่ได้ดำเนินการจัดหาแหล่งน้ำให้และองคมนตรีได้มอบหมายให้ผู้อำนวยการเขื่อนสิริกิติ์เป็นดำเนินการสำรวจและพิจารณาหาแนวทางช่วยเหลือด้านแหล่งน้ำต่อไป ต่อมาเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2542 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จเยี่ยมราษฎร บ้านห้วยต้า ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา ได้มีราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอให้สร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีหมู่ที่ 10 บ้านสี่เสียด ตำบลจirim อำเภอท่าปลา เพื่อผันน้ำช่วยเหลือราษฎรผู้อพยพจากโครงการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์ดังกล่าววันนั้น วันที่ 15 กรกฎาคม 2542 ได้มีการประชุมชี้แจงแนวทางในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ณ บริเวณหน่วยงานที่ได้วางแผนก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี ซึ่งการประชุมชี้แจง ดังกล่าวมีผู้เข้าร่วมเข้าฟังคำชี้แจงประกอบด้วย

1. นายสหัส บุญญาภิวัฒน์ ผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจกรรมพิเศษ
2. นายวรกานต จุฑานนท เจ้าหน้าที่ กปร.
3. ผู้แทนกองทัพภาคที่ 3
4. ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดอุตรดิตถ์
5. หัวหน้าโครงการชลประทานอุตรดิตถ์
6. กำนันตำบลจirim
7. เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ

แล้วซึ่งในที่ประชุมท่านผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ได้ชี้แจงว่าจะรับโครงการนี้เป็นโครงการพระราชดำริจำเป็นต้องให้กรมชลประทานศึกษาในรายละเอียดก่อน

ในปี พ.ศ. 2542 ได้ดำเนินการศึกษาทบทวนการจัดหาแหล่งน้ำให้พื้นที่อพยพ

1. โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีได้ดำเนินการศึกษาเบื้องต้นแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2529 ในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีมีพื้นที่น้ำท่วมบางส่วนอยู่ในเขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1เอ พื้นที่รับประโยชน์ 40,000 ไร่

2. โครงการก่อสร้างสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าพร้อมระบบส่งน้ำจากเขื่อนสิริกิติ์ส่งน้ำช่วยเหลือพื้นที่รับประโยชน์ประมาณ 40,000 ไร่ ต่อมากรมชลประทานได้พิจารณาเห็นว่าการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีมีพื้นที่น้ำท่วมบางส่วนอยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1เอ จึงได้ศึกษาวางโครงการขนาดเล็กสำหรับการบรรเทาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคและการเกษตรจำนวน 4 โครงการ ประกอบด้วย

2.1 โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำสีเสียด (ความจุ 100,000 ลบ.ม. พื้นที่ 1,500 ไร่)

2.2 โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำปากฉลอง (ความจุ 1,000,000 ลบ.ม. พื้นที่ 2,000 ไร่)

2.3 โครงการพัฒนาคลองสิงห์ (พื้นที่ 6,200 ไร่)

2.4 โครงการพัฒนาระบบท่อส่งน้ำอุปโภค-บริโภค พร้อมอาคารประกอบ (โครงการช่วยเหลือผู้อพยพท้ายเขื่อน) (อุปโภคบริโภค 5,885 ครัวเรือน, พื้นที่ 1,500 ไร่)

โครงการขนาดเล็กทั้ง 4 โครงการดังกล่าวไม่สามารถบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำได้ทั้งหมดจำเป็นต้องมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีจึงจะทำให้แก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้อย่างสมบูรณ์

เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2545 ได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างกรมไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสำนักชลประทานที่ 13 ชคป. อุดรดิตถ์ นายอำเภอท่าปลาและตัวแทนประชาชนในเขตพื้นที่อพยพท้ายเขื่อนสิริกิติ์โดยมีผู้ว่าราชการอุดรดิตถ์เป็นประธาน โดยพิจารณาถึงโครงการขนาดเล็กจำนวน 5 โครงการ ซึ่งผลการประชุมสรุปให้กรมชลประทานเตรียมความพร้อมด้านวิศวกรรมดำเนินการสำรวจและออกแบบรายละเอียด ซึ่งกรมชลประทานได้อนุมัติในหลักการเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2545 ประกอบด้วย

1. โครงการพัฒนาคลองสิงห์

2. โครงการพัฒนาระบบท่อส่งน้ำอุปโภค - บริโภค จากอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์พร้อมอาคารประกอบ

ต่อมา นายสมาน รินสาร ประธานตัวแทนสมาชิกนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน ตำบลจริม อำเภอท่าปลา จังหวัดอุดรดิตถ์ได้มีหนังสือลงวันที่ 27 มกราคม 2546 ถึงสำนักพระราชวังขอให้ความกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทางราชการดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีรายละเอียดตาม

หนังสือสำนักงานเลขาธิการกรม รับ ขป. 1430 ลงวันที่ 3 มีนาคม 2546 และรับที่ขป. 1545 ลงวันที่ 7 มีนาคม 2546

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการ ไดม่อบหมายให้ นายลลิต ถนอมสิงห์ ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการ 3 เป็นผู้ประสานงานในการประชุมที่อำเภอท่าปลา เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2546 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยหน่วยงานราชการต่างๆ ในจังหวัดโดยผลการประชุมสรุปได้ว่าราษฎรอำเภอท่าปลาได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากพื้นที่อพยพมีลักษณะภูมิประเทศเป็นลูกเนินสูงต่ำไม่เหมาะต่อการประกอบอาชีพและราษฎรมีความประสงค์ให้ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี ซึ่งมีพื้นที่อ่างเก็บน้ำอยู่ในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1เอ ซึ่งจะดำเนินการได้ต้องมีมติคณะรัฐมนตรีผ่อนผันในการใช้พื้นที่และเนื่องจากโครงการใช้งบประมาณสูง ฉะนั้นการที่จะได้รับความเห็นชอบจึงต้องใช้ระยะเวลาในเบื้องต้น จึงให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง หากมีงบประมาณที่จะช่วยเหลือได้ก็ให้ดำเนินการช่วยเหลือก่อนซึ่งจะช่วยบรรเทาปัญหาได้ส่วนหนึ่งโดยนายลลิต ถนอมสิงห์ ได้นำเสนอสำนักพระราชเลขาธิการเพื่อพิจารณาต่อไป

วันที่ 18 กรกฎาคม 2547 ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้เดินทางไปตรวจราชการที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้สั่งการให้กรมชลประทานดำเนินการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสำรวจออกแบบก่อสร้างโครงการให้แล้วเสร็จโดยด่วน

มีนาคม 2548 กรมชลประทานได้ว่าจ้างให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีและดำเนินการแล้วเสร็จในเดือน เมษายน 2549

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีพร้อมระบบผันน้ำระบบส่งน้ำและอาคารประกอบไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตามหนังสือของสำนักพระราชเลขาธิการลงวันที่ 29 กันยายน 2548

วันที่ 22-23 พฤษภาคม 2549 เกิดฝนตกหนักทำให้เกิดภัยพิบัติดินถล่มภาคเหนือตอนล่างในเขต 3 จังหวัดไดแก่ สุโขทัย แพร่และอุตรดิตถ์ โดยหนึ่งในพื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติดินถล่มคือ บริเวณ บ้านน้ำต๊ะ-บ้านน้ำลี ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ในลุ่มน้ำห้วยน้ำรีบริเวณเหนือน้ำของที่ตั้งเขื่อนและอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีที่จะทำการก่อสร้างดินโคลนที่ถล่ม ไตไหลสูที่ต่ำตามแนวห้วยน้ำรี และพื้นที่ริมตลิ่งผ่านบริเวณที่จะเป็นอ่างเก็บน้ำและหัวงานเขื่อนห้วยน้ำรีและไหลลงสูขอบอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ที่ห้วยน้ำรีไหลไปบรรจบในที่สุด

มิถุนายน 2549 กรมชลประทานส่งรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีให้สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) เข้าสู่การพิจารณา

คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ (คชก.) ได้เริ่มพิจารณารายงานครั้งแรกเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2549 (ประชุมคชก. ครั้งที่ 3/2549) และได้พิจารณารายงานในการประชุม คชก. อีกหลายครั้งนอกจากนี้ สผ.ยัง

ได้จัดประชุมหารือโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) กพผ. กรมชลประทาน และในวันที่ 4 กรกฎาคม 2549 ก่อนนำเข้าสู่การประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549 ผลสรุปการพิจารณาให้กรมชลประทานจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมใหม่ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและข้อคิดเห็นของ คชก.

ดังนั้นกรมชลประทานจึงได้ว่าจ้างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ดำเนินการศึกษาทบทวนการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี (EIA) จังหวัดอุดรดิตถ์ตามสัญญาจ้างเลขที่ จ.19/2551/ฝพพ.5 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2551

ความเห็นของ กก.วล. ในการประชุมครั้งที่ 7/2550 วันที่ 6 มิถุนายน 2550 ได้ให้ความเห็นจำนวน 7 ข้อดังนี้

1. ปัญหาด้านธรณีวิทยา

- ฐานรากแนวแกนเขื่อน (รายงานเล่มหลัก หน้า 3-15) ปกคลุม ด้วยชั้นดิน ซึ่งประกอบด้วยทรายปนทรายแป้ง กรวดปนทรายแป้งและกรวดมีความหนาค่อนข้างมาก บางบริเวณหนากว่า 10 เมตร และมีการรื้อซึมอยู่ในเกณฑ์สูง

- ปัญหาความมั่นคงของลาดไหล่เขารอบอ่างเก็บน้ำ พื้นที่อ่างเก็บน้ำและลาดไหล่เขารอบอ่างเก็บน้ำเป็นพื้นที่หุบเขา ซึ่งมีความลาดชันค่อนข้างสูงถึงสูงมากและหุบเขาแคบ ประกอบกับพื้นที่ดังกล่าวมีชั้นดินและหินผุหนามากกว่า 30 เมตร

- ตะกอนดิน การวิเคราะห์ปริมาณตะกอนโดยใช้ Universal Soil Loss Equation จากการสำรวจพื้นที่เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2550 พบว่าน้ำในห้วยรีเป็นสีน้ำตาลและขุ่นคลั๊ก ซึ่งปัญหาตะกอนดินที่น้ำพัดพามาเป็นเรื่องสำคัญเพราะการตกตะกอนในอ่างเก็บน้ำจะทำให้อายุของเขื่อนสั้นลงได้มาก จึงต้องทำตัวเลขนี้ให้ชัดเจน และในกรณีนี้ควรเป็นตัวเลขวัดจริงเพราะพื้นที่มีการกัดเซาะที่รุนแรงมาก

- การขุดอุโมงค์ผันน้ำ โครงการนี้จะมีการขุดอุโมงค์ความยาว 2,065 เมตร และมีการสำรวจโดยวิธี seismic reflection พบว่า แนวที่ 2 ซึ่งอยู่ในช่วงกลางอุโมงค์และมีความยาวประมาณ 1,000 เมตร เป็นช่วงที่หินมีคุณภาพต่ำที่สุด (ยกเว้นบริเวณ shot point ที่ 1) สามารถขุดได้โดยใช้เครื่องมือกล (ไม่ต้องใช้ระเบิด) ซึ่งหมายความว่าหินผุ ดังนั้นช่วงแนวที่ 2 นี้จึงจะเป็นช่วงที่มีปัญหาเรื่องน้ำใต้ดินและอุโมงค์ถล่มขณะทำการขุดมากที่สุด แต่ในรายงานไม่ได้ชี้แจงถึงสาเหตุเหล่านี้ การประมาณราคาค่าก่อสร้างว่าจะอยู่ประมาณ 101,370,000 บาท จึงเป็นราคาที่น่าจะต่ำกว่าความเป็นจริงมาก

2. ปัญหาด้านการกักเก็บน้ำ ในปัจจุบันน้ำทั้งหมดของห้วยรีไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ การสร้างเขื่อนกักน้ำห้วยรีจะก่อให้เกิดผลกระทบดังต่อไปนี้

2.1 ปริมาณน้ำในเขื่อนสิริกิติ์น้อยลงประมาณ 1%.

2.2 น้ำจะระเหยออกจากอ่างเก็บน้ำห้วยรีประมาณ 6 ล้าน ลบ.ม./ป ซึ่งถ้าปล่อยให้ น้ำทั้งหมดไหลลงเขื่อนสิริกิติ์ จะไม่สูญเสีย น้ำจำนวนนี้

2.3 ราษฎรที่อยู่ท้ายน้ำของเขื่อนอาจประสบปัญหาภัยแล้งและน้ำเพื่อการเกษตรไม่พอใช้ในฤดูแล้ง

2.4 ผลกระทบต่อราษฎรจำนวน 41 ครัวเรือน หรือจำนวน 52 ราย ต้องสูญเสียที่ทำกิน และต้องอพยพโยกย้ายบ้านเรือนจากที่เดิม

2.5 น้ำจะท่วมอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านฝั่งขวาจะส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นเช่น กบทูต ลิ่นใหญ่กระรอกบินแก้มขาว เม่นใหญ่ เป็นต้น และสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ บริเวณที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นอ่างเก็บน้ำห้วยรีจำนวน 818 ไร่ (ไม้ใหญ่จำนวน 5,251 ต้น ลูกไม้จำนวน 53,415 ต้น กล้าไม้จำนวน 35,697 ต้น ไม้ไผ่ 68,040 ลำ โดยคิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจป่าไม้ รวม 1,272,832.31 บาท) เป็นต้น

2.6 การวิเคราะห์ด้านเศรษฐศาสตร์ยังขาดความชัดเจนและมีการวิเคราะห์ที่ไม่ถูกต้องในหลายประเด็น “จากข้อมูลระบบนิเวศวิทยา น้ำและประมง หากมีโครงการจะมีผลผลิตสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น 21,084 บาท/ป (มูลค่าสัตว์น้ำ ณ ราคาตลอดปี 2547 ประมาณ 32 บาท/กิโลกรัม) มูลค่าของสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นมีค่าเท่ากับ 674,688 บาท/ป” ในการคิดผลประโยชน์ตรงนี้จะต้องลบค่า cost ออกแล้วแสดงมูลค่าสุทธิเป็นต้น

2.7 การวิเคราะห์คุณสมบัติและคุณภาพดิน มีการนำเสนอที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากพื้นที่ที่มีความลาดชัน 2-35% ซึ่งถือว่ามีความลาดชันค่อนข้างสูงจึงอาจไม่มีความเหมาะสม ดังนั้นควรจะใช้การ Simulate จากภาพถ่ายทางอากาศประกอบ เพื่อจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนขึ้น เป็นต้น

2.8 รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังขาดการนำเสนอข้อมูลที่มีความจำเป็นในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม เช่น ทางเลือกของพืชเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพดินและสภาพพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง การศึกษาปริมาณน้ำป่าไหลหลากที่เกิดขึ้น ทางเลือกอื่นเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมาะสมในการพัฒนาระหว่างการสร้างสถานีสูบน้ำและระบบท่อส่งน้ำ การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำชั้น 1 เอ เป็นต้น

มติของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติครั้งที่ 9/2550 วันที่ 17 กรกฎาคม 2550

1. ให้กรมชลประทานรับไปดำเนินการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมใหม่ โดยให้ทำการสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมให้ชัดเจนและครอบคลุมตามที่หน่วยงานได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการประชุมหารือโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยรี (อันเนื่องมาจากพระราชดำริ) จังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อวันที่ 4

กรกฎาคม 2550 รวมทั้งให้ศึกษาเปรียบเทียบทางเลือกในการดำเนินโครงการทั้งการวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐศาสตร์และทางด้านสังคม ซึ่งควรคำนึงถึงการยอมรับของประชาชนในพื้นที่ด้วย

2. สผ. แจงมติของ คชก. ในการประชุมครั้งที่ 7/2550 เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2550 และผลสรุปการหารือโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยวีรี (อันเนื่องมาจากพระราชดำริ) จังหวัดอุดรดิตถ์ เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2550 ให้กรมชลประทาน กฟผ. และ กปร. ทราบ

3. ในระหว่างที่ยังไม่ได้ข้อยุติเกี่ยวกับทางเลือกการดำเนินโครงการฯ มอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พิจารณาหาแนวทางสนับสนุนและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่ราษฎรที่ได้รับผลกระทบ เพื่อเป็นการสนองแนวพระราชดำริต่อไป

พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการ

พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการคือ พื้นที่แปลงอพยพจากพื้นที่น้ำท่วมอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์และพื้นที่อื่นๆบริเวณข้างเคียง ในพื้นที่ 9 ตำบลของอำเภอท่าปลาและอำเภอเมืองครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 91,080 ไร่ราษฎรอยู่อาศัยประมาณ 6,856 ครอบครัว ประชากรจำนวนประมาณ 24,501 คน (ป 2552) รวมทั้งการใช้น้ำประปาของส่วนราชการระดับอำเภอและส่วนราชการในพื้นที่ เช่น ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจโรงพยาบาล ส่วนราชการระดับอำเภอโรงเรียน และวัดต่างๆ เป็นต้น

เหตุผลและความจำเป็นในการดำเนินโครงการ

1. พื้นที่อพยพจากพื้นที่อ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำและฝายขนาดเล็กและระบบท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ซึ่งส่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคครอบคลุมพื้นที่จำนวน 50,000 ไร่ได้เพียงประมาณร้อยละ 5 ถึง 10 ของพื้นที่เป้าหมายเท่านั้น นอกจากนี้ระบบท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ซึ่งเป็นท่อ Rocla และก่อสร้างมากกว่า 20 ปีมีสภาพชำรุดทรุดโทรม แตกและรั่วซึมเสมอ สูญเสียน้ำค่าบำรุงรักษาสูง ไม่สามารถใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพได้จึงทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภครุนแรงช่วงฤดูแล้งและไม่มีน้ำเพื่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลัก

2. ราษฎรที่อพยพจากพื้นที่อ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ได้เสียสละพื้นที่ที่อยู่อาศัยเดิมและมีความอุดมสมบูรณ์เพื่อการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2512 จนถึงปัจจุบัน รวมระยะเวลาประมาณ 40 ปีได้ทำการเรียกร้องให้มีการจัดหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรมให้เพียงพอแต่ได้รับการตอบสนองหรือดำเนินการได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น รัฐบาลควรที่จะดำเนินการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการทำกินให้แก่พื้นที่เป้าหมายให้เพียงพอเพื่อทดแทนความเสียหายของราษฎรและลบล้างภาพพจน์ที่ไม่ดีที่ราษฎรมีต่อเขื่อนสิริกิติ์ กฟผ. กรมชลประทานและรัฐบาลที่ดำเนินการโครงการเขื่อนสิริกิติ์ที่ผ่านมา

3. เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายซึ่งเป็นแปลงอพยพและพื้นที่ส่วนราชการอำเภอท่าปลา มีสภาพพื้นที่สูงๆ ต่ำๆ สลับกับเนินเขาเตี้ยๆ บางส่วนก็เป็นพื้นที่บริเวณดินเขาโดยมีระดับความสูงของพื้นที่ระหว่าง +75 ถึง +200 ม.รทก. หรือมีความสูงแตกต่างกันถึงประมาณ 125 เมตร ส่วนระบบท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์มีระดับบ่อพักน้ำที่ +143 ม.รทก. ออกแบบและก่อสร้างเพื่อการส่งน้ำอุปโภคและบริโภคเท่านั้น และระดับน้ำเก็บกักของอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์อยู่ที่ระดับ +162 ม.รทก. จึงไม่สามารถส่งน้ำให้พื้นที่เป้าหมายโดยแรงโน้มถ่วงได้ การสูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์หรืออ่างเก็บน้ำเขื่อนผาจุกเพื่อส่งน้ำให้พื้นที่ชลประทานขนาดใหญ่ (53,500 ไร่) และมีความสูงหัวน้ำมาก ค่าก่อสร้างสูงและมีความยุ่งยากในการส่งน้ำและบำรุงรักษามากจึงไม่เหมาะสมที่จะดำเนินการ สอนโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยริมีตำแหน่งที่ตั้งเขื่อนและระดับเก็บกักน้ำที่สูงกว่าระดับพื้นที่ชลประทาน จึงสามารถส่งน้ำโดยแรงโน้มถ่วงได้ตั้งนั้นเขื่อนห้วยริจึงมีความเหมาะสมด้านวิศวกรรมมาก ที่สามารถเอาชนะอุปสรรคด้านสภาพภูมิประเทศของพื้นที่รับประโยชน์ ซึ่งมีความสูงต่ำแตกต่างกันมากและมีพื้นที่ชลประทานขนาดใหญ่ (53,500 ไร่) รวมทั้งมีค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาต่ำ

4. การดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยริเป็นความต้องการของราษฎรในพื้นที่ที่ทำการร้องเรียนให้มีการดำเนินการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากราษฎรเห็นอุปสรรคและปัญหาของระบบท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ที่มีต่อสภาพความสูงต่ำของพื้นที่รวมทั้งราษฎรไม่ยอมรับในระบบสูบน้ำประปาที่ กฟผ. ดำเนินการก่อสร้างให้ต่อจากระบบท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์เนื่องจากประสบปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำปลายทาง

สรุปการลงพื้นที่ บ้านกัวเคียนและบ้านสีเสียด

จากที่ได้ลงศึกษาพื้นที่บ้านกัวเคียนและบ้านสีเสียด ในประเด็นแรกที่พูดคุยคือ การให้คำนิยามของคำว่า “การท่องเที่ยว” เพื่อที่ทางหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและชาวบ้านจะได้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และจะมีการเพิ่มกลุ่มเป้าหมายคือ จะเพิ่มหมู่บ้านที่อพยพมาจากเขื่อนสิริกิติ์เข้าไปด้วย โดยทาง กรมชลประทานได้ให้ข้อเสนอแนะคือ อยากให้ทางชุมชนมองไปถึงอนาคตในระยะยาว ยกตัวอย่างเช่นแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สินค้าของที่ระลึก ที่ทางชุมชนได้ทำขึ้นอยู่นั้นอยากให้ทางชุมชนได้แปรรูปสินค้าให้มันหลากหลาย มีการต่อยอดทุนในชุมชนที่มีอยู่ให้มันแปลกใหม่ โดยมีกรมพัฒนาชุมชนเข้ามาหนุนเสริมช่วยในเรื่องของการให้คำปรึกษาด้าน การแปรรูป ติดตามผลการดำเนินงานว่าเป็นอย่างไรบ้างหลังจากได้ลงมือทำไปแล้ว เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านก่อนที่น้ำในอ่างเก็บน้ำจะมา และเพื่อทำให้กลุ่มในชุมชนมีความเข้มแข็งและป้องกันไม่ให้นายทุนจากด้านนอกชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมการท่องเที่ยวใกล้กับอ่างเก็บน้ำ การเตรียมความพร้อมให้กับชุมชนนั้น ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าไปปรับความคิดให้กับชาวบ้านใหม่ ยกตัวอย่างเช่นบ้านสีเสียดได้มีการประชาคมหมู่บ้านและมีการลงมติในที่ประชุมว่าจะเลี้ยงหมู

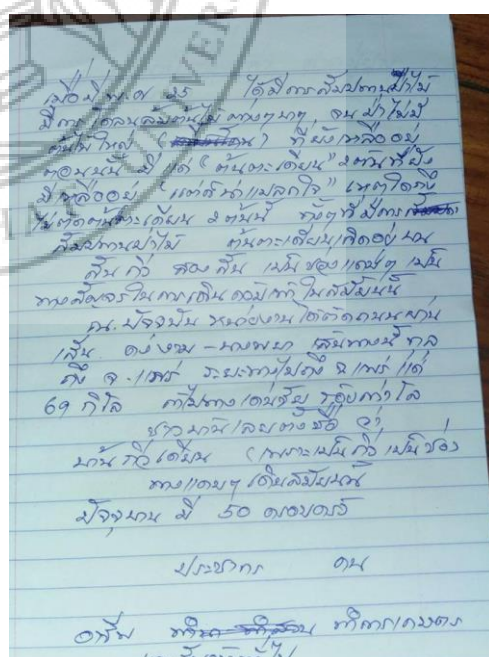
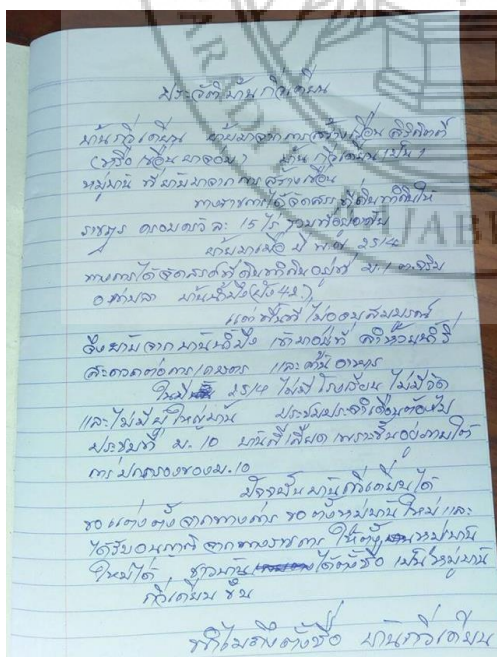
แต่ทางกรมชลประทานไม่เห็นด้วยเรื่องของการเลี้ยงหมูเพราะว่า การเลี้ยงหมูไม่สามารถที่จะแปรรูปเป็นอย่างอื่นได้ ทางกรมชลประทานจึงเน้นเรื่องของการแปรรูปสินค้า การต่อยอดสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนมากกว่า โดยทางกรมชลประทานได้ฝากให้ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ช่วยเข้ามาดูแลในเรื่องของการให้บริการการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การอบรมเพื่อช่วยหาแหล่งเงินทุนให้กับชาวบ้าน ชาวบ้านจะต้องเข้าไปที่ไหน หน่วยงานใด จึงจะได้เงินทุนมาใช้ในการประกอบอาชีพเพิ่ม เพราะชาวบ้านที่ทำกล้วยหรือเม็ดมะม่วงนั้นมีตลาดอยู่แล้ว แต่ยังขาดเรื่องของเงินทุนที่จะนำไปซื้อวัตถุดิบจะต้องทำเช่นไร

ลงพื้นที่บ้านกัวเคียน

- บ้านกัวเคียน มีการปลูกข้าวเพื่อแปรรูปสินค้า และเป็นรายได้ให้กับชาวบ้านแต่สิ่งที่ทางหน่วยงานกลัวคือ การที่ชาวบ้านจะเข้าไปบุกกรุกพื้นที่ป่า เพื่อที่จะขยายพื้นที่ปลูกข้าวของตนเอง

ลงพื้นที่บ้านสี่เสียด

- ในส่วนของการทำกล้วยตากขาย ได้เข้าไปพูดคุยกับกลุ่มทำกล้วย บ้านคุณงยยุทธ แสงคุณา ซึ่งคุณงยยุทธได้เล่าว่ามีการจัดตั้งกลุ่มกล้วยตากขึ้นมานานแล้ว แต่กลุ่มเพิ่งมาฟื้นตัวได้เมื่อปีที่แล้ว เนื่องจาก ปีที่ผ่านมาอากาศแล้งจัด กล้วยไม่ออกนั้นเอง ซึ่งตอนนี้กลุ่มทำกล้วยตากมีทั้งหมดประมาณ 10 คน ซึ่งได้มาทำที่บ้านของคุณงยยุทธ

แผนภาพประวัติบ้านกัวเคียน

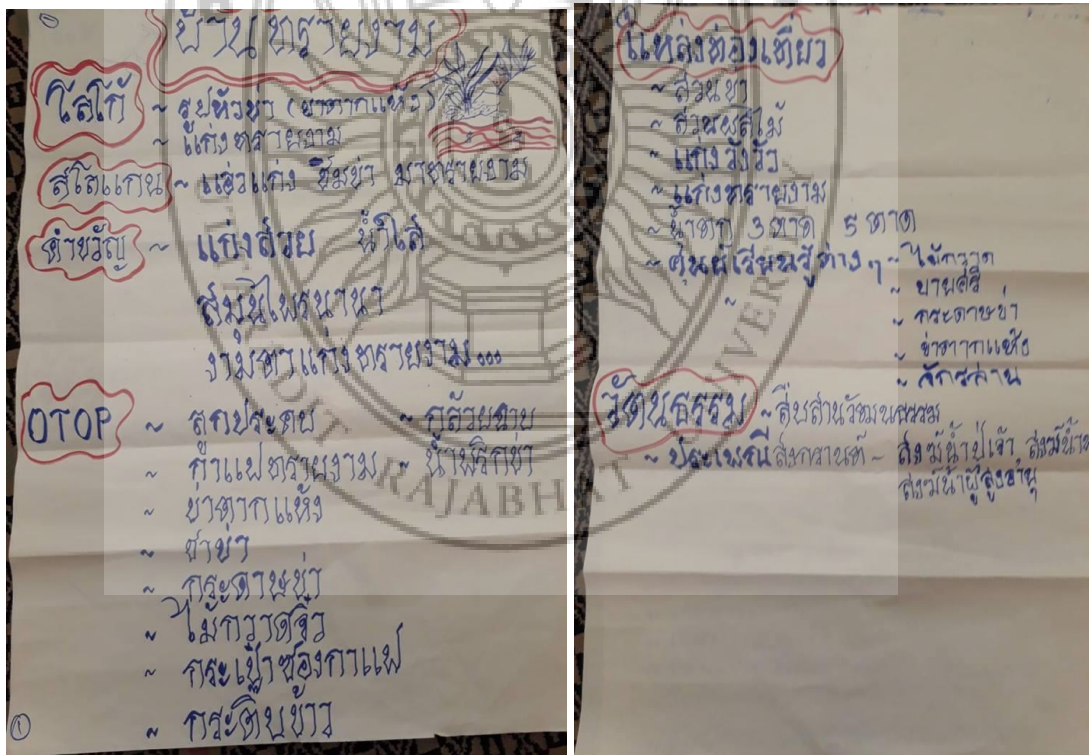
สรุปการลงพื้นที่หมู่บ้านทรายงาม โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ความเป็นอยู่หมู่บ้านทรายงาม

หมู่บ้านทรายงาม ในอดีตได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่ชาวบ้านได้ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพดหลัก ซึ่งที่ที่ชาวบ้านทำไร่ข้าวโพดตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน ต่อมาไม่นานชาวบ้านได้นำกล้วยเข้ามาปลูกและนำผลผลิตไปขาย มีการทำไม้กวาดตองกง เพื่อสร้างรายได้เสริมและมีการทำมาหากินอย่างอื่นประกอบด้วย แต่หลักๆ แล้วชาวบ้านนิยมปลูกกล้วยไปขาย ต่อมาได้มีการนำ ข่า เข้ามาอีกหนึ่งอย่างเพื่อเป็นการเสริมรายได้ อีกทาง ต่อมา มีการสนับสนุนให้มีการปลูกข่ามากขึ้น โดยได้นำข่าจากในป่ามาปลูกที่ในหมู่บ้านแล้วนำผลผลิตที่ได้มาต่อยอดคือ การทำข่าตากแห้ง โดยทางมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์เข้ามาส่งเสริมในเรื่องของการให้เตาอบ ทำให้ชาวบ้านมีการผลิตข่าตากแห้งมากขึ้นเรื่อยๆ จนได้ชื่อว่าเป็น หมู่บ้านข่า(ข่าตากแห้ง) แต่ผลผลิตที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เตาอบที่ใช้อยู่ข่ามีไม่เพียงพอบางครั้งชาวบ้านก็ต้องอาศัยการตากแดด ผึ่งลม แต่ถ้าเจอฤดูฝนชาวบ้านไม่สามารถตากข่าได้ทำให้ข่าขึ้นราและผลผลิตเกิดความเสียหาย ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความเห็นตรงกันว่า ถ้าถึงฤดูฝนชาวบ้านจะหยุดทำข่าเพราะถ้าเกิดฝนที่จะทำข่าในฤดูนี้จะทำให้ผลผลิตเกิดความเสียหาย จึงลงความเห็นว่าเป็นฤดูฝนจะกลับไปปลูกกล้วยอีกครั้งเพราะเป็นอาชีพหลักที่ชาวบ้านทำกันอยู่แล้ว ต่อมาทางรัฐบาลมีการเสนอให้เอา ต้นสัก มาให้ชาวบ้านปลูก แต่ต้นสักเป็นไม้ที่ไม่ชอบน้ำและปลูกปนกับพืชชนิดอื่นไม่ได้เพราะต้นสักโตช้า

ประเด็นสำคัญ

- ถ้าข่าเจริญเติบโตขึ้นเองในป่ามากขึ้นเรื่อยๆ ก็จะทำให้การบุกรุกพื้นที่ป่าไม่เพิ่มมากขึ้น
- นอกจากข่าและกล้วยแล้ว ก็มีความเห็นว่าน่าจะนำ กาแฟ เข้ามาเพื่อสร้างแปลงเกษตรแบบผสมผสาน
- ชาวบ้านได้รับผลกระทบคือ น้ำเสีย ที่มาจากแหล่งต้นน้ำ จึงต้องการให้เข้ามาช่วยเหลือ
- การที่ชาวบ้านไม่แปรรูปข่า ก็เป็นเพราะว่าถ้าแปรรูปข่าแล้วจะทำให้เสียเวลา เป็นการเพิ่มค่าใช้จ่าย จึงมุ่งที่ จะทำแบบเดิมคือตากแห้งแล้วขายเลยเพราะไม่ต้องใช้เวลาเยอะ เก็บเกี่ยวมาแล้วตากแห้งแล้วขายได้เลย
- ต้องมีการสำรวจผู้ยากไร้ โดยสำรวจเจาะจงเป็นกลุ่มๆ ว่าใครเดือดร้อนจริงหรือไม่จริง คำว่า “ยากไร้” คือ มีที่ดินแปลงเดียว ไม่เกิน 25 ไร่, ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความยั่งยืน มีการส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้านที่ยากไร้ (ผ่านการประชาคม) เมื่อมีการส่งเสริมอาชีพแล้วต้องไม่ไปบุกรุกป่าไม้ ดังนั้นจึงต้องมีการทำ MOU ร่วมกัน
- จุดแข็ง คือ มีพื้นที่ของเราเอง กระจายกันไปถ้าส่วนไหนจะทำอะไร
- จากเดิมตอนชาวบ้านอยู่ที่เขื่อนสิริกิติ์ ในพื้นที่เขื่อนสิริกิติ์มีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำใช้ แต่เมื่ออพยพมาอยู่ที่เขื่อนห้วยน้ำร้อนแล้วชาวบ้านไม่มีน้ำไว้ใช้อุปโภค บริโภค

- เมื่ออพยพมาแล้วชาวบ้านไม่มีที่อยู่อาศัยจึงได้มีการเข้าไปครอบครองป่าสงวนมาเป็นที่อยู่อาศัย เลยมีการแก้ไขและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมอาชีพแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ เช่น ถ้าหากมีน้ำพอใช้แล้วจะมีการต่อยอดไปพัฒนาอาชีพได้อย่างไรบ้าง
 - หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบด้วยการเสียสละที่ดินในการสร้างเขื่อนมีทั้ง 5 หมู่บ้าน
 - หมู่บ้านกิวเคียน ชาวบ้านชอบรับเงินรายวัน จึงต้องเข้าไปทำเกษตรกรรมตัวอย่างให้ชาวบ้านเกิดความสนใจในการทำกรเกษตรในหมู่บ้าน แต่ถ้าอาชีพเสริมอันไหนเหนื่อย ยุ่งยาก ชาวบ้านก็จะไม่ทำ ชาวบ้านจะทำเท่าที่ชาวบ้านทำไหว ไม่ทำอะไรเกินตัว
 - จะต้องมีการเข้าไปช่วยส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่มีอยู่ในหมู่บ้านให้เกิดความยั่งยืน อาชีพที่ชาวบ้านทำก็มีดังนี้คือ กล้าย เม็ดมะม่วง และกาแฟ เป็นต้น
 - เมื่ออ่างเก็บน้ำสร้างเสร็จแล้วถ้าหากชาวบ้านจะทำการเกษตรอะไรก็ได้เต็มที่ ถ้าสิ่งที่ทำแล้วมันช่วยให้ชาวบ้านมีอาชีพและมีการบูรณาการน้อยลง โดยให้ป่าไม้เข้ามาสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้านก่อนที่จะลงมือทำ

แผนภาพบ้านทรายงาม

ประวัติหมู่บ้านทรายงาม ตำบลน้ำหมัน อำเภอกำปาศ จังหวัดอุดรธานี

พ.ศ. 2509

มีชาวบ้านจากบ้านน้ำหมันใต้ หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำหมัน อำเภอกำปาศ จังหวัดอุดรธานี อพยพเข้ามาทำไร่ ทำสวน เพราะในพื้นที่นี้สมัยอดีตรัฐบาลมีความอุดมสมบูรณ์มีภูเขาสลับซับซ้อน มีลำห้วย ลำคลอง ธรรมชาติหลายสาย และมีลำห้วยขนาดใหญ่ไหลผ่านในหมู่บ้าน คือ ห้วยน้ำสีที่ไหลผ่านไปบรรจบแม่น้ำน่านที่เขื่อนสิริกิติ์ และลำห้วยนี้ยังมีนิทานประวัติที่เล่าขานสืบต่อกันมาที่วังวัว ปัจจุบันคือแก่งวังวัว บริเวณนี้ตลอดข้างลำห้วยทั้งสองข้างเป็นโชดหินที่สวยงาม และบนหินบริเวณนั้นมีร่องรอยของหินที่มีลักษณะคล้ายรอยเท้าวัวย่ำเดินไปหมด สมัยก่อนเชื่อกันว่าบริเวณวังวานี้มักจะมีวัวป่าแดงลงมากินน้ำที่วังนี้พวกพรานถ้าจะไปล่าวัวมักจะไปล่าบริเวณนี้คนสมัยก่อนจึงตั้งชื่อวังแห่งนี้ว่า วังวัว

พ.ศ. 2530

จึงได้ตั้งเป็นหมู่บ้าน ชื่อบ้านผาลาด หมู่ที่ 7 ตำบลน้ำหมัน อำเภอกำปาศ จังหวัดอุดรธานี และเมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงแยกหมู่บ้านออกมาเป็นบ้านทรายงาม หมู่ที่ 10 ตำบลน้ำหมัน อำเภอกำปาศ จังหวัดอุดรธานี สาเหตุที่ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าทรายงามนั้น เนื่องจากสมัยก่อนบริเวณหมู่บ้านนี้มีทรายตามลำห้วย ลำคลอง สวยงาม ชาวไทเหมือนเพชรพลอย

ผู้ใหญ่บ้านคนแรกดำรงตำแหน่ง ชื่อ นายณิ สิงห์ภา ดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลา 5 ปี คนที่สอง ชื่อ นายสมนึก คำพัฒนา ดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลา 15 ปี คนที่สาม ชื่อ นายประสิทธิ์ ทองหล่อ เป็นผู้ใหญ่บ้านจนเกษียณอายุ และผู้ใหญ่บ้านที่ดำรงตำแหน่งคนปัจจุบัน คือ นายสุทธนันท์ คำพัฒนา

พ.ศ. 2549

เกิดเหตุการณ์ดินโคลนถล่ม ได้ทำลายความสวยงามของธรรมชาติ ไปเกือบสิ้น แต่ด้วยความร่วมแรงร่วมใจจากชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐ เข้าฟื้นฟู บ้านทรายงามและแก่งทรายงามอันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติสำคัญในหมู่บ้าน จนกลับมาสวยงามอีกครั้ง

ปัจจุบันบ้านทรายงาม ถูกขนานนามว่าเป็นหมู่บ้านสมุนไพร เนื่องจากอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านคือการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชา ที่มีคุณภาพ สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้ชาวบ้านทรายงามมาจนทุกวันนี้

สภาพภูมิประเทศ / อาณาเขต

พื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นเนินเขาขนาดเล็กล้อมรอบเนินสูงและเนินเขาติดกับป่าสงวนแห่งชาติ ลำน้ำน่านฝั่งขวาพื้นที่เป็นที่ราบส่วนใหญ่ ได้แก่ หมู่ที่ 2, 3, 4, 5, 9 และเป็นเนินสูงเป็นเขาได้แก่ หมู่ที่ 1,

6, 7, 9, 10, 11, 12 ตำบลน้ำหมัน ตั้งอยู่ในอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ห่างจากอำเภอ ไปทางทิศเหนือ 16 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอุตรดิตถ์ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 40 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านน้ำลี หมู่ที่ 6 ตำบลน้ำหมัน
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านปางหมื่นเหนือ หมู่ที่ 11 ตำบลน้ำหมัน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านน้ำต๊ะ หมู่ที่ 8 ตำบลน้ำหมัน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านผาลาด หมู่ที่ 7 ตำบลน้ำหมัน

ลักษณะภูมิอากาศ

ภูมิอากาศ แบบร้อนชื้น มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ในช่วงฤดูร้อน (มีนาคม – พฤษภาคม) อากาศร้อนจัด ช่วงฤดูฝน (มิถุนายน – กันยายน) มีปริมาณฝนชุก ตกต้องตามฤดูกาล ช่วงฤดูหนาว (ตุลาคม – กุมภาพันธ์) มีอากาศหนาวเย็น

ประชากร / สภาพทางเศรษฐกิจ

ข้อมูลประชากร

จำนวนครัวเรือน 126
ประชากรทั้งหมด 332

สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากร ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าว และสวนผลไม้

ข้อมูลด้านการบริการของหมู่บ้าน

1. คณะกรรมการหมู่บ้าน

1.1 นายประสิทธิ์ ทองหล่อ	ประธานกรรมการ
1.2 นายประทุม นวลมะ	รองประธาน
1.3 นายสุทินันท์ ชันตัน	เลขานุการ
1.4 นายจรูญย์ คำพัฒน์	เหรัญญิก
1.5 นายณัฐวุฒิ สิงห์ภา	กรรมการ
1.6 นางอุบล ทิพย์ล้อย	กรรมการ
1.7 นางสาวศิริพร อ้อยเฮิง	กรรมการ

- 1.8 นางนัยนา ถาวร กรรมการ
- 1.9 นายอุลัย ทองฤทธิ์ กรรมการ
- 1.10 นายชลอ อ่อนขาว กรรมการ
- 1.11 นายอรัญ พึ่งนรินทร์ กรรมการ
- 1.12 นายบุญมา ทองเณร กรรมการ
- 1.13 นายฉลอม ชันตัน กรรมการ
- 1.14 นายสมาน ถาวร กรรมการ
- 2. อาสาพัฒนาชุมชน**
- 2.1 นายชลอ อ่อนขาว
- 2.2 นายอุลัย ทองฤทธิ์
- 2.3 นางสาวจิระนันท์ สุขพันธ์
- 2.4 นางสาวนฤมล พูตา
- 3. อาสาสมัครเกษตร**
- 3.1 นายสิงห์ ทองหล่อ
- 4. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)**
- 4.1 นายฉลอม ชันตัน
- 4.2 นางอุบล ทิพย์ล้อย
- 4.3 นางนัยนา ถาวร
- 4.5 นางลำแพน ชันตัน
- 4.6 นางสาวสุริวิภา แซ่ลิ้ม
- 4.7 นางปราณี ต๊ะปัญญา
- 4.8 นางนฤมล พูตา
- 4.9 นางสาวศิริพร อ้อยเฮิง
- 4.10 นางสาว คำพัฒน์
- 4.11 นายกฤษณะ คำแปง
- 4.12 นายอุลัย ทองฤทธิ์
- 4.13 นายชาติรี ณ บางช้าง
- 5. คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านทรายงาม**
- 5.1 นายประสิทธิ์ ทองหล่อ ประธานกรรมการ
- 5.2 นายสุทินันท์ ชันตัน รองประธาน
- 5.3 นางวาลูกา พุ่มไสว เลขานุการ

5.4 นางสาวนฤมล พุดา	ผู้ช่วยเลขานุการ
5.5 นายอุลัย ทองฤทธิ	เหรัญญิก
5.6 นายพัค มีพัค	ผู้ช่วยเหรัญญิก
5.7 นายอริฎุ พึ่งนรินทร์	ประชาสัมพันธ์
5.8 นายประทุม นวลมะ	ปฎิคม
5.9 นางอุบล ทิพย์ล้วย	กรรมการ
5.10 นางอุ๋นเรื้อน ซิ่นพิมาย	กรรมการ
5.11 นางกำไล มาดีคาน	กรรมการ
5.12 นายสมคิด ปานานนท์ (กำนัน ต.น้ำหมัน) ที่ปรึกษา	
5.13 นายคำหล้า ดอกพุดม (นายก อบต.น้ำหมัน)ที่ปรึกษา	
5.14 นางชุรีพรรณ ทองสว่าง	ที่ปรึกษา
5.15 พัฒนาการประจำตำบล	ที่ปรึกษา
6. คณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน	
6.1 นายประสิทธิ์ ทองหล่อ	ประธาน
6.2 นายประทุม นวลมะ	รองประธาน
6.3 นายสุทนต์ คำพัฒน์	เลขานุการ
6.4 นายณัฐวุฒิ สิงห์ภา	เหรัญญิก
6.5 นายฉลอม ชันตัน	กรรมการ
6.6 นางสาวศิริพร อ้อยเฮิง	กรรมการ
6.7 นางสาวนฤมล พุดา	กรรมการ

กลุ่ม / องค์กร

1. กลุ่มสมุนไพรรักษาโรคบ้านทรายงาม
2. กลุ่มไม้กวาดตองกงบ้านทรายงาม
3. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
4. กองทุนแม่ของแผ่นดิน
5. กองทุนหมู่บ้านทรายงาม

ผลิตภัณฑ์ชุมชน

1. ชำตากแห้ง
2. กระเป๋าซองกาแพ

3. ไม้กวาดตองกง
4. กล้วยฉาบ
5. น้ำพริกข่า
6. ชาข่า
7. กระดาศข่า
8. กระทืบ
9. ลูกประคบสมุนไพร
10. บายศรี

อาหารพื้นถิ่น

1. น้ำพริกข่า
2. ยำกล้วยแค้
3. แกงหน่อไม้
4. ยำผักกูด
5. ส้าหยวก

ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น

เดือนมกราคม

1. บุญขึ้นปีใหม่
2. จัดกิจกรรมวันเด็ก

เดือนกุมภาพันธ์

1. บุญมาฆบูชา

เดือนเมษายน

1. ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ
2. ประเพณีสงน้ำปูตา

เดือนกรกฎาคม

1. บุญเข้าพรรษา

เดือนสิงหาคม

1. กิจกรรมวันแม่
2. ทอดผ้าป่ากองทุนแม่ของแผ่นดิน – ทำความสะอาดภายในหมู่บ้าน

เดือนกันยายน

-

เดือนตุลาคม

1. บุญประเพณีออกพรรษา
2. ประเพณีตานก๋วยสลาก
3. ประเพณีเทศมหาชาติ

เดือนพฤศจิกายน

1. บุญกฐิน
2. ประเพณีลอยกระทง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ปรากฏชุมชน

1. นางสาว ชันตัน	จักสานไม้ไผ่
2. นายณัฐวุฒิ สิงห์ภา	แปรรูปกระดาดชา
3. นายอรรถ พิ้งนรินทร์	ความรู้ด้านการก่อสร้าง
4. นางอุบล ทิพย์ล้อย	ประเพณี บายศรี
5. นางอุ๋นเรือน ชื่นพิมาย	ไม้กวาด
6. นางเพ็ญภา ปาวี	นวดแผนโบราณ

สถานที่ท่องเที่ยว

1. แก่งทรายงาม
2. แก่งวังว้าว

แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านสารสนเทศชุมชนดีเด่นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิต ประจำปีงบประมาณ 2562

1. การบริหารพัฒนา

- สถานที่ดำเนินการได้แก่ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านทรายงาม และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตตามโครงการเน็ตประชารัฐ เพื่อใช้ดำเนินการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของหมู่บ้าน

- มีบุคลากรของหมู่บ้านรับผิดชอบเข้าร่วมกิจกรรม / รับผิดชอบ / ดูแลสถานที่

2. การจัดทำสารสนเทศภูมิศาสตร์

- การวาดขอบเขตแผนที่หมู่บ้าน

- การปักหมุดสถานที่สำคัญ 1. ศูนย์ขายส่งชำตากล้างบ้านทรายงาม

2. แหล่งเรียนรู้การทำกระดาดชาจากลำต้นชา

3. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านทรายงาม

4. กลุ่มผลิตภัณฑืชาชา

5. กลุ่มทำกระเป่าจากซองกาแฟและผลิตภัณฑืไรโซเคิล

6. แหล่งเรียนรู้การทำบายศรี บ้านทรายงาม

7. กลุ่มไม้กวาดดอกตองกง บ้านทรายงาม

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำแผน

- นำข้อมูล จปฐ ข้อมูล กชช. 2 ค ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ข้อมูลทุนชุมชน ข้อมูลด้านเศรษฐกิจชุมชน ข้อมูลด้านสังคม ข้อมูลด้านสุขภาพ ของหมู่บ้าน มาเป็นวิเคราะห์ข้อมูลและ

สังเคราะห์ศักยภาพชุมชนโดยผ่านเวทีประชาคมพบว่าชุมชนมีจุดแข็ง และจุดอ่อน อยู่หลายประการ โดยใช้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์ นำผลที่ได้จัดทำแผน พร้อมเสนองบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

- มี แผน เพจ หมู่ บ้าน เพื่อ ลง ประชา สัม พัน ธ์ กิจ กรรม ของ หมู่ บ้าน
<https://www.facebook.com/travelsaingam/> และ ทางเว็บไซต์ www.บ้านทรายงาม.com

หน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ แบ่งออกเป็น 6 ฝ่าย

1. ด้านการปกครอง/การอำนวยความสะดวก
 - 1.1 นายประสิทธิ์ ทองหล่อ ประธานคณะกรรมการ
 - 1.2 นายประทุม นวลมะ ผู้ช่วยคณะกรรมการ
 - 1.3 นายฉลอม ชันตัน ผู้ช่วยคณะกรรมการ
2. ด้านการรักษาความมั่นคงและสงบเรียบร้อย
 - 2.1 นายประทุม นวลมะ ประธานคณะกรรมการ
 - 2.2 นายฉลอม ชันตัน ผู้ช่วยคณะกรรมการ
 - 2.3 นายสุทนต์ คำพัฒน์ ผู้ช่วยคณะกรรมการ
 - 2.4 นายกฤษณะ คำแปง ผู้ช่วยคณะกรรมการ
3. ด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน
 - 3.1 นายไฉน คำพัฒน์ ประธานคณะกรรมการ
 - 3.2 นายสุวรรณ โมงไม้ะ ผู้ช่วยคณะกรรมการ
 - 3.3 นายชะลอ อ่อนขาว ผู้ช่วยคณะกรรมการ
 - 3.4 นายโรย ชันตัน ผู้ช่วยคณะกรรมการ
4. ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ
 - 4.1 นายอรรฎ พึ่งนรินทร์ ประธานคณะกรรมการ
 - 4.2 นายพัค มีพัค ผู้ช่วยคณะกรรมการ
 - 4.3 นายพิชญ์ สิงห์ภา ผู้ช่วยคณะกรรมการ
 - 4.4 นายณัฐวุฒิ สิงห์ภา ผู้ช่วยคณะกรรมการ
5. ด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข
 - 5.1 นางอุบล ทิพย์ล้อย ประธานคณะกรรมการ
 - 5.2 น.ส.ศิริพร อ้อยเอ็ง ผู้ช่วยคณะกรรมการ
 - 5.3 น.ส.นฤมล พูตา ผู้ช่วยคณะกรรมการ
 - 5.4 นางนัยนา ถาวร ผู้ช่วยคณะกรรมการ
6. ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและอื่นๆ
 - 6.1 นายอู้อย ทองฤทธิ์ ประธานคณะกรรมการ
 - 6.2 น.ส.เพ็ญภา ปาวิ ผู้ช่วยคณะกรรมการ

6.3 นางกำไล มาตีคาน	ผู้ช่วยคณะกรรมการ
6.4 นางบุญล้ำ มาเชียงผา	ผู้ช่วยคณะกรรมการ
6.5 นางบุญยัง ชั้นน้อย	ผู้ช่วยคณะกรรมการ
6.6 นายบุญมา ทองเณร	ผู้ช่วยคณะกรรมการ
6.7 นางบุญเย็น มาตีคาน	ผู้ช่วยคณะกรรมการ

ที่ปรึกษา

1. นายคำหล้า ดอกพุด	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหมัน
2. นายสมคิด ปานานนท์	กำนันตำบลน้ำหมัน

กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกล้วยบ้านทรายงาม หมู่ที่ 10 ตำบล น้ำหมัน อำเภอกำแพงแสนจังหวัด
อุตรดิตถ์

คณะกรรมการกลุ่ม

1. นางกำไร	มาตีคาน	ตำแหน่ง	ประธาน
2. นางประติษฐ์	สิงภา	ตำแหน่ง	รองประธาน
3. นางสุวรรณ	สุขอัมพร	ตำแหน่ง	เลขานุการ
4. นางบุญล้ำ	มาเชียงผา	ตำแหน่ง	เหรัญญิก
5. นางสนอง	คำแปลง	ตำแหน่ง	กรรมการ
6. นางแกะ	อินทอง	ตำแหน่ง	กรรมการ
7. นางต่วน	คำพัฒน์	ตำแหน่ง	กรรมการ
8. นางสาวเวียง	นับสอน	ตำแหน่ง	กรรมการ
9. นางเพ็ญนภา	ปาวี	ตำแหน่ง	กรรมการ
10. นางบุญยัง	ชั้นน้อย	ตำแหน่ง	กรรมการ
11. นางฉลอง	มานแก้ว	ตำแหน่ง	กรรมการ
12. นางศิริพร	อ้อยเอ็ง	ตำแหน่ง	กรรมการ
13. นางตลับ	สนใบ	ตำแหน่ง	กรรมการ
14. นางสาวนฤมล	พุดา	ตำแหน่ง	กรรมการ

ดำเนินกิจกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกล้วย ได้แก่

- กล้วยตากอบน้ำผึ้ง
- กล้วยฉาบ
- กล้วยอบทองม้วน
- กล้วยตากอบน้ำผึ้ง

วัตถุดิบ/ส่วนผสม

1. กล้วยน้ำว่าสุกงอมผลใหญ่
2. น้ำเกลือ (น้ำ 1 ลิตรผสมเกลือ 1 ช้อนโต๊ะ)

อุปกรณ์

1. มีด
2. เขียง
3. กะละมัง
4. ตู้อบแสงอาทิตย์

ขั้นตอนการผลิต

1. นำกล้วยปอกเปลือกตัดปลายกล้วยดึงเส้นใยข้างกล้วยออก
2. แช่น้ำเกลือ 3-5 นาที
3. เรียงกล้วยบนตะแกรงนำไปตากในตู้อบแสงอาทิตย์ 2-3 วัน
4. นำน้ำผึ้งทากล้วยที่ตาก
5. เป็นกล้วยตากอบน้ำผึ้ง
6. บรรจุลงในถุงพลาสติกหรือกล่องพลาสติกชนิดแข็ง

กล้วยกรอบแก้ว (กล้วยฉาบ)

กล้วยกรอบแก้ว (กล้วยฉาบ) คือการนำกล้วยมาผ่านกรรมวิธีการทอดและปรุงรสหวานเค็มตามใจชอบเพื่อให้ผู้บริโภคได้บริโภคในรูปแบบอื่นนอกจากผลสุก

วัตถุดิบ/ส่วนผสม

1. กล้วยน้ำว่าดิบ
2. น้ำตาลทราย
3. เกลือ
4. น้ำมันสำหรับทอด

อุปกรณ์

1. อ่างสำหรับล้าง
2. กระทะ/ตะหลิว
3. มีด/เขียง
4. แถงสำหรับใส่กล้วยหรือมีดปอกผลไม้
5. ถาดใส่ของ
6. ตะแกรง

7. ฤงพลาตติกไสชนิดแข็ง

ขั้นตอนการผลิต

1. ปอกกล้วยและล้างให้สะอาด
2. หั่นกล้วยหรือสไลด์เป็นชิ้นบางๆ
3. นำชิ้นกล้วยที่หั่นมาผึ่งในแดด
4. ผสมน้ำตาลทรายเกลือน้ำตั้งไฟให้เดือดพักไว้
5. นำกล้วยลงทอดจนเหลือง
6. ตากใส่ตะแกรงให้สะเด็ดน้ำมัน
7. นำกล้วยที่ทอดแล้วคู่กับน้ำตาลที่เคี่ยวให้เข้ากัน
8. ตักใส่ถาดทิ้งไว้ให้เย็น
9. นำกล้วยกรอบแก้วกล้วยฉาบบรรจุใส่ถุงพลาตติกใส

ทองม้วนกล้วย

ทองม้วนกล้วยคือการนำกล้วยน้ำว้าสุกมาผสมกับส่วนผสมต่างๆให้มีลักษณะเป็นน้ำแล้วนำไปปิ้งกับแม่พิมพ์ให้เป็นแผ่นแล้วม้วนขนาดยังร้อนเมื่อเย็นแล้วจะมีลักษณะกรอบใช้รับประทานเป็นของว่าง

วัตถุดิบ/ส่วนผสม

1. กล้วยน้ำว้าสุกงอมผลใหญ่
2. แป้งสาลี
3. น้ำตาลทราย
4. กะทิ
5. เกลือ
6. ไข่ไก่
7. งาดำ
8. น้ำสะอาด
9. น้ำมันสำหรับทาพิมพ์

อุปกรณ์

1. อ่างผสมแป้ง
2. แม่พิมพ์สำหรับทำทองม้วน
3. ไม้หรืออุปกรณ์สำหรับทองม้วน
4. ถาดสำหรับวางทองม้วน
5. ฤงพลาตติกไสชนิดแข็ง

ขั้นตอนการผลิต

1. นำส่วนผสมแป้งสาลี กล้วยน้ำว่าสุก น้ำตาลทราย กะทิ เกลือ ไข่ไก่ นวดผสมเข้าด้วยกัน
2. ใส่γάดำคนให้เข้ากัน
3. กั้บแป้งหยอดใส่พิมพ์เข้าบนเตาแม่พิมพ์
4. ม้วนหรือพับ ต้องม้วนในขณะที่ยังร้อน
5. นำทองม้วนมาวางในถาด
6. บรรจุใส่ถุงพลาสติกใสชนิดแข็ง

กลุ่มไม้กวาดตองกงบ้านทรายงาม หมู่ที่ 10

ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

คณะกรรมการกลุ่ม

1. นางอุบล ทิพย์ตุ้ย	ตำแหน่ง ประธาน
2. นางสาว คำพัฒน์	ตำแหน่ง รองประธาน
3. นายสวน คำพัฒน์	ตำแหน่ง เลขานุการ
4. นางอุ๋นร้อน ชื่นพิมาย	ตำแหน่ง เกรียณุก
5. นางแกะ อินทอง	ตำแหน่ง กรรมการ
6. นางจรัญ สิงห์ภา	ตำแหน่ง กรรมการ
7. นายประสิทธิ์ เมืองทอง	ตำแหน่ง กรรมการ
8. นางบุญล้ำ มาเชียงผา	ตำแหน่ง กรรมการ
9. นายสนั่น อินทอง	ตำแหน่ง กรรมการ
10. น.ส.วิภาพร ชื่นพิมาย	ตำแหน่ง กรรมการ
11. นายฉลอม ชันตัน	ตำแหน่ง กรรมการ
12. น.ส.พรชิตา ติ่วงศ์	ตำแหน่ง กรรมการ
13. น.ส.อมรรัตน์ บุตรทอง	ตำแหน่ง กรรมการ
14. นายอุลัย ทองฤทธิ์	ตำแหน่ง กรรมการ

ไม้กวาดตองกง

วัสดุ/อุปกรณ์ที่ใช้

1. เข็มเย็บกระสอบ
2. เชือกฝาง
3. ไม้ไผ่
4. ดอกหญ้า
5. ตะปูขนาด 1 นิ้ว จำนวน 2 ตัว

ขั้นตอนการทำไม้กวาด

1. นำดอกตองกงมาทำความสะอาด และตากแดดให้แห้ง คัดเลือกเฉพาะดอกตองกงที่มีคุณภาพดี
2. นำดอกตองกงประมาณ 1 กำมือ มัดให้เป็นวงกลม
3. นำเข็มเย็บกระสอบซึ่งร้อยเชือกฟางไว้แล้วแทงเข้าตรงกลาง มัดดอกตองกงแล้วถักขึ้นลงแบบหางปลา ให้ได้ 3 ชั้น พร้อมจัดดอกหญ้าให้มีลักษณะแบน
4. ตักโคนดอกหญ้าให้เสมอกัน
5. นำด้ามไม้ไผ่เจาะรูที่หัวไว้สำหรับห้อยเชือกและเจาะรูตรงปลายนำมาขัดด้วยก้อนจากนั้นเสียบเข้าตรงกลางมัดดอกหญ้า

การทำบายศรีคู่วิถีชุมชนหมู่ 10 ตำบลน้ำหมัน อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์

นางอุบล ทิพย์ล้อย อยู่บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 10 ตำบลน้ำหมันอำเภอบ้านไร่จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นประชาชนชาวบ้านด้านการทำบายศรีหมอบทำขวัญนาคเป็นคนบ้านทรายงามหมู่ที่ 10 ตำบลน้ำหมันอำเภอบ้านไร่จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นประชาชนชาวบ้านในการทำบายศรีทำขวัญนาคสอนเด็กฟ้อนรำนาฏศิลป์ไทยในตำบลน้ำหมันและตำบลใกล้เคียงจากรุ่นสู่รุ่นเป็นบุคคลหรือประชาชนชาวบ้านที่มีความสามารถในการทำบายศรีได้

ขั้นตอนการทำบายศรี

1. การขึ้นกลีบบายศรีฉีกใบตอง 2.5 ถึง 3 นิ้ว
2. ม้วนใบตองทำกลีบบายศรีใส่ดอกพุดด้านบนและม้วนให้เป็นกลีบ
3. ฉีกใบตอง 1 ถึง 1.5 นิ้วเพื่อจะห่อกลีบบายศรีและจัดเป็นช่อบายศรี
4. การเข้าช่อบายศรีโดยเรียงต่อกันทีละดอกใช้ใบตองคลุมไล่ระดับลงมาเรื่อยๆจนได้ 9-16 ดอกและตัดให้โค้งในแต่ละช่อ
5. จัดขึ้นปักใส่พานที่เตรียมได้ก่อนตั้งแต่ชั้นที่ 1 จนถึง 9 ชั้น

ความเป็นมา ช่าตากแห้ง

การทำช่าตากแห้งถือเป็นอาชีพหลักของหมู่บ้านทรายงามหมู่ที่ 10 ตำบลน้ำหมัน เช่นเดียวกับการทำสวนกล้วยน้ำว่าทั้งนี้เนื่องจากใน 1 ปีจะมีการทำช่ารวม 7-8 เดือนตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-เดือนพฤษภาคม ผลผลิตช่าตากแห้งมีมากกว่า 100 ตันคิดเป็นเงินรายได้รวม 6-7 ล้านบาทการดำเนินงานทำมารวม 30 ปีแต่เป็นการทำตามภูมิปัญญาชาวบ้านโดยมีการชูดช่าจากในที่ทำกินและในเขตป่าสงวนแต่ปัจจุบันเริ่มมีการปลูกในที่ทำกินของตนเองโดยปลูกปนอยู่กับสวนกล้วยหรือสวนผลไม้ผสม และจะชูดช่าในแต่ละกอเมื่อช่ามีอายุได้ 2 - 3 ปีเพื่อให้ได้เหง้าช่าที่มีน้ำหนักมากและมี

กลั่นจน เมื่อได้เหง้าข่าที่ขูดขึ้นมาแล้วจะนำมาล้างให้สะอาดในลำห้วยน้ำรีแล้วทำการตัดแต่งราก หั่น และนำไปตากซึ่งส่วนใหญ่จะตากตามพื้นถนนที่ทำให้ขาดมาตรฐานในการผลิตจนกระทั่งศูนย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ส่งโครงการให้กับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและได้รับ คัดเลือกเป็นหมู่บ้านสมุนไพรอินทรีย์ขึ้นจึงเกิดแหล่งเรียนรู้การทำข่าตากแห้งขึ้นเพื่อเป็นการ ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านให้มีชื่อเสียงมากขึ้น

วัสดุประกอบด้วย

1. จอบ
2. เหง้าข่า
3. เครื่องหั่นข่า
4. ตะแกรงตากข่าพร้อมขาตั้ง
5. ถุงบรรจุข่าตากแห้ง

การทำกระดาศข่า

บ้านทรายงามเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งในการปลูกข่าป่า (ข่าแดง) จำนวนมากและเดิมนำเพียงส่วนเหง้าของข่ามาแปรรูปเพื่อทำเป็นข่าตากแห้งและเป็นส่วนประกอบ ของสมุนไพรต่างๆส่วนลำต้นที่เหลือก็ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อมาผู้แนะนำได้นำลำต้นของข่ามา แปรรูปเป็นกระดาศข่าเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าและนำไปประดิษฐ์เป็น ดอกไม้กล่องกระดาศ กล่องทิวชู กล่องของขวัญ กล่องใส่ของ พวงหรีด ดอกไม้จันทร์ ภาพปูนที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น

ขั้นตอนการผลิต

1. นำลำต้นข่ามาล้างทำความสะอาดและหั่นเป็นชิ้นเล็กๆขนาดประมาณ 1 นิ้ว
2. นำลำต้นข่าผสมกับน้ำและโซดาไฟลงต้มในเตาจนเปื่อยยุ่ย (ใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง)
3. นำเยื่อที่ได้มาล้างทำความสะอาดในน้ำสะอาดประมาณ 2-3 ครั้ง
4. นำเยื่อที่ได้มาใส่เครื่องตีเยื่อกระดาศจนได้เรียกระดาศที่มีลักษณะเป็นปุยขาวในขั้นตอน นี้หากต้องการย้อมสีกระดาศให้น้ำสีที่ต้มและกรองแล้วเทใส่ในเครื่องตีเยื่อกระดาศด้วยประมาณ 3-4 ชั่วโมง
5. นำเยื่อที่ได้มาปั่นเป็นก้อนหนักประมาณ 500 กรัมและนำไปตีบนแผ่นเฟรมหรือแม่พิมพ์ที่ เตรียมไว้ในอ่างที่มีน้ำประมาณ 3/4ของอ่างจนเยื่อแตกทั่วเฟรม
6. ยกขึ้นจากน้ำนำมาวางเอียง 45 องศาจนแห้ง
7. จากนั้นลอกกระดาศออกจากเฟรม
8. นำกระดาศข่ามาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆตามต้องการ

เทคนิค/เคล็ดลับในการผลิต

เทคนิคเคล็ดลับภูมิปัญญาเฉพาะพื้นที่ใช้ในการผลิตการควบคุมคุณภาพการตีเหยื่อกระดาษลงบนเฟรมหรือแม่พิมพ์จะต้องตีให้บางและเรียบสม่ำเสมอและกระดาษที่ย้อมสีไม่ควรใช้เวลาในการตากนานเกินไป

รายชื่อคณะกรรมการกลุ่มสมุนไพรรักษาโรคภัยไข้เจ็บกลุ่มตำบลบ้านไทรงามหมู่ที่๑๐

ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

1. นายประสิทธิ์ ทองหล่อ ประธาน
2. นายประทุม นวลมะ รองประธาน
3. นายบุญมา ทองเณร รองประธาน
4. นายชะลอ อ่อนขาว เลขานุการ
5. นายฉลอม ชันตัน เกรียงไกร
6. นายอู๋ย ทองฤทธิ์ ผู้ช่วยเกรียงไกร
7. นายณัฐวุฒิ สิงห์ภา กรรมการ
8. นายอรุณ พึ่งนรินทร์ กรรมการ
9. นางอุบล ทิพย์ล้ำ กรรมการ
10. นางหิ๊ง เกิดคง กรรมการ
11. นางสาวศิริพร อ้อยเอียง กรรมการ
12. นางสาวจิรนนท์ สุขพันธ์ กรรมการ
13. นางลำ สว่างทิพย์ กรรมการ
14. นางบุญล้ำ มาเชียงผา กรรมการ
15. นางบุญยืน วาณิชวรรณ กรรมการ
16. นางกำไร มาดีคาน กรรมการ

กลุ่มสมุนไพรรักษาโรคภัยไข้เจ็บบ้านทรายงาม

จุดแข็ง

1. มีแหล่งวัตถุดิบอยู่ในพื้นที่
2. ชาวบ้านมีรายได้จากข้าที่ตืออยู่ ช่วง 5-6 เดือน
3. มีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาสนับสนุน เช่น ม.ราชภัฏ
4. มีตลาดที่แน่นอน
5. เป็นแหล่งศึกษา/เรียนรู้ ให้กับชุมชนอื่น
6. ใช้ภูมิปัญญาในการสร้างรายได้ให้กับสมาชิก

7. ได้รับมาตรฐาน GMP จากกรมวิชาการเกษตร

จุดอ่อน

1. ราคาของข้าหัวไม่แน่นอน
2. ราคาของข้าหัวมาก่อน มีราคาแพง
3. การผลิตทำได้ไม่ต่อเนื่องทั้งปี ทำได้ประมาณ6เดือน
4. บางส่วนทำการผลิตไม่ได้คุณภาพ ทำให้ได้ราคาต่ำ
5. อุปกรณ์การผลิตไม่ทันสมัยเช่นเครื่องอบ เครื่องหั่น เครื่องบดผง ฯลฯ
6. ลานตากไม่เพียงพอ อุปกรณ์ที่ใช้ในการตากมีน้อย
7. ตลาดยังไม่กว้าง

โอกาส

1. อยากให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยเหลือ/สนับสนุน เรื่องทุนและเครื่องมือที่ทันสมัย
2. พัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้
3. รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย เช่น ลูกประคบ ดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษข้าว

และ แคนชูล่า

5. อบรม/ศึกษาดูงานนอกพื้นที่

ปัญหาอุปสรรค

1. การบริหารจัดการกลุ่มยังไม่ชัดเจน
2. ทุนในการผลิต/ขยายกิจการมีน้อย
3. สภาพดินฟ้าอากาศ เช่น ในฤดูฝนเป็นอุปสรรคในการตากข้าว ฯลฯ
4. สถานที่ตากข้าวไม่เพียงพอ

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านกิวเคียน

ความเป็นมาแต่ก่อน บ้านกิวเคียนย้ายมาจากเขื่อนผาจ่องหรือเขื่อนสิริกิติ์ในปัจจุบัน ครอบครัวแรกที่ย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านกิวเคียน คือ นายอินแก้ว มาศสาน และต่อมาก็มีคนอพยพเข้ามาอยู่เพราะแถวนี้มีการทำเลที่ดี มีน้ำไหลผ่านสามารถทำมาหากินได้สะดวกสบาย เดิมแต่ก่อนที่หมู่บ้านนี้จะมีต้นตะเคียนอยู่ต้น อีกต้นหนึ่งโดนฟ้าผ่า เป็นต้นตะเคียนที่ชาวบ้านนับถือกันมาก ทุกๆปีจะมีการรดน้ำศาลเจ้าแม่ตะเคียน

บ้านกิวเคียน เดิมตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 หมู่บ้านน้ำปิง ตำบล หาดลำ อำเภอบ้านป่า จังหวัดอุดรดิษฐ์ ต่อมาทางราชการได้ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ (เขื่อนสิริกิติ์) จึงได้มีคำสั่งให้ชาวบ้านอพยพออกจากเขื่อนน้ำท่วม หมู่บ้านของข้าพเจ้าก็เป็นหนึ่งในจำนวนนั้น ดังนั้น หมู่บ้านของข้าพเจ้าจึงได้อพยพ

ตามคำสั่งเมื่อปี 2514 เข้ามาตั้งรกรากเมื่อปี 2515 (ต้นปี) โดยขึ้นอยู่กับหมู่ที่ 10 ตำบล จirim อำเภอกำปला ต่อมาเมื่อปี 2533 นายอำเภอสรี เสือแสทอง ได้เข้ามาตรวจเยี่ยมหมู่บ้าน เห็นว่าอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านอื่น (7 กม.โดยประมาณ) จึงมีมติให้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อปี 2533 โดยมีนายอินแก้ว มาตรการ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และได้รวบรวมชาวบ้านจับจองที่ดินรอบๆ หมู่บ้านเพื่อจัดสรรเป็นที่ทำกินของชาวบ้าน

ต่อมาได้มีการไฟฟ้าตัดถนนผ่านไปหมู่บ้านน้ำพร้าว (ตำบล นางพญาปัจจุบัน) เมื่อปี 2535 และฝืนร้ายของชาวบ้านก็คือ อุทยานลำน้ำน่านได้ประกาศเขตพื้นที่ของอุทยานทับที่ทำกินของชาวบ้านเมื่อปี 2541 สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านเรื่องที่ดินทำกินของชาวบ้าน เมื่อปี 2549 ได้ถูกอุทกภัยน้ำป่าไหลหลากเสียหายเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะที่ดินทำกินที่อยู่ติดกับลำคลอง ได้ถูกน้ำกัดเซาะ (เพราะลำคลองขยายกว่าเดิมหลายเท่า)

ต่อมาเมื่อปี 2555 กรมชลประทานได้มีมติจากคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้สร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีอีก และก็ได้รังวัดที่ดินซึ่งเป็นที่ดินทำกินของชาวบ้านก็เวียนไปอีกมากมาย โดยในความคิดของชาวบ้านทุกคนพูดเหมือนกันว่า หน่วยงานของรัฐทำลายมาตลอด อยากถามว่า ความเป็นธรรมยังมีอยู่ในแผ่นดินนี้ ถ้ายังมี พวกเราอยากขอความเป็นธรรมให้กับพวกเราชาวบ้าน โดยเฉพาะเรื่องที่ดินทำกิน และขอความกรุณาอย่าเอาปัญหาของพวกเราไปเหมารวมทั้งประเทศเลย (ที่อื่นเขาขอเพื่อขยายเนื้อที่เพราะประชากรเพิ่ม แต่พวกเราขอเพื่ออยู่รอด เป็นการกระทำจากหน่วยงานของรัฐ).

เมื่อก่อนตั้งอยู่หมู่บ้านน้ำปิง หมู่ที่ 4 ตำบลหาดล้า อำเภอกำปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างหมู่บ้านอื่นๆ มาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่จนมาถึงปี พ.ศ.2508 - 2514 ได้เริ่มมีการแยกย้าย มาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ที่บ้านกัวเคียน เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 - 2517 ผู้คนเริ่มทยอยเข้ามามากขึ้น และ ตั้งแต่เมื่อ ปีพ.ศ. 2517 โดยประมาณ ได้เข้ามาเป็นลูกหลานของหมู่ที่ 10 ตำบลจirim และได้มีตัวแทนผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2526 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 ได้แต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2539 ผู้ใหญ่บ้านได้ทำการแยกหมู่ให้เป็นหมู่ 12 ตำบลจirim ผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ นายอินแก้ว มาตรการ คนที่ 2 ชื่อ นายเสนห์ มาตรการ ได้รับการแต่งตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2539 จนปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 ชื่อ นาย บุญช่วย อินแจ้ ได้รับดำรงตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. 2554

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ลุ่มเชิงเขา ล้อมรอบด้วยป่าไม้อุตสาหกรรม มีเขื่อนดินช่องเขาขาด และเขื่อนสิริกิติ์ พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเนินเขาสลับที่สูงสภาพดินเป็นหินลูกรัง

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะทางภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู - ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัดและแห้งแล้งราษฎรประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และน้ำเพื่อการเกษตร - ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน ปกติฝนตกชุกตลอดฤดูกาล แต่

บางปีมีฝนตกขาดช่วงเป็นเวลานาน - ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึง เดือนมกราคม ช่วงเดือน พฤศจิกายน และธันวาคม มักมีอากาศหนาวจัดและมีหมอกปกคลุมโดยทั่วไป

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดกับ	ตำบลนางพญา
ทิศใต้	ติดกับ	หมู่ที่ 10 ตำบลจirim
ทิศตะวันออก	ติดกับ	อ่างเก็บน้ำเขื่อน ตำบลท่าแฝก
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ตำบลน้ำหมัน

ทรัพยากรธรรมชาติ

มีการอนุรักษ์ป่าเฉลิมพระเกียรติ และมีการปลูกป่าในทุกหมู่บ้าน และตลอดลำห้วยรินน้ำไหล ผ่านตลอดปี มีพืชผักต่างๆ

จำนวนครัวเรือน 62 ครัวเรือน

ประชากร 187 คน

ชาย 98 คน

หญิง 89 คน

ข้อมูล : จากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง การตรวจสอบประชากรจากทะเบียนบ้าน ที่ว่าการอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ณ เดือน มีนาคม พ.ศ 2562

ด้านการประกอบอาชีพ

อาชีพหลัก รับจ้างทั่วไป

อาชีพรอง ทำการเกษตร

อาชีพเสริม หาของป่าขายตามฤดูกาล เช่นแปรรูปเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ขายในรูปแบบของกลุ่ม

วิสัยทัศน์

แหล่งน้ำธรรมชาติ ปลาหลากชนิด ผักปลอดสารพิษ จิตสำนึกรักษ์ป่า คุณค่าด้วยวัฒนธรรม

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน

รายได้เฉลี่ยครัวเรือนในหมู่บ้าน 45,371.43 บาท/คน/ปี

จุดเด่น/จุดขาย (อัตลักษณ์) ของหมู่บ้าน

เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีลำห้วยธรรมชาติ

วัฒนธรรมประเพณี

ส่วนหนึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านกิวเคียน ที่มีอิทธิพลต่อความต่อความคิดความเชื่อ และเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนในหมู่บ้านคือ

1. วัฒนธรรมพื้นบ้าน วันเลี้ยงผีปู่ย่า ตา ยาย ซึ่งตรงกับเดือนมกราคม และเดือนมิถุนายน ของทุกปี
2. วันรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในเดือน เมษายน ของทุกปี
3. วันเข้าพรรษา-ออกพรรษา
4. กิจกรรมวันสำคัญแห่งชาติ

ภูมิปัญญา

พ็อนรำ วิธีเก็บมะม่วงหิมพานต์

อาหารพื้นบ้าน

แกงหยวกกล้วยใส่ไก่ หยวกหรือต้นกล้วย ส่วนที่นำมาแกง คือใจกลางต้นที่ยังอ่อนอยู่ นิยมแกงใส่ไก่บ้าน และวุ้นเส้น บ้างแกงใส่ปลาแห้ง มีวิธีการแกงเช่นเดียวกับแกงอ่อมเนื้อต่างๆ อีกแบบหนึ่งมีวิธีการแกงเช่นเดียวกับแกงผักหวาน สูตรที่แกงแบบเดียวกับแกงอ่อมเนื้อต่างๆ นั้น นิยมใช้เลียงแขกในงานบุญต่างๆ หรืองานอื่น ๆ เมื่อทำหม้อใหญ่ ไม่นิยมใส่วุ้นเส้น ต้องใช้หยวกกล้วยป่า เพราะมีรสชาติอร่อย "แกงหยวกกล้วย" เป็นแกงโบราณที่มีมานาน ซึ่งคนในสมัยก่อนมองเห็นความสำคัญของหยวกกล้วย เพราะคนสมัยก่อนเชื่อว่าน่าจะได้รับประทานได้ จึงนำหยวกกล้วยมาประกอบอาหาร นับแต่นั้นมาแกงหยวกกล้วย จึงเป็นที่นิยมและทำตามงานต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานบวช งานประเพณีต่างๆ แต่มีข้อยกเว้น คือไม่นิยมทำในงานศพ เพราะเชื่อว่าถ้าทำแกงดังกล่าวในงานศพจะทำให้คนที่ตายยังคงมีเชื้อยึดต่อกันเหมือนใยของหยวกกล้วยและจะทำให้ญาติที่ยังมีชีวิตตายต่อ ๆ กัน "แกงหยวกกล้วย" เป็นอาหารคาวประเภทแกง เป็นแกงที่ใช้หยวกกล้วยแทนผัก ใช้สำหรับเลี้ยงคนจำนวนมาก เช่น งานประเพณีต่างๆ จะนิยมแกงไก่กับหยวกกล้วย รสชาติเผ็ด มัน เค็มเล็กน้อยสามารถหารับประทานได้ตลอดทั้งปี หยวกกล้วย คือ ส่วนที่เป็นแกนของต้นกล้วย หยวกกล้วยที่นิยมรับประทานคือหยวกกล้วยตานี หยวกกล้วยป่า และหยวกกล้วยน้ำว้า หยวกกล้วยที่เราจะนำมาปรุงอาหารติดอยู่นั้น ควรเป็นหยวกกล้วยที่ยังไม่ออกปลี นำมาหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ขั้นตอนนี้จะต้องใช้มีดดึงเส้นใยที่ติดอยู่กับหยวกออก นำไปแช่น้ำเกลือ แล้วจึงนำไปทำอาหาร ที่สำคัญหยวกกล้วยต้องเป็นหยวกที่ยังอ่อนถึงจะทำอาหารอร่อย

แกงหน่อไม้ บางคนก็เรียก แกงลาว บางคนก็เรียก แกงเปรอะ ลักษณะก็คล้ายกัน คือ ต้องมีใบย่านางเป็นส่วนประกอบหลัก ใบย่านางจะช่วยเรื่องแก้ความชื้นและขมของหน่อไม้ได้เป็นอย่างดี เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่เอาทั้ง 2 อย่างมารวมกัน ใบย่านางเป็นพืชหาง่าย คุณสมบัติเป็นสมุนไพร นิยมคั้นเอาน้ำจากใบมาทำเป็นอาหาร มากกว่ารับประทานใบสด หน่อไม้ เป็นอาหารที่นักโภชนาการแนะนำว่าก่อนรับประทานต้องทำให้สุกเพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภคเอง โดยควรต้มหน่อไม้อย่างน้อย 10 นาที เพื่อทำลายสารไซยาไนด์ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติในหน่อไม้ ส่วนแกงหน่อไม้ก็ไม่ต้องเป็น

ห่วงมากนักเกี่ยวกับว่าหน่อไม้จะสุกหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามเวลาแกงก็ไม่ต้องใจร้อน นอกจากหน่อไม้แล้ว เวลาทำแกงหน่อไม้สิ่งที่เป็นคู่กันมากก็คือ ย่านาง ที่ให้รสชาติเข้ารสกันกับหน่อไม้มาก การนำใบย่านางมาประกอบอาหารก็เป็นเหมือนกับการนำเอาสมุนไพรมาปรุงประกอบในครัวเรือน นอกจากความเป็นสมุนไพรของตัวใบย่านางแล้ว ในด้านโภชนาการ ใบย่านาง มีวิตามินเอ ในลักษณะรูปแบบของเบต้าแคโรทีน และก็มีวิตามินซี นอกจากนี้ยังมีแร่ธาตุอื่นๆ เช่น แคลเซียมและธาตุเหล็ก ซึ่งมีในปริมาณที่ไม่น้อยทีเดียว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเราได้โคลกและคั้นน้ำให้ได้สารอาหารเหล่านั้นออกมาใช้ประกอบอาหารได้มากน้อยเพียงใด แต่เมนูนี้เป็นจุดเด่น เพราะว่าโดยทั่วไปการปรุงอาหารโดยใช้สมุนไพรบางอย่างจะรับประทานได้ครั้งละไม่มาก แต่ในกรณีของเมนูนี้ เราใช้ใบย่านางมาทำเป็นตัวน้ำซุพทำให้เราสามารถได้รับสมุนไพรชนิดนี้เป็นจำนวนมากในแต่ละครั้งในการรับประทาน

ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านสี่เสียด

หมู่บ้านสี่เสียดเดิมอยู่ที่ตำบลน้ำหมัน ซึ่งเป็นหมู่บ้านเดิมที่เข้ามาอยู่ประมาณปี พ.ศ. 2479 ซึ่งได้มีต้นไม้มงคลหนึ่งคนสมัยก่อนโบราณนำมาเคี้ยวกินกับหมากในหมู่บ้านจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านสี่เสียด และต่อมาได้มีราษฎรที่อพยพมาจากเขื่อนสิริกิติ์ เมื่อปี พ.ศ. 2511 ได้เข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นได้เปลี่ยนแปลงของการปกครองแยกเป็นตำบลเป็นตำบลจริม บ้านสี่เสียดได้อยู่การปกครองของหมู่ที่ 10 ตำบลจริม และจับจองที่ดินที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินมาจนถึงปัจจุบันจึงไม่มีที่จัดสรรจากหน่วยงานราชการจัดให้และไม่มีเอกสารสิทธิมาจนถึงปัจจุบัน

บ้านสี่เสียดเป็นหมู่บ้านเก่าแก่มากตั้งแต่โบราณ ตามคำบอกเล่าของพ่อใหญ่พัฒนา จากบ้านหนองซอน และพ่อใหญ่แดงจากบ้านมะหรี เล่ากันว่าพ่อใหญ่พิมพ์ได้พบสถานที่ ที่สามารถพญาติพีน้องจำนวน 3 ครัวเรือนมาตั้งถิ่นฐาน แต่เดิมมี 7 ครัวเรือน รวม 10 ครัวเรือน มาสร้างบ้านอยู่อาศัยได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า (บ้านกำพุงา) อยู่ต่อมาหมู่บ้านเกิดความเดือดร้อนในเรื่องของภัยธรรมชาติก็ได้อพยพมาทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า (บ้านสี่เสียด) เพราะว่ามีสัญลักษณ์คือต้นสี่เสียดขนาดใหญ่ที่อยู่ในหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อราษฎรย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านนาโพธิ์จำนวน 10 ครัวเรือน จากสภาพความเป็นอยู่ของหมู่บ้านสี่เสียดเป็นหมู่บ้านที่เข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน ประชาคมหมู่บ้าน

ลักษณะภูมิประเทศ

หมู่บ้านสี่เสียดมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบเชิงเขา ซึ่งมีพื้นที่ ทั้งหมด 2,170.93 ไร่ ซึ่งแบ่งเป็น ที่ทำกิน 2,078.93 ไร่ และที่อยู่อาศัย 92 ไร่

อาณาเขต

ทิศเหนือติดกับ บ้านกัวเคียน

ทิศใต้ติดกับ บ้านจี้วาม

ทิศตะวันออกติดกับ สวนป่า
ทิศตะวันตกติดกับ ที่ทำกินของราษฎร

จำนวนครัวเรือน

จำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด 138 ครัวเรือน

ประชากร 514 คน

ชาย 259 คน

หญิง 253 คน

ข้อมูล จากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง การตรวจสอบประชาชนจาก
ทะเบียนบ้าน ที่ว่าการอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ณ เดือน มกราคม พ.ศ.2559

ด้านการประกอบอาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา-ทำไร่

อาชีพรอง รับจ้าง

อาชีพเสริม เลี้ยงสัตว์

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนในหมู่บ้าน 38,429 บาท/คน/ปี

จุดเด่น/จุดขาย (อัตลักษณ์) ของหมู่บ้าน

- 1.ลำไย
- 2.ผลิตภัณฑ์ชุมชน
- 3.กล้วยน้ำว้า
- 4.กาแฟ

วัฒนธรรมประเพณี

- 1.ประเพณีตานก๋วยสลาก ชลอม
- 2.ประเพณีผีตลก
- 3.ประเพณีแห่เทียนพรรษา
- 4.ประเพณีรดน้ำ ดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ (วันสงกรานต์)
- 5.ประเพณีลอยกระทง

บริการสาธารณะในหมู่บ้าน

1. สำนักสงฆ์บ้านสีเสียด

คณะกรรมการหมู่บ้าน

1. นายสุรียา โนจрма	ประธานกรรมการ
2. นางลำดวน ใจเงิน	เลขานุการ
3. นายมนตรี ยศตะสา	กรรมการ
4. นายเจริญ คำตา	กรรมการ
5. นายละออง คำตา	กรรมการ
6. นายสว่าง สุขจิต	กรรมการ
7. นายอุดร ทองดี	กรรมการ
8. นายมานพ ท่าดี	กรรมการ
9. นายตาล ดีแก้ว	กรรมการ
10. นางสาวมณฑิกา โนจрма	กรรมการ
11. นายลอง คำตา	กรรมการ
12. นายบุญ บุญเม็ง	กรรมการ
13. นางสาวจาร์วรรณ เชียงเชิง	กรรมการ
14. นายสุเมฆ ยศตะสา	กรรมการ
15. นางมธุรส เฟ็งคำ	กรรมการ
16. นายจิต มีโต	กรรมการ
17. นายสมหมาย อินนาค	กรรมการ

คณะกรรมการแกนนำในการขับเคลื่อนและดำเนินงานเพื่อทบทวน ปรับปรุง และพัฒนา

คุณภาพแผนชุมชนให้เป็นปัจจุบัน

1. นายสุรียา โนจрма	ตำแหน่ง กำนันตำบลจริม
2. นางมธุรส เฟ็งคำ	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10
3. นางลำดวน ใจเงิน	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10
4. นายละออง คำตา	ตำแหน่ง ประธานประชาคมหมู่ที่ 10
5. นายลอง คำตา	ตำแหน่ง ประธาน อสม. หมู่ที่ 10
6. นายลอย สุขจร	ตำแหน่ง ประธานชมรมผู้สูงอายุหมู่ที่ 10

มีหน้าที่จัดประชุมประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อทบทวน ปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพ
แผนชุมชนให้เป็นปัจจุบัน

ภูมิปัญญา/ปราชญ์ชาวบ้าน

- 1.นายลอง คำตา บ้านเลขที่ 34 มีความรู้ด้าน จักสาน
- 2.นายจี ทองกา บ้านเลขที่ 16 มีความรู้ด้าน จักสาน
- 3.นายบุญ มุเมิง บ้านเลขที่ 63 มีความรู้ด้าน หมอทำขวัญ
- 4.นายวัน โนจрма บ้านเลขที่ 136 มีความรู้ด้าน ถักไม้กวาด

กลุ่มองค์กร แกนนำในหมู่บ้าน (ผู้นำชุมชน สตรีแม่บ้าน อสม.)

ลำดับที่	ชื่อกลุ่ม/มวลชน	ประธาน	จำนวนสมาชิก	หมายเหตุ
1	กองทุนหมู่บ้านบ้านสีเสียด หมู่ที่ 10	นายวิระเดช ทองดี	141	
2	กลุ่มออมทรัพย์บ้านสีเสียด หมู่ที่ 10	นายสุริยา โนจрма	95	
3	กลุ่มเงินสัจจะบ้านสีเสียด หมู่ที่ 10	นายเจริญ คำตา	53	
4	กลุ่มแม่บ้านบ้านสีเสียด หมู่ที่ 10	นางบัวเลียว ดีแก้ว	93	
5	กลุ่มผู้สูงอายุบ้านสีเสียด	นายลอย สุขจร	84	
6	กลุ่ม อสม.บ้านสีเสียด หมู่ที่ 10	นายลอง คำตา	10	
7	กลุ่มเลี้ยงหมูพื้นเมืองบ้านสีเสียด	นายสุริยา โนจрма	15	
8	กลุ่มเลี้ยงโคพันธุ์เนื้อขุน	นายสุริยา โนจрма	15	
9	กรรมการหมู่บ้านบ้านสีเสียด	นายสุริยา โนจрма	17	

รายชื่อคุ้มในหมู่บ้าน

ลำดับ	ชื่อคุ้ม	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง	หมายเหตุ
1	คุ้มเอื้องดอย	นายมานพ ท่าดี	ประธาน	
2	คุ้มโชคพรชัย	นายมนตรี ยศตะสา	ประธาน	
3	คุ้มกาสะลอง	นายเจริญ คำตา	ประธาน	
4	คุ้มพิบูลทอง	นายสว่าง สุขจิตร	ประธาน	
5	คุ้มสามัคคีพัฒนา	นายตาล ดีแก้ว	ประธาน	

จุดเด่นของหมู่บ้าน

1. น้ำตกตาดหมาหอน
2. หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้
3. ปลูกพืชยืนต้น เช่น มะม่วงหิมพานต์ ร้อยละ 60 ขึ้นไปของพื้นที่

จุดอ่อนของหมู่บ้าน

1. ขาดแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตรในช่วงฤดูร้อน
2. ขาดความช่วยเหลือจากภาครัฐ สินค้าราคาตกต่ำ
3. ที่ดินทำกินในพื้นที่หมู่ 10 ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์
4. ขาดอาชีพเสริม ว่างงาน
5. ประชาชนขาดจิตสำนึกร่วมในการพัฒนาสาธารณะ

ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีการแห่ผีตลก-ผีขน

เกิดขึ้นช่วงเทศกาลออกพรรษา คือช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี ชาวตำบลท่าปลาเรียกสิ่งประติษฐ์ที่มีลักษณะคล้ายหัวโขนแต่มีสีให้ดูน่ากลัวต่างกัน โดยชาวท่าปลาเรียกว่า “หัวผีตลก” ส่วนชาวตำบลท่าแฝกและชาวตำบลหาดลำบางส่วนเรียกว่า “หัวผีขน” แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ เป็นประเพณีที่ชาวตำบลท่าปลาและตำบลหาดลำบางส่วนถือปฏิบัติสืบทอดกันมานานแล้ว โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับนรก-สวรรค์ การทำบุญทำทานตามพระพุทธศาสนาให้กับผีเปรต ผีนรกที่หิวโหยต้องการอาหารมายังชีพโดยการขอส่วนบุญจากมนุษย์ จนกว่าจะใช้หนี้กรรมหมดสิ้นเพื่อจะได้ไปเกิดในชาติภพใหม่ต่อไป

โดยผู้ชายที่สวมหัวผีตลกหรือผีขนนั้น จะต้องเข้าร่วมสวมหัวผีในป่าช้าจึงจะสามารถร่วมขบวนแห่ได้ ส่วนดอกไม้ ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นกุ๊ก ต้นข้าว ที่แห่ไปนั้นก็เพื่อนำไปตกแต่งวิหารหรือศาลา การเปรียญให้เหมือนป่าหิมพานต์ ระหว่างทางจะมีการตีฆ้องกลอง กระตุ้นให้เกิดความสนุกสนาน ครื้นเครง เชิญชวนชาวบ้านร่วมทำบุญบริจาคทาน วัตถุประสงค์ต่างๆ ประเพณีการแห่ผีตลก-ผีขน มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ การสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน แสดงให้พุทธศาสนิกชนเห็นว่า เมื่อทำชั่วแล้วจะได้ไปเกิดเป็นเปรต ผีนรกหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว ต้องเป็นทุกข์ทิวขอส่วนบุญส่วนกุศลกับชาวบ้าน เป็นการเตือนสติคนให้ละเว้นความชั่ว ประกอบแต่ความดี

ประเพณีตานก๋วยสลาก

จัดขึ้นในเทศกาลออกพรรษา คือ เดือนตุลาคม เป็นประเพณีของชาวตำบลจริม ตำบลหาดลำ และตำบลท่าแฝก มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษ ญาติพี่น้องที่ล่วงลับ

รวมถึงเทวบุตร-เทวดาที่คุ้มครองเด็กๆของแต่ละครอบครัว องค์ประกอบของประเพณีนี้ได้แก่ ข้าวสาร อาหารแห้ง ผลไม้ ข้าวสุก อาหารปรุงสุก เสื้อผ้าและของใช้ประจำวัน สำหรับบรรจุกหรือประกอบกับ สิ่งที่ชาวบ้านเรียกว่า “ก๋วยสลาก”

องค์ประกอบของประเพณีตานก๋วยสลาก มีดังนี้

ประเภทของสลาก

1. ก๋วยน้อย คือ ภาชนะคล้ายชกลมขนาดเล็ก (เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 นิ้ว) สานด้วย ดอกไม้ไผ่ รองหรือถักด้วยใบตองพลวง (ปัจจุบันส่วนใหญ่ใช้กระดาษหนังสือพิมพ์) บรรจุน้ำ อาหารแห้ง (ข้าวสาร เกลือ พริก หอม กระเทียม ฯ) อาหารปรุงสุกจำพวกข้าวเหนียว ห่อหมก(ห่อนึ่ง) ปลาแห้ง เนื้อแห้ง ฯ ข้าวต้มมัดและผลไม้ตามฤดูกาล มัดรวบปากก๋วยแล้วตกแต่งยอดก๋วยด้วยดอกไม้ ที่ทำได้ ในท้องถิ่นในเวลานั้น เช่น ดอกหงอนไก่ ดอกดาวเรือง ใบเตย เป็นต้น

2. ก๋วยอ้อม คือ ก๋วยลักษณะเดียวกับก๋วยน้อยแต่มีขนาดใหญ่กว่า (เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 นิ้ว) บรรจุกสิ่งของเช่นเดียวกับก๋วยน้อย แต่จะนำกิ่งไม้ เช่น กิ่งมะขาม ปลายต้นไผ่มาทำเป็น ยอดก๋วยเพื่อแขวนสมุด ดินสอหรือของใช้อื่นๆ พร้อมด้วยปัจจัยต่างๆตามกำลังศรัทธา

3. สลากหลวง คือ สลากที่สร้างจำลองเป็นบ้านยกพื้นสูง ตกแต่งให้สวยงามด้วยกระดาษสี บรรจุกของเช่นเดียวกับก๋วยสองชนิดในเบื้องต้น แต่เพิ่มเติมเสื้อผ้าและของใช้อื่นๆเข้าไป นอกจากนี้ เพื่อนบ้านจะมาร่วมสมทบเงินปัจจัยทำบุญด้วย เดิมนั้นคือสลากที่คนทั่วไปในชุมชนทำขึ้นตาม(อุทิศ) ไปหาผู้ล่วงลับตามปกติ แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวที่มีสามเณร-พระที่เคยบวชแล้วสึก หรือ ยังบวชจำพรรษาวัดนั้นๆเป็นผู้ทำขึ้น

4. สลากก้างบุนหรี คือ สลากที่ทำขึ้นจากไม้ไผ่ แขนงหรือประกอบด้วยมวนบุนหรีผูกเป็นแพ เงินปัจจัย ของใช้ประจำวัน เช่น สบู่ แปรงสีฟัน ยาสีฟัน หวี สมุด ดินสอ เสื้อผ้า ผ้าขาวม้า เป็นต้น สลากก้างบุนหรีเป็นสลากที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการเตรียมการ โดยเฉพาะการมวนบุนหรีต้องใช้ งบประมาณจำนวนหนึ่ง ส่วนใหญ่คนที่ตานสลากก้างบุนหรีจึงค่อนข้างเป็นผู้มีฐานะทางการเงิน หรือ ต้องการบุญใหญ่ ตามความเชื่อของคนล้านนาที่เชื่อว่า “ทานน้ำเป็นเศรษฐี ทานบุนหรีเป็นสะควย” คำว่า สะควย หมายถึง ผู้ที่มั่งคั่ง

ใบสลาก คือ ใบกำกับก๋วยสลากแต่ละชนิด ทำขึ้นจากใบลานหรือใบตาลตากแห้ง เขียนข้อความด้วยภาษาล้านนา ระบุว่าก๋วยสลากนี้เป็นของผู้ใด อุทิศหรือทานไปให้ใคร กรณี “ก๋วยอ้อม” มี ตัวอย่างการเขียน เช่น “ปะทะมะ มูลศรัทธา ” ออก แล้วเริ่มต้นด้วยคำว่า “หมายมีนาย...” เป็นต้น ส่วนใบสลากหลวงและสลากก้างบุนหรีอาจจะใช้กระดาษเขียนระบุชื่อผู้ทานและผู้รับเท่านั้น เนื่องจากเป็นสลากที่ต้องนิมนต์พระสงฆ์มากรวดน้ำให้

ในกรณีที่บ้านหลังใดมีสมาชิกครอบครัวเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ในบ้านจะทำก๋วยสลากขึ้นเพื่ออุทิศ หรือทานไปหาเทวดาประจำตัวของเด็กคนนั้น เพื่อบันดาลให้เด็กมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย

ละมีความเฉลียวฉลาด โดยเด็กชายขึ้นต้นด้วยคำว่า “ตะละกำ” ส่วนเด็กผู้หญิงขึ้นต้นด้วยคำว่า “กุมารี”

ธรรมเนียมปฏิบัติ ประเพณีตานก๋วยสลากของแต่ละวัดส่วนใหญ่จะจัดขึ้นไม่พร้อมกัน เนื่องจากชาวบ้านที่ถือปฏิบัติประเพณีนี้ จะเดินทางไปร่วมประเพณีที่แต่ละวัดจัดขึ้นหมุนเวียนกันไป เรียกผู้ไปร่วมงานของแต่ละวัดโดยรวมว่าเป็นคณะศรัทธาจากหัววัดนั้นๆ ในวันงานเมื่อชาวบ้านไปถึงวัดแล้ว จะนำใบสลากของครอบครัวของตน (แยกใบสลากแต่ละประเภท) ไปส่งคณะกรรมการวัด เพื่อตรวจนับจำนวนก๋วยสลากที่ชาวบ้านนำมาร่วมประเพณีในปีนั้นๆ โดยแยกเป็น 2 กอง คือ ใบสลากก๋วยอุ้มกับใบสลากก๋วยน้อย ก่อนจะผสมใบสลากแต่ละกอง เรียกว่า “สุนใบสลาก” เพื่อให้ใบสลากของแต่ละครอบครัวแยกจากกัน หลังเสร็จพิธีทางศาสนาพระสงฆ์ที่มาร่วมงานฉันเพลแล้ว คณะกรรมการวัดจึงนำใบสลากก๋วยน้อยแจกจ่ายให้ชาวบ้านที่มาร่วมงาน นำไปอ่านให้เจ้าของก๋วยสลากฟังด้วยเสียงอันดังและออกเสียงเป็นสำเนียงท่าปลา ส่วนใบก๋วยอุ้ม สลากหลวงและสลากก้างบูหรั้นนั้น นำไปเฉลี่ยแจกจ่ายให้พระสงฆ์ที่มาพร้อมทำพิธี เพื่อนำไปกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับที่ระบุไว้ในใบสลากนั้นๆ

การสู่ขวัญ , การส่งเคราะห์หรือสะเดาะเคราะห์

ชาวบ้านสี่เสียดเชื่อว่าทุกคนที่เกิดมาจะมี “ขวัญ” เป็นสิ่งมงคลประจำตัว จำนวนทั้งสิ้น 32 ขวัญ ซึ่งมีทั้งขวัญที่เป็นรูปธรรมที่อยู่บนหัว (จุดที่ผมขีดเป็นก้นหอย) และขวัญที่เป็นนามธรรม ซึ่งขวัญนี้เป็นสิ่งที่ต้องดูแลเป็นพิเศษต้องให้ขวัญอยู่กับตัวตลอดเวลา เมื่อเดินทางไปต่างถิ่นในป่า ป่าช้า หรือสถานที่ซึ่งเชื่อว่ามีสิ่งลี้ลับสถิตอยู่มักจะมีการ “กู่ขวัญ” โดยพูดออกมาว่า “กู่ขวัญมาเน้อ...มาหื้อหมดกู่กู่ขวัญเน้อ” ชาวบ้านสี่เสียดมีพิธีเลี้ยงขวัญตามสถานการณ์ พิธีใหญ่เรียกว่า “สู่ขวัญ” พิธีเล็กเรียกว่า “เลี้ยงขวัญ , เซ่นขวัญ , ฮ้องขวัญ” ส่วนสิ่งอัปมงคลนั้นเรียกว่า “เคราะห์” จึงต้องขับไล่เคราะห์ออกจากตัวหรือชุมชน เรียกว่า “ส่งหรือสะเดาะเคราะห์” แต่ละหมู่บ้านจึงต้องมีหมอสู่ขวัญอย่างน้อย 1-2 คน เพื่อทำพิธีสู่ขวัญหรือส่ง-สะเดาะเคราะห์ให้กับคนในหมู่บ้าน

กำลังของ “ขวัญ” จะกล้าแกร่งตามอายุ เด็กส่วนใหญ่มักถูกมองว่าขวัญอ่อน ดังนั้น เมื่อเกิดอาการตกใจร้องไห้ เบื้องต้นผู้ใหญ่ที่อยู่ด้วยมักจะเริ่มต้นด้วยการ “กู่ขวัญ” หากเจ็บป่วยจะสันนิษฐานก่อนว่าเกิดจาก “ขวัญตก-ขวัญหาย” ผู้ใหญ่ในบ้านจึงต้องแก้ไขอาการโดยการเลี้ยงขวัญหรือเซ่นขวัญ หรือนำสวิงไปช้อนขวัญบริเวณที่เชื่อว่าขวัญตก เช่น จุดที่หกล้ม จุดที่ตกใจกลัวสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นต้น เพื่อนำขวัญกลับมาสู่ตัวเด็กคนนั้น ส่วนเคราะห์นั้นสามารถเข้ามาในชีวิตได้ทุกเมื่อไม่สามารถระบุมูลได้ หากมีเคราะห์หนักและแก้ไขไม่ทันการณ์ก็จะทำให้ผู้นั้นเสียชีวิตได้ จากความเชื่อนี้ทำให้พิธีสู่ขวัญแลพการส่ง-สะเดาะเคราะห์แทรกอยู่ในวิถีของชาวบ้านสี่เสียดมานาน ดังนั้น ในงานมงคลหรือเมื่อต้องการให้เกิดสิ่งเป็นมงคลกับชีวิต จึงมีขั้นตอนการสู่ขวัญร่วมด้วย ขทุกครั้ง เช่น สู่ขวัญนาคก่อนบวช

เป็นพระ สู้ขวัญเจ้าบ่าวกับเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน สู้ขวัญคนที่หายจากการเจ็บป่วย(ไข้ลูกใหม่) สู้ขวัญ พ่อ-แม่ พ่ออ้วย-แม่อ้วยทุกปี สู้ขวัญลูกชายก่อนไปเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

ส่วนการส่งเคราะห์หรือสะเดาะเคราะห์นั้น มักจะเชื่อมโยงกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวหรือชุมชน เช่น หมอเมื่อย-หมอทักว่าต้องเคราะห์ เจ็บป่วยกระเสาะกระแสะเป็นประจำ ดำเนินชีวิตไม่ราบรื่น ติดๆขัดๆ มีคนทักว่าไม่มีเงาหัว มีคนเห็นว่าคนๆนั้นมาหาหรืออยู่ที่ใดที่หนึ่งแต่เจ้าตัวไม่รู้เรื่อง เรียกว่า “ขวัญดิบหลอก” หนึ่งข้าวเหนียวแล้วมีสีแดง เห็นรอยเลือดหยดในบริเวณบ้าน ในหมู่บ้านเกิดโรคระบาดหรือมีคนตายต่อเนื่องกันหรือป่วยผิดสังเกต ก็จะทำพิธีส่งเคราะห์ระดับหมู่บ้าน เรียกว่า “ส่งเคราะห์บ้าน” เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทำพิธีสู้ขวัญให้กับสัตว์เลี้ยงหรือของใช้ในบ้าน เช่น สู้ขวัญช้าง สู้ขวัญควาย สู้ขวัญแม่ย่านางเรือ แม่ย่านางเรือ หรือประพรมน้ำมันต์เครื่องมือ การเกษตร หรือเครื่องมือก่อสร้าง เป็นต้น

วัฒนธรรมด้านอาหาร

ที่หมู่บ้านสี่เสียดส่วนใหญ่มักจะประกอบอาหารที่สามารถหาได้ตามธรรมชาติ และตามฤดูกาล เช่น ผักหวานป่า กล้วยน้ำว้า ไข่แดง หน่อไม้ กล้วยป่า เป็นต้น และอาหารที่ขึ้นชื่อของบ้านสี่เสียด คือ ยำกล้วยแค้ โดยยำกล้วยแค้สามารถรับประทานได้ทั้งแบบยำปกติและสามารถนำไปผัดได้ตามความชอบของแต่ละคน

แกงหน่อไม้

วัตถุดิบ

- หน่อไม้เปาะ (หน่อไม้ปลุก)
- น้ำใบย่านาง
- หอมแย้ (ผักชีไร่)
- ผักหละ (ชะอม)
- มะเขือมัน (กระเจี๊ยบเขียว)
- ฟักทอง
- เห็ดหูหนู
- พริกชี้ฟ้า
- พริกหนุ่ม (พริกหยวก)
- ตะไคร้
- หอมแดง
- เกลือเม็ด

- ปลาร้า

การเตรียมวัตถุดิบ

- หั่นหน่อไม้ให้เป็นเส้นยาวบาง
- คั้นน้ำใบย่านาง

ตำน้ำพริกก่อนนำไปปรุงในแกง

- นำเกลือเม็ดและตะไคร้ไปตำในครกให้ละเอียด
- ใส่พริกชี้ฟ้า, พริกหนุ่ม และหอมแดง อย่างไฟ ตามลงไปโขลกให้พอดีไม่ถึงกลับละเอียด
- ใส่ปลาร้าลงไปนวดเบาๆ ให้เครื่องเข้ากัน

วิธีการทำ

1. นำหน่อไม้ใส่ในน้ำใบย่านางและนำไปตั้งไฟให้เดือด
2. เมื่อหน่อไม้สุกได้ที่แล้ว นำน้ำพริกที่ตำไว้ใส่ลงไปนึ่ง
3. ใส่ผักทองตามลงไปพอใกล้สุกให้ใส่เห็ดหูหนูลงไป
4. ใส่มะเขือมัน (กระเจียบเขียว) และใบหอมแฉ (ผักชีไร่)
5. ยกหม้อแกงออกจากเตา ใส่ชะอมลงไป *(ชะอมให้ใส่หลังจากยกหม้อออกจากเตา เพราะจะทำให้มีกลิ่นเหม็นเขียว)
6. นำแกงตักใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ (ปรุงรสด้วยน้ำปลาตามความชอบ)

ชำหยากร

วัตถุดิบ

- หยากร
- ปลาตุก/ปลาทุ
- หอม
- กระเทียม
- พริกแห้ง
- ช่า
- ใบมะกรูด
- ข้าวคั่ว
- เกลือ

เตรียมส่วนผสม

- โขลกพริกแกง (นำพริกแห้ง กระเทียม ช่าไปเผาไปให้พอได้กลิ่น จากนั้นนำไปตำให้เข้ากัน)

- ปลาตุ๋น (นำเนื้อปลาตุ๋นไปโขลกรวมกับพริกแกง ใส่เกลือและน้ำปลาร้าต้มสุก)
- นำหยวกไปสับและตำให้ละเอียด

วิธีการทำ

1. นำพริกแกงที่เตรียมไว้มาคลุกรวมกับหยวกให้เข้ากัน
2. โรยใบมะกรูดและข้าวคั่วลงไปคลุกให้เข้ากัน
3. จัดใส่ภาชนะที่เตรียมไว้

ยำกล้วยแค้ (กล้วยป่า)

วัตถุดิบ

- กล้วยแค้ (กล้วยป่า จะมีขนาดเล็ก)
- พริกแห้ง
- หอมแดง
- กระเทียม
- ช่า
- หมูชิ้น
- น้ำปลาร้า
- เกลือ
- ใบมะกรูด
- น้ำมันพืช

วิธีการทำ

1. นำพริกแห้ง หอมแดง กระเทียม ช่า ไปเผาให้พอมักลिन นำมาโขลกกับเกลือให้ละเอียด ใส่ น้ำปลาร้าลงไปและตำให้เข้ากัน
 2. กล้วยแค้ตัดตรงหัวและท้าย นำไปต้มจนสุก เมื่อสุกแล้วนำออกมาแช่น้ำให้เย็น จากนั้นคั้นเอาน้ำฝาดออกให้หมดจนแห้ง
 3. นำเครื่องแกงที่เตรียมไว้มาผสมกับกล้วยแค้ คลุกให้เข้ากัน
 4. นำหมูไปรวนกับน้ำมันพืชให้พอสุก และใส่กล้วยที่ผสมไว้ลงไปผัดให้หอม
 5. ใส่ใบมะกรูดลงไป และคลุกให้เท่ากัน
 6. จัดใส่ภาชนะที่เตรียมไว้
- *(สำหรับบางคนที่ชอบทานแบบไม่นำไปผัดก็สามารถทานได้ตามความชอบ)

ภูมิปัญญาชาวบ้าน

การจักสาน

นอกจากอาหารแล้วที่หมู่บ้านสี่เสียดยังมีภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาอีกหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการจักสานที่ยังคงมีให้เห็นอยู่ ในการทำการจักสานนั้นต้องมีใจรักในการทำเพราะต้องใช้ความอดทนและความใจเย็นในการทำ เนื่องจากเป็นงานฝีมือที่มีความประณีตจึงต้องใช้เวลาในการทำ งานจักสานมีอยู่มากมายหลายประเภท ที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคเหนือ เช่น กระจตข้าว ซ้าหวด หรือหวด ไม้กวาด(ตองกง) เป็นต้น

ไม้กวาด (ตองกง)

- เหลาด้ามไม้กวาด (ใช้ไม้ไผ่ในการทำ)
- นำตองกงไปตากแดดไว้ ประมาณ 2 แดด นำไปทุบให้ดอกออก
- นำไปตัดและแยกความยาวเป็น 3 ระดับ
- นำมาถักตามขนาดจากสั้นไปยาว จนได้ขนาดที่พอดี โดยใช้เส้นยางในการถัก

ผู้ให้ข้อมูล นายบุญ มุเมิง อายุ 74 ปี

นายบุญได้เริ่มต้นทำการจักสานตั้งแต่อายุประมาณ 30 ปี โดยเริ่มจากการฝึกหัดจากผู้ใหญ่ เป็นงานอดิเรก จากนั้นได้ทำขายและรับสั่งทำในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง ไปจนถึงส่งให้กับพ่อค้าคนกลางที่มาจากจังหวัดแพร่ ราคาไม้กวาด ปลีก 40 ส่ง 35

ภูมิปัญญาด้านการถนอมอาหาร

มะขามนี้้ง

นำมะขามสุกเปลือกเปลือกแล้วนำไปนี้้ง นอกจากจะทำให้รสชาติอร่อยแล้ว ยังสามารถเก็บมะขามไว้ได้นานเป็นปี ทำให้ไม่มีเชื้อราเกิดขึ้นได้ง่าย

วิสาหกิจชุมชนพัฒนากล้วยน้ำว้าและกลุ่มวนเกษตร

หมู่ 10 ต.จริม อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

1. นางสุวิมล แสนคุณา	ประธาน
2. นางรัตนา ใจปิ่นตา	รองประธาน
3. นางสาวสุนิสา สีพรม	เลขาธิการ
4. นางลำดวน ใจเงิน	เหรัญญิก
5. นางพาน เมืองพุ่ม	กรรมการ
6. นางสมัย บุเมิง	กรรมการ
7. นายอ้น ชันทะเสน	กรรมการ

8. นางจันทร์แรม โนจрма	กรรมการ
9. นางจำรัส ปาด้วง	สมาชิก
10. นายยงยุทธ แสนคุณา	สมาชิก
11. นายกลิ่น ลอยปลิว	สมาชิก
12. นางคำชัย ทับแทน	สมาชิก
13. นายประสาท มณีสีทอง	สมาชิก
14. นางสมหมาย สีพรม	สมาชิก
15. นางสมบัติ ธรรมสอน	สมาชิก
16. นางบุญตัน แสงปัน	สมาชิก

ที่ทำการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพัฒนากล้วยน้ำว้าและกลุ่มวนเกษตร

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนพัฒนากล้วยน้ำว้าและกลุ่มวนเกษตร เริ่มจากมีการปลูกกล้วยน้ำว้าภายในหมู่บ้านอยู่แล้วและส่งไปยังอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก จึงเกิดความคิดว่า ทำไมไม่แปรรูปกล้วยน้ำว้าเอง หลังจากนั้นจึงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแปรรูป และจำหน่ายด้วยตนเอง โดยมีตราสินค้าเป็นของตนเอง แต่ใช้ชื่อตราสินค้าเป็นของ ห้วยน้ำรี เพราะเป็นการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวที่กำลังจะเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต นั่นก็คือ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี เพื่อให้ชุมชนเป็นที่รู้จักและเป็นสินค้า OTOP ซึ่งทางกลุ่มมีจุดเด่น คือ คุณภาพและความแตกต่าง ปริมาณอาจจะน้อยแต่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณภาพ โดยเริ่มจากการปลูกเอง แปรรูปเอง บรรจุเองและขายเอง

กลุ่มเม็ดมะม่วงหิมพานต์

รายชื่อสมาชิกกลุ่มเม็ดมะม่วงหิมพานต์

หมู่ 10 ต.จirim อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

1. นายจิตร มีโต	ประธาน
2. นางจารุวรรณ ผาพาเพชร	รองประธาน
3. นางสาวมณฑิกา โนจрма	เลขาธิการ
4. นางสาวสุนิสา สีพรม	เหรัญญิก
5. นายอั้น ชันทะเลสน	กรรมการ
6. นางบุญตัน แสงปัน	กรรมการ
7. นางห้วน สีทธิใจ	กรรมการ
8. นางบุญมา คำตา	กรรมการ
9. นางรัตนา ใจปินตา	กรรมการ

10. นางระเปียบ สีพรม		กรรมการ
11. นางจำเนียร แก้วผัด		กรรมการ
12. นางลำดวน ใจเงิน		กรรมการ
13. นางกวิณธิดา ชันใจ		กรรมการ
14. นางมธุรส เพ็งคำ		สมาชิก
15. นางบัวเลียว ดีแก้ว		สมาชิก
16. นางสาวนฤชล สิทธิใจ		สมาชิก
17. นางชุติกานต์ คำดำ		สมาชิก
18. นายอุดม เชียงเฉย		สมาชิก
19. นายประสงค์ สีพรม		สมาชิก
20. นางเสรี ปรกประทุม		สมาชิก
21. นางมิ่ง จันท์เขียว		สมาชิก
22. นางแดง กันใจสอน		สมาชิก
23. นางสาวนิภาวรรณ เชื้อนจะนะ		สมาชิก
24. นางสาวนุชจรินทร์ บัวคำบ้อ		สมาชิก
25. นางจันทร์แรม	โนจรรยา	สมาชิก
26. นายด้วน	คำตา	สมาชิก
27. นางสุวิมล	แสนคุณา	สมาชิก
28. นางรวัน	สุขจิตร	สมาชิก
29. นางผ่องศรี	ยศตะสา	สมาชิก
30. นายตาล	ดีแก้ว	สมาชิก

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มมะม่วงหิมพานต์

กลุ่มมะม่วงหิมพานต์มีมาตั้งแต่ปี 2549 เริ่มครั้งแรกจากเกิดเหตุดินโคลนถล่มที่หมู่บ้านกิวเคียน และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จมาเยี่ยมชาวบ้าน พระองค์ได้ทรงเห็นถึงความเสียหายและความยากลำบากของชาวบ้าน และพระองค์ได้ทรงตรัสถามว่า “อยากจะได้อาชีพเสริมอะไรบ้าง” เนื่องจากตำบลจรมมีต้นมะม่วงหิมพานต์ค่อนข้างเยอะ พระองค์จึงทรงเห็นว่าต้นมะม่วงหิมพานต์จะช่วยสร้างรายได้ให้ชาวบ้านได้ที่ประสบปัญหาจากอุทกภัยในปี พ.ศ 2549 ต่อมาทางมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ได้เข้ามาฝึกอบรมกับชาวบ้านเพื่อทำผลิตภัณฑ์แปรรูปมะม่วงหิมพานต์ให้เป็นสินค้าโอท็อป

เริ่มจากการแปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์ด้วยการนำเม็ดมะม่วงไปตากแดด 4-5 วันแล้วนำไปต้มหลังจากนั้นจึงจะนำมากะเทาะเปลือกให้เป็นเม็ดสีขาวจากนั้นนำมาตากแพคใส่ภาชนะส่งต่อไปยังมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ต่อมาทางมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ได้เข้ามาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มี

ความหลากหลายทางรสชาติเพิ่มมากขึ้นมีทั้งหมด 6 รสชาติ ได้แก่ รสตั้มยำ บาร์บีคิว ปาปี้ก้า สำหรับ นมเนยและอบเกลือ ผลิตภัณฑ์เม็ดม่วงและในปัจจุบันชาวบ้านต้องทำผลิตภัณฑ์ส่งให้กับ โครงการส่งเสริมอาชีพตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อช่วยเหลือประชาชนซึ่งมีฐานะยากจนในพื้นที่ห่างไกลและรุดระกันดารให้มีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้จาก อาชีพเกษตรกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ที่ร้านภูฟ้า และผ่าน อย. จาก สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาปัจจุบันกลุ่มเม็ดมะม่วงหิมพานต์มีสมาชิกทั้งหมด 19 คน เริ่มมาจากเหตุดินโคลนถล่มที่หมู่บ้านกิวเคียนและมี 19 ครวเรือนที่ประสบเหตุดินโคลนถล่ม (นางพิสมัย หาญสร้าง 8 เมษายน 2562)

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านน้ำต๊ะ

ที่มาของคำว่า “น้ำต๊ะ” ต๊ะ หมายความว่าใหญ่,สมบูรณ์ แต่เดิมบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านนี้เป็นป่า ดงดิบ มีต้นไม้ขนาดใหญ่หนาแน่น มีลำห้วยน้ำต๊ะมีน้ำไหลตลอดทั้งปีไม่แห้งขาดไหลผ่าน พื้นที่เป็น ภูเขาเป็นส่วนใหญ่เป็นที่ราบมีน้อย ต่อมากมีคนอพยพเข้าไปอยู่อาศัยมากขึ้นจึงได้ตั้งเป็นหมู่บ้าน และได้เอาชื่อของลำห้วยมาเป็นชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านน้ำต๊ะ” ชาวบ้านน้ำต๊ะมีความเชื่อที่เหมือนกันอยู่อย่าง หนึ่ง คือ เรื่องน้ำไหลลำห้วยน้ำต๊ะช่วงที่ไหลผ่านหมู่บ้านนั้น สายน้ำจะไหลจากทางทิศใต้ไปทางทิศ เหนือ เนื่องจากขุนเขาต้นน้ำอยู่ทางทิศใต้ลำห้วยน้ำต๊ะ จำไหลไปทางทิศเหนือไปรวมกับห้วยน้ำลี ชาวบ้านเรียกต้นทางทิศใต้เป็นทิศเหนือ และทุกคนเชื่อเหมือนกันทั้งหมู่บ้าน

ประวัติการก่อตั้งถิ่นฐาน

หมู่บ้านน้ำต๊ะก่อตั้งมานานกว่า ๖๐ กว่าปี คนแรกที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนเป็นคนแรกคือ นาย ฮ่อ วังวัล มาจากบ้านวังห้วยดอย ประมาณปี พ.ศ.๒๕๐๕ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) กลุ่มต่อมาได้แก่ ครอบครัวนายดี แดงจันตา ครอบครัวของนายสุข ชันเชียง จากบ้านนาหนุง อำเภอน่านน้อย จังหวัด น่าน ครอบครัวของนายมี มังวงศ์ จังหวัดน่าน เข้ามาอยู่เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๐ มารับจ้างถางไร่ หลังจาก การก่อตั้งบ้านน้ำต๊ะชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากบ้านเหนือและจังหวัดน่านเนื่องจากการสร้าง เขื่อนสิริกิติ์ ประชาชนที่อาศัยอยู่เหนือเขื่อนถูกน้ำท่วมต้องอพยพหาที่อยู่ใหม่เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๒ หมู่บ้านที่อพยพมามีหลายหมู่บ้านคือ หมู่บ้านหนองหอย บ้านบ่อแก้ว บ้านปากร้อย บ้านห้วย ทา บ้านต้นผึ้ง บ้านตีนดอย บ้านเกาะกลาง บ้านหน้าวัด บ้านหนองใหญ่ บ้านร่องน้ำขำ และต่อมา ก็ได้อพยพมาจาก ตำบลหาดลำ ตำบลท่าแฝก อำเภอน้ำปลา จังหวัดอุดรดิษฐ์ จากจังหวัดแพร่ และ จังหวัดน่าน ได้รับการก่อตั้งเป็นหมู่บ้านที่ ๘ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยหมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอน้ำ ปลา ๒๒ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอุดรดิษฐ์ ๔๔กิโลเมตร และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านน้ำต๊ะ” ตาม ชื่อลำน้ำที่ไหลผ่านพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับเนินเขาประชาชนจึงเห็นว่าเหมาะเป็นที่อยู่อาศัยจึงได้ ตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินบริเวณนี้ และได้ขยายอาณาเขตจนถึงทุกวันนี้

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านทรายงามหมู่ ๑๐ ตำบลน้ำหมัน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอมือง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านทรายงามหมู่๑๐ บ้านปางหมื่นหมู่๑๑
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านน้ำรีหมู่๑ ตำบล น้ำหมั้น

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เดิมเป็นป่าดงดิบ มีต้นไม้ขนาดใหญ่หนาแน่น มีลำห้วยน้ำต๊ะมีน้ำไหลตลอดปีไม่แห้งขอดไหลผ่าน พื้นที่เป็นภูเขาสูงเป็นส่วนใหญ่เป็นที่ราบมีน้อยต่อมามีคนอพยพเข้าไปอยู่อาศัยมากขึ้นจึงได้ตั้งเป็นหมู่บ้าน และได้เอาชื่อลำห้วยมาเป็นชื่อหมู่บ้าน

ข้อมูลประชากร

จำนวนประชากร 250 คน
 จำนวนครัวเรือน 161 ครัวเรือน

ข้อมูลสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เช่น สวนยาง สวนกล้วย สวนทุเรียน สวนมะม่วงหิมพานต์ ปลูกข้าว และรับจ้างทั่วไป โดยเกษตรกรรมสวนกล้วยนั้นมีรายได้ตลอดทั้งปี และส่งออกต่างจังหวัด

(อ้างอิงจากข้อมูล จปฐ และข้อมูล กชช 2 ค ปี 2554 และข้อมูลจากการวิเคราะห์อ้างอิงครัวเรือน)

การนับถือศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ

บ้านน้ำต๊ะมีผู้ใหญ่บ้านทั้งหมด 4 คน

1. นายดี แดงจันทร์
2. นายพูล โม่ะวงศ์
3. นางภูมิมา มังวงศ์
4. นายนิยม ปานานนท์ (คนปัจจุบัน)

สภาพการเมืองปัจจุบัน

ประชาชนมีความสนใจการเมืองอยู่ระดับปานกลาง ส่วนใหญ่มักมีความคล้อยตามกระแสนิยมอุดมการณ์ทางเลือกมีน้อย การศึกษาค้นคว้า การเลือกตั้งแต่ละครั้งมักยึดตัวบุคคลเป็นหลัก ไม่สนใจเรื่องพรรค และเลือกตามญาติพี่น้องหรือคนคุ้นเคย ถ้าเป็นการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นก็จะเลือกตามๆกัน และเลือกด้วยความสนิทสนมกันเป็นส่วนตัว

ข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี

1. เทศกาลปีใหม่
2. ประเพณีสงกรานต์รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ

3. ประเพณีเลี้ยงปู่พญาแก้ว พญาหลวง

4. ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ ด้วยความเชื่อที่ว่าทุกคนเกิดมาพร้อมกับสิ่งนามธรรมอย่างหนึ่ง ที่เรียกกันว่า “ขวัญ” ซึ่งมีหน้าที่รักษาประคับประคองชีวิตและติดตามเจ้าของไปทุกหนแห่ง การทำพิธีสู่ขวัญจึงเป็นการเชิญขวัญที่หนีหายไปให้เข้ามาอยู่กับตัว และเชื่อว่าเป็นการส่งเสริมพลังใจให้เข้มแข็ง มีสติและไม่ประมาท

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญใช้เครื่องเชิญขวัญที่เรียกว่า บายศรี ทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทง เป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอปขึ้นไปตามลำดับ เป็น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น หรือ 9 ชั้น มีเสาปักตรงกลาง เป็นแกน มีเครื่องสังเวียงวางอยู่ในบายศรี และมีไข่ขวัญ (ไข่ต้ม) เสียบอยู่บนยอดบายศรี มีหลายประเภท เช่น บายศรีตอง บายศรีปากชาม บายศรีใหญ่ (ภาษาเขมร บาย = ข้าว + ศรี = สิริ หมายความว่า ข้าวอันเป็นสิริหรือข้าวขวัญ) มีการพันสายสิญจน์ไว้โดยรอบเพื่อใช้ผูกข้อมือผู้รับขวัญ ผู้นำทำพิธีเรียกว่า หมอขวัญ

5. ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา

6. เทศกาลลอยกระทง

7. ประเพณีตานก๋วยสลาก

8. ประเพณีเทศมหาชาติ

ปฏิทินฤดูกาล (การทำเกษตร)

เดือน	เรื่อง
มกราคม	1. การปลูกกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา 4. ข้าว
กุมภาพันธ์	1. การปลูกกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา 4. ข้าว
มีนาคม	1. การปลูกกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา 4. ข้าว
เมษายน	1. การปลูกกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา 4. ข้าว
พฤษภาคม	1. การปลูกกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์

เดือน	เรื่อง
	3. ยางพารา 4. ทูเรียน
มิถุนายน	1. การปลูกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา 4. ทูเรียน
กรกฎาคม	1. การปลูกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา 4. ทูเรียน
สิงหาคม	1. การปลูกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา
กันยายน	1. การปลูกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา
ตุลาคม	1. การปลูกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา
พฤศจิกายน	1. การปลูกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา
ธันวาคม	1. การปลูกกล้วย 2. มะม่วงหิมพานต์ 3. ยางพารา

ปฏิทินฤดูกาล (ประเพณีและวัฒนธรรม)

เดือน	เรื่อง
มกราคม	1. บุญขึ้นปีใหม่ 2. จัดกิจกรรมวันเด็ก
กุมภาพันธ์	1. บุญมาฆบูชา
มิถุนายน	-
เมษายน	1. ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ
พฤษภาคม	1. ภัยแล้ง วาตภัย พายุฤดูร้อน

เดือน	เรื่อง
มิถุนายน	1. ไข่เลื้อยตอก ไข่หวัดใหญ่
กรกฎาคม	1. บุญเข้าพรรษา
สิงหาคม	1. กิจกรรมวันแม่
กันยายน	1. ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ
ตุลาคม	1. บุญประเพณีออกพรรษา
พฤศจิกายน	1. บุญกฐิน 2. ประเพณีลอยกระทง
ธันวาคม	1. ภัยหนาว

สถานที่ท่องเที่ยวหมู่บ้าน

1. สถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. จุดชมวิว ผาอานม้า
3. น้ำตกน้ำต๊ะใต้ อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 8 บ้านน้ำต๊ะ

ข้อมูลด้านการบริหารหมู่บ้าน

1. รายชื่อ นายนิยม ปานานนท์
2. รายชื่อนายก อบต. นายคำหล้า ดอกพุด
3. รายชื่อสมาชิกสภาอบต. นายธนพล ตานะ

คณะกรรมการหมู่บ้าน

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายนิยม ปานานนท์	ประธานกรรมการ
2	นายธนพล ตานะ	รองประธาน
3	นางสมพร ตานะ	เลขานุการ
4	นายสมคิด นวลแก้ว	ผู้ช่วยเลขานุการ
5	นางทยอย ชันรินทร์	เหรัญญิก
6	นางดาว อำนวนคณะ	ผู้ช่วยเหรัญญิก
7	นายจำนง เสนใส	ปฎิคม
8	นายสมบูรณ์ น้อยขัน	ปฎิคม
9	นายสะท้อน ทองศรี	ประชาสัมพันธ์
10	นางดอกไม้ จันทร์ต๊ะ	ประชาสัมพันธ์
11	นางดอกไม้ จันทร์ต๊ะ	ตรวจสอบ
12	นายทนุ สงเคราะห์	ตรวจสอบ
13	นายสุรินทร์ เชื้อต่าย	กรรมการ

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
14	นายสมชาย หนูเสียว	กรรมการ
15	นายสว่าง กันใจ	กรรมการ

รายชื่ออาสาสมัครเกษตร

1. นายไพโรสสิทธิ์ แสนหลวง

รายชื่ออาสาพัฒนาชุมชน

1. นายสมาน จันทร์ตะ
2. นายสุรศักดิ์ วงษ์ดอน
3. นายสมคิด ต๊ะปัญญา
4. นางคะนิง ตานะ

ผู้มีความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ด้านต่างๆในชุมชน

ผู้มีความรู้ด้านแพทย์แผนไทย/สมุนไพร/หมอน้ำมนต์

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	รายละเอียด
1	นายอำนาจ เขียวอินทร์	หมอน้ำมนต์
2	นางแดง ชื่นเชียง	สมุนไพร

ผู้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณีท้องถิ่น/ได้แก่

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	รายละเอียด
1	นายเถิง ชันรินทร์	หมอน้ำมนต์
2	นายมา น้อยขัน	หมอน้ำมนต์
3	นายเถิง ชันรินทร์	มรดกทายกวัต

ผู้มีความรู้งานฝีมือต่างๆเช่น ช่างไม้ ช่างแกะ หัตถกรรม จักสาน ทอผ้า ได้แก่

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	รายละเอียด
1	นายเหรียญ ชันรินทร์	จักสาน
2	นายไล่ น้อยขัน	ทอผ้า
3	นางวรรณิกา กันใจ	จักสาน
4	นายม้วน กันเต็ม	จักสาน

ผู้มีความรู้ด้านความเชื่อ/โหราศาสตร์/ไสยศาสตร์ ศาสนา ปรัชญาทาง ได้แก่

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	รายละเอียด
1	นายสุข ชันเสียว	ไสยศาสตร์
2	นายอำนาจ เขียวอินทร์	ไสยศาสตร์

กลุ่ม/องค์กรในชุมชน

1. กองทุนหมู่บ้านน้ำต๊ะ
2. กลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน กข.คจ มีสมาชิก 163 คน
3. กองทุนแม่ของแผ่นดิน

กลุ่มกองทุนหมู่บ้านน้ำต๊ะ มีสมาชิก คน เงินกองทุน บาท

รายชื่อ	หน้าที่
นางสมพร ตะนะ	ประธาน

กลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน กข.คจ มีสมาชิก 163 คน เงินกองทุน 355,674 บาท

รายชื่อ	หน้าที่
นายพูล โมะะวงษ์	ประธาน

กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน สมาชิก 526 คน เงินกองทุน 32,845 บาท

รายชื่อ	หน้าที่
นายวิจิต แดงจันตา	ประธาน

ประวัติหมู่บ้านน้ำลี

บ้านน้ำลี มีราษฎรอพยพมาอยู่ประมาณ พ.ศ. 2456 โดยราษฎรที่มาอยู่ครั้งแรกเป็นคนที่มาจากจังหวัดแพร่ อพยพหลบหนีมา มีทั้งหนีความผิด เพื่อมาหาที่พักอาศัย ทำไร่ ทำนา โดยย้ายมาครั้งแรกประมาณ 6 ครั้วเรือน ตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุ คือ

1. นายสอ หอมคำ	2. นายแสง ลาดไหล
3. นายอ่อน ลาดไหล	4. นายอิน อารินทร์
5. นายเต็ม ราบริน	6. นายเดิน สุขสีใจ

และได้มีการแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่ครั้งแรก คือ นายจาก จันท์สวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 คือ นายคำอ้าย ศรีพล ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 นายปัน อารินทร์ ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 4 คือ นายมงคล ทิพยรัตน์ ผู้ใหญ่คนที่ 5 คือ นายประเสริฐ อารินทร์ และผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน นายผัด ราบริน

สมัยก่อนชื่อหมู่บ้าน คือ บ้านน้ำลี เนื่องจากชาวบ้านอพยพหลบภัยกันมา และต่อมาเปลี่ยนชื่อมาเป็นบ้านน้ำลี ตามชื่อของลำห้วยที่ไหลผ่านหมู่บ้านซึ่งมีขนาดใหญ่ และมีน้ำไหลผ่านมากกว่าห้วยอื่น ๆ บ้านน้ำลีในอดีตเป็นหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ดงดิบ มีแม่น้ำธรรมชาติไหลตลอดทั้งปี และมีสัตว์ป่านานาชนิด ราษฎรได้อยู่กันอย่างอุดมสมบูรณ์

ทางด้านสุขภาพสมัยแรกๆ เมื่อมีการเจ็บป่วย ชาวบ้านส่วนใหญ่จะรักษาด้วยยาสมุนไพรโดยหมอบ้าน หมอกระดูก หมดเป่า ถ้าเป็นมากหรือการฉีดยาคีวิน จะเดินทางด้วยเท้าไปใช้บริการที่สถานีอนามัยน้ำหมัน ซึ่งมีความลำบาก

ต่อมารัฐบาลได้สำรวจเขตบ้านน้ำลี และได้มีการสัมปทานป่าไม้ ได้มีตัดต้นไม้เพื่อการค้าขายในเวลานั้นกันเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นชาวบ้านก็ได้ทำไร่เลื่อนลอย ทำให้ป่าไม้เสื่อมสภาพลง

และปี พ.ศ. 2549 ทางหมู่บ้านน้ำสี้ได้เกิดอุทกภัยดินโคลนถล่ม ทำให้มีผู้เสียชีวิต และเกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก ในขณะนี้ ทางหมู่บ้านได้รับความช่วยเหลือ อยู่ในช่วงระหว่างการฟื้นฟู เพื่อให้เกิดความเจริญต่อ

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านทรายงาม หมู่ที่ 10 ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านน้ำต๊ะ หมู่ที่ 8 ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับภูเขาในบางแห่งเป็นที่ราบลุ่มในแนวของหุบเขามีสลำห้วยไหลผ่านหลายสาย ทำให้ดินบริเวณนั้นมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกธรรมชาติส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ

ข้อมูลประชากร

ข้อมูลทะเบียนราษฎร์

- จำนวนครัวเรือน 208 ครัวเรือน
- จำนวนประชากรทั้งหมด 725 คน ชาย 367 คน หญิง 358 คน

ข้อมูล จปฐ ปี 2554

- จำนวนครัวเรือน 156 ครัวเรือน
- จำนวนประชากรทั้งหมด 520 คน ชาย 272 คน หญิง 248 คน

ข้อมูลสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

(อ้างอิงจากข้อมูล จปฐ และ ข้อมูล กชช 2 ค ปี 2554 และข้อมูลจากการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน)

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับจ้างทั่วไป (ทำเกษตรกรรม)

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ

ระดับการศึกษาของคนในหมู่บ้าน (สูงสุด 3 ลำดับแรก)

1. ประถมศึกษาปีที่ 4-6
2. มัธยมศึกษาปีที่ 1-3
3. มัธยมศึกษาปีที่ 4-6

ครัวเรือนที่มีน้ำดื่มเพียงพอ จำนวน 156 ครัวเรือน

ครัวเรือนที่มีน้ำใช้เพียงพอ จำนวน 156 ครัวเรือน

เด็กที่ไม่ได้เรียนต่อชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 0 คน

ประชากรอายุ 15-60 ปี ไม่มีอาชีพหรือรายได้ จำนวน 17 คน

ประชากรที่อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ จำนวน 3 คน

จำนวน คนพิการ 5 คน
 ประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่า 23,000 บาท ต่อคน/ต่อปี จำนวน 0 คน
 รายได้เฉลี่ย 40,210.50 บาท ต่อคน/ต่อปี
 รายรับจากบัญชีครัวเรือน 40,210.50 บาท ต่อคน/ต่อปี
 รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือน 15,621.86 บาท ต่อคน/ต่อปี
 หนี้สินจากบัญชีครัวเรือน 2,001.92 บาท ต่อคน/ต่อปี
 เงินออมจากบัญชีครัวเรือน 962.29 บาท ต่อคน/ต่อปี
 มีพื้นที่ประมาณ 3,500 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยประมาณ 450 ไร่ เป็นพื้นที่ ทำการเกษตร
 ประมาณ 1,500 ไร่

แหล่งน้ำสาธารณะ 1 แห่ง
 ประปา 1 แห่ง ผู้ใช้ 200 ครัวเรือน บ่อสาธารณะ - แห่ง
 โรงเรียน 1 แห่ง วัด 1 แห่ง
 โทรศัพท์สาธารณะ - แห่ง โทรศัพท์ประจำบ้าน - เครื่อง
 โทรศัพท์มือถือ 200 เครื่อง
 หอกระจายข่าว 1 แห่ง วิทยุชุมชน - แห่ง
 หอประชุมหมู่บ้าน 2 แห่ง
 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง

ข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

- เทศกาลปีใหม่
- ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ
- ประเพณีเลี้ยงปู่พญาแก้ว พญาหลวง
- ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ
- ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา
- เทศกาลลอยกระทง
- ประเพณีตานก๋วยสลาก
- ประเพณีเทศมาหาชาติ

ปฏิทินฤดูกาล

เดือน	เรื่อง	สภาพที่เกิด/ผลกระทบ
มกราคม	1.บุญขึ้นปีใหม่ 2.จัดกิจกรรมวันเด็ก	1. ความสามัคคีกัน 2. อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณี 1. เด็กได้รับความสนุกสนาน
กุมภาพันธ์	1.บุญมาฆบูชา	1. ความสามัคคีกัน 2. อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

เดือน	เรื่อง	สภาพที่เกิด/ผลกระทบ
เมษายน	1.ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ	1. ความสามัคคีกัน 2. อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี
พฤษภาคม	1.ภัยแล้ง วาตภัย พายุฤดูร้อน	1.บ้านเรือนได้รับความเสียหาย 2.น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอ
มิถุนายน	1.ไข้เลือดออก ไขหวัดใหญ่	1.เกิดการระบาด
กรกฎาคม	1.บุญเข้าพรรษา	1.ความสามัคคีกัน 2. อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี
สิงหาคม	1.กิจกรรมวันแม่	1. ทำบุญตักบาตร 2. ทำความสะอาดภายในหมู่บ้าน
กันยายน	1.ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ	1. ความสามัคคีกัน 2. อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี
ตุลาคม	1.บุญประเพณีออกพรรษา 2 ประเพณีตานก๋วยสลาก 3 ประเพณีเทศมหาชาติ	1. ความสามัคคีกัน 2. อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี
พฤศจิกายน	1.บุญกฐิน 2.ประเพณีลอยกระทง	1. ความสามัคคีกัน 2. อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี
ธันวาคม	1.ภัยหนาว	1. ขาดเครื่องห่มกันหนาว

สถานที่ท่องเที่ยวหมู่บ้าน/โบราณสถาน/โบราณวัตถุ

สถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การจัดการสภาพสิ่งแวดล้อม

1. คัดแยกขยะ เปียกแห้ง และ อันตราย เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ และนำขยะเปียกมาทำปุ๋ยหมัก
2. การปลูกต้นไม้ในบ้านเรือน และที่สาธารณประโยชน์ เพื่อเป็นการลดอากาศร้อน
3. ปรับปรุงภูมิทัศน์สองข้างทาง เพื่อความร่มรื่นสวยงาม

ข้อมูลด้านการบริหารหมู่บ้าน

1. รายชื่อ นายผัด ราบริน
2. รายชื่อ นายก อบต. นายคำหล้า ดอกพุด
3. รายชื่อสมาชิกสภาอบต.
 - 3.1 นายสุทิน พันธุ์ห้วยเสียม
 - 3.2 นายสมชาย ดาวงษ์
4. คณะกรรมการหมู่บ้าน
 - 4.1 นายผัด ราบริน

ผู้ใหญ่บ้าน

4.2 นายสวิง ชัดเชิง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4.3 นางจำเนียร วงศ์อินทร์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4.4 นางดวงเด่น แพงการिया	กรรมการหมู่บ้าน
4.5 นายสุทิน พันธุ์ห้วยเสียม	กรรมการหมู่บ้าน
4.6 นายสมชาย ตาววงศ์	กรรมการหมู่บ้าน
4.7 นายเริง ยะตัน	กรรมการหมู่บ้าน
4.8 นายสม แก้วธรรม	กรรมการหมู่บ้าน
4.9 นายนิคม ตาววงศ์	กรรมการหมู่บ้าน
4.10 นายธีรวัฒน์ ปานานนท์	กรรมการหมู่บ้าน
4.11 นายสิทธิกร กันมุด	กรรมการหมู่บ้าน
4.12 นายวัง แหบยา	กรรมการหมู่บ้าน
4.13 น.ส. สุภาพร ประมูล	กรรมการหมู่บ้าน
4.14 นายรัฐพงษ์ วงศ์อินทร์	กรรมการหมู่บ้าน
5. รายชื่ออาสาสมัครเกษตร
- 5.1 นายมงคลทิพย์รัตน์
6. รายชื่อ อาสาพัฒนาชุมชน
- 6.1 น.ส. สุภาพร ประมูล
- 6.2 น.ส. ทศวรรณ ปานานนท์
- 6.3 นางดวงเด่น แพงการिया
- 6.4 นางสาวเมษา ธิใจ
7. ผู้มีความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ ด้านต่าง ๆ ในชุมชน
- 7.1 นางหลั่น หนองกลางน้ำ บ้านเลขที่ 2/2 มีความรู้ด้านจักสานจากไม้ไผ่, กระจิบข้าว, ตะกร้า
- 7.2 นางสี จรหิน บ้านเลขที่ 39 มีความรู้ด้านจักสานจากไม้ไผ่, กระจิบข้าว, ตะกร้า
- 7.3 นางม่อม อุดมะ บ้านเลขที่ 60 มีความรู้ด้านจักสานจากไม้ไผ่, กระจิบข้าว, ตะกร้า
- 7.4 นายสนั่น กันมุด บ้านเลขที่ 23/1 มีความรู้ด้านจักสาน, ถักไม้กวาด
- 7.5 นางดวงกมล ราบรีน บ้านเลขที่ 4/2 มีความรู้ด้านจักสาน, ถักไม้กวาด

การมีส่วนร่วมของชุมชน

1. คนในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชนและท้องถิ่น ทุกหลังคาเรือน
2. หมู่บ้านมีการจัดการประชุมประชาคม เพื่อรับฟังปัญหาของประชาชน และชี้แจงรายละเอียดเรื่องราวต่าง ๆ ในหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน
3. หมู่บ้านมีการจัดประชุมประชาคม เพื่อจัดทำแผนชุมชน แผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นประจำทุกปี โดยมีหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เข้าร่วมการประชุมประชาคม เพื่อรับฟังปัญหาของประชาชน เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอท่าปลา องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหมัน ฯ

กลุ่ม/องค์กรในชุมชน

การระดมทุนของหมู่บ้านน้ำลี จะตั้งเป็นกองทุนต่าง ๆ ซึ่งมีการบริหารจัดการจะประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารกลุ่มกองทุนต่าง และมีสมาชิก โดยกลุ่มสมาชิกจะช่วยกำหนดหลักเกณฑ์ และข้อบังคับของกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกทุกคนปฏิบัติตาม ได้แก่ ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการเป็นสมาชิก คุณสมบัติสมาชิก การขาดหรือพ้นสภาพการเป็นสมาชิก การถือหุ้น การฝากเงินสะสม การกู้ยืมเงินกองทุนและการใช้คืน การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม การสรรหาคณะกรรมการบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ กองทุนของชุมชนเป็น กิจกรรมหารายได้ของตนจากการระดมทุนในชุมชน คือ กลุ่มสัจจะ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรสายใยรัก กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มผู้สูงอายุ และรวมถึงกลุ่มท่องเที่ยว จึงเกิดการจัดการในชุมชน กรรมการของกลุ่มต่าง ๆ ความสัมพันธ์และผูกพันกัน การมีกลุ่มและองค์กรในชุมชนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน และทั้งนี้ยังได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน และมูลนิธิต่าง ๆ ให้การสนับสนุนรายได้

กิจกรรมคุ้มครองทางสังคม สวัสดิการชุมชน กิจกรรมดูแลบุคคลผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้าน

1. รณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
2. จ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และผู้พิการ
3. เยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ และผู้พิการ
4. มอบทุนการศึกษาให้กับเด็ก และเยาวชนที่เรียนดี แต่มีฐานะยากจนมอบเครื่องป้องกันภัยหนาวให้กับผู้สูงอายุ และผู้ยากไร้

สุขภาพอนามัย

1. โรคที่คนในหมู่บ้านป่วย
 - โรคความดันโลหิตสูง
 - โรคเบาหวาน
 - โรคเส้นเลือดอุดตัน
 - โรคหัวใจ
 - โรคพิษสุราเรื้อรัง
 - โรคไข้เลือดออก
 - โรคไข้หวัดใหญ่
 - โรคไข้หวัด
2. กิจกรรมคนในหมู่บ้านได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค
 - 2.1 อาสาสมัครสาธารณสุข ดำเนินการตรวจสุขภาพให้กับผู้ที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป เพื่อคัดกรองโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และเพื่อเป็นการป้องกันโรคต่าง ๆ ในผู้สูงอายุ
 - 2.2 พันธะองฝอย และแจกทรายอะเบท และตรวจลูกน้ำยุงลายเป็นประจำ เพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออก
 - 2.3 ส่งเสริมอนามัยแม่และเด็ก สนับสนุนให้เด็กมีนมแม่แทนนมผงสำเร็จรูป

3. ความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน
 1. มีการตั้งเวรยามในหมู่บ้านยามวิกาล เพื่อป้องกันเหตุร้าย

ยาเสพติด

1. ในหมู่บ้านมีคนติดยาเสพติด - คน (ชาย - คน หญิง.....-.....คน)
2. ประเภทยาเสพติดที่มีในหมู่บ้าน สุรา บุหรี่
3. ผู้ใช้ยาเสพติด ได้ก่อปัญหาความเดือดร้อนให้คนในหมู่บ้าน
4. ทะเลาะวิวาท
5. กิจกรรมแก้ปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน
 - 5.1 กิจกรรมต้นกล้าอำเภอลำปาง
 - 5.2 กิจกรรมเยาวชนไทยห่างไกลยาเสพติด
 - 5.3 พลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติด
 - 5.4 กองทุนแม่ของแผ่นดิน
 - 5.5 กิจกรรม 25 ตาสืบประรด

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบบูรณาการ พ.ศ. 2561 – 2563 ตามแผนแม่บท เพื่อการพัฒนาอาชีพผู้ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี ด้านการพัฒนาส่งเสริมอาชีพเกษตรกรแบบผสมผสาน ด้านการฟื้นฟูป่าและทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาส่งเสริมการ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ต่อไป โดยแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ และ 37 โครงการ ดังนี้

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาส่งเสริมอาชีพเกษตรกรแบบผสมผสาน ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ และ 9 โครงการภายใต้แต่ละยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการจัดการเกษตรแบบครบวงจร ประกอบด้วยโครงการ
 - 1.1 ส่งเสริมการทำเกษตรกรรมบนฐานความต้องการของตลาด
 - 1.2 ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรโดยกลุ่มเกษตรกร
 - 1.3 การพัฒนาตราสินค้าของชุมชน (Community Brand) ภายใต้ตรา “ผลิตภัณฑ์ห้วยน้ำร้อน”
2. ยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนาการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบผสมผสาน ประกอบด้วยโครงการ
 - 2.1 การจัดทำแปลงสาธิตการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบผสมผสาน
 - 2.2 ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่แบบผสมผสานแก่เกษตรกร
3. ยุทธศาสตร์ การพัฒนามาตรฐานสินค้าเกษตร ประกอบด้วยโครงการ
 - 3.1 อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับผลผลิตปลอดภัยแก่เกษตรกร
 - 3.2 พัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ

4. ยุทธศาสตร์ การพัฒนาอาชีพประมงรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี ประกอบด้วยโครงการ
 - 4.1 ศึกษารูปแบบการประมงในพื้นที่รอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีที่เหมาะสมอย่างมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 4.2 การแปรรูปผลผลิตจากการประมง

แผนยุทธศาสตร์ด้านการฟื้นฟูป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์และ 16 โครงการภายใต้แต่ละยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาข้อมูลสารสนเทศเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยโครงการ
 - 1.1 การสำรวจข้อมูลพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ใช้ประโยชน์ของราษฎร
 - 1.2 จัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 1.3 จัดทำแบบจำลองภูมิประเทศสามมิติโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
 - 1.4 จัดทำแผนที่ความเหมาะสมของพืชเศรษฐกิจ
2. ยุทธศาสตร์การปลูกป่าทดแทนและการอนุรักษ์ดินและน้ำ ประกอบด้วยโครงการ
 - 2.1 การฟื้นฟูสภาพป่า
 - 2.2 สร้างฝายชะลอน้ำ
 - 2.3 ปลูกหวายเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ
 - 2.4 การปลูกไม้ป่าเสริมป่าต้นน้ำ
 - 2.5 ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก
3. ยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยโครงการ
 - 3.1 ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในพื้นที่สาธารณประโยชน์แบบมีส่วนร่วม
 - 3.2 การลาดตระเวนเพื่อป้องกันและรักษาป่าไม้แบบมีส่วนร่วม
 - 3.3 การจัดทำศูนย์เพาะชำกล้าไม้ป่าประจำตำบลแบบมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 3.4 การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชตามแนวพระราชดำริ
 - 3.5 ส่งเสริมอาชีพด้านไม้ป่าตามแนวพระราชดำริ
 - 3.6 ประชาสัมพันธ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน
 - 3.7 จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแนวพระราชดำริ

แผนยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ และ 12 โครงการภายใต้แต่ละยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ การพัฒนาศักยภาพชุมชนและส่งเสริมกลไกการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

1.1 การพัฒนาศักยภาพการเป็นเจ้าบ้านที่ดีและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว โดยชุมชนพื้นที่เชื่อมโยงโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ

1.2 การอบรมเชิงปฏิบัติการและพัฒนานักสื่อความหมายทางธรรมชาติ และมัคคุเทศก์ ท้องถิ่น พื้นที่เชื่อมโยงโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ

1.3 การอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่เชื่อมโยงโครงการ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ

2. ยุทธศาสตร์ การวิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน

2.1 การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เชื่อมโยงโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ

2.2 วิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อจัดทำป้ายสื่อความหมาย และเส้นทางท่องเที่ยว บนความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่เชื่อมโยงโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจาก พระราชดำริ

2.3 การจัดทำคู่มือท่องเที่ยวชุมชนพื้นที่เชื่อมโยงโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อน เนื่องมาจากพระราชดำริ

3. ยุทธศาสตร์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ทางการท่องเที่ยวพื้นที่เขื่อนห้วยน้ำร้อนและรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเพื่อการท่องเที่ยว

3.1 การพัฒนาภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวบริเวณจุดชมวิว โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ

3.2 การจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวพื้นที่เชื่อมโยงโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำ ร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ

3.3 ปรับปรุงและพัฒนาภูมิทัศน์แก่งทรายงาม

3.4 ศึกษาและสำรวจเส้นทางจักรยานเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ชุมชน

3.5 ศึกษาและสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติและสื่อความหมายในพื้นที่โครงการอ่าง เก็บน้ำ ห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ

3.6 ปรับปรุงและพัฒนาภูมิทัศน์จุดชมวิวม้าอานม้า

การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจาก พระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ นักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่โครงการ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นนักวิชาการด้านการบริหารจัดการ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและ เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ ได้ มุมมองเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจาก

พระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ที่น่าสนใจหลายประเด็นด้วยกัน ผู้วิจัยขอนำเสนอเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. จุดแข็งของแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

1.1 สิ่งดึงดูดใจ แหล่งท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ทศนียภาพอ่างเก็บน้ำที่สวยงาม มีแก่งทรายงาม มีภูผาพ้อเป็นยอดภูเขาสูงสุดที่แบ่งเขตแดนระหว่าง จ.แพร่ กับ จ.อุตรดิตถ์ มีความสูง 1,350 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง อยู่บนเส้นทางสายเชิงทอง-ก๊วเคียนเป็นจุดชมทิวทัศน์ที่ดีที่สุดสามารถมองเห็นทศนียภาพได้ไกลถึงอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของศาลพญาพ้อ ที่ชาวบ้านแถบนี้ให้ความเคารพเป็นอย่างมากจากจุดนี้ทางจะไต่ระดับลงไปสิ้นสุดที่อำเภอท่าปลาซึ่งสามารถเดินทางไปยังที่ทำการอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านได้ เป็นเส้นทางเหมาะสำหรับรถขับเคลื่อนสี่ล้อและผู้ขับขี่ที่มีประสบการณ์รักการผจญภัย และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่บริสุทธิ์ สวยงาม และยังไม่ถูกทำลาย เป็นความงดงามของทศนียภาพตามธรรมชาติ ที่มีความโดดเด่นและสวยงามซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ

1.2 การเดินทางและการเข้าถึงชุมชน แหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์มีการคมนาคมที่สะดวกตลอดเส้นทางการเดินทาง ถนนส่วนใหญ่ในเส้นทางหลักเป็นถนนลาดยางทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย

1.3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนทั้งดงามผสมผสานระหว่างล้านนา และไทยกลาง มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ประชากรยังคงรักษารูปแบบของการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน ยึดหลักการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

1.4 วิถีชีวิตคนในชุมชนในพื้นที่โดยรอบโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ มีที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นเดียวกันฉันท์มีความผูกพันฉันท์พี่น้อง สังคมชนบทมีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ (ครอบครัวขยาย) สมาชิกในครอบครัวมักช่วยกันทำงานเพื่อผลิตอาหาร ทำงานเป็นฤดูกาลมีความผูกพันกับศาสนา ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีศาสนาอย่างเคร่งครัด วัดเป็นศูนย์กลางรวมจิตใจ รวมทั้งใช้ประกอบกิจกรรม พิธีกรรมต่างๆ และใช้ด้านการศึกษา

1.5 กระบวนการเรียนรู้ จากการที่มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ มายาวนาน และมีจำนวนชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านนี้มาก

กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นไปแบบธรรมชาติที่ชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และส่วนหนึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านพื้นที่ที่ถูกจัดขึ้นโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. จุดอ่อนของแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ผู้วิจัยขอสรุปจุดอ่อนของแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ดังต่อไปนี้

2.1 การคมนาคมเส้นทางท่องเที่ยวบางแหล่งยังไม่สะดวกจังหวัดอุตรดิตถ์มีแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริที่โดดเด่นแต่ระบบการคมนาคมบางเส้นทางรอยต่อของการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่สะดวกมากนัก บางแหล่งท่องเที่ยวไม่มีป้ายบอกเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว ทำให้การนักท่องเที่ยวไม่นิยมไปท่องเที่ยวมากนัก

2.2 สาธารณูปโภคยังไม่สมบูรณ์สาธารณูปโภคของแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ยังไม่สมบูรณ์มากนัก แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งขาดแคลนน้ำประปาหมู่บ้านก็เข้าไม่ถึงเพราะอยู่ใกล้ชุมชนออกไป หน้าแล้งบางครั้งไม่มีน้ำในการใช้ดูแลและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

2.3 งบประมาณจำกัดงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ ซึ่งมีหัวหน้าอุทยานเป็นผู้ดูแล ซึ่งในแต่ละปีจะมีงบประมาณน้อย ทำให้ไม่มีงบประมาณในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนไม่มีงบในการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จัก

2.4 เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ

เจ้าหน้าที่ในการดูแลโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ในจังหวัดอุตรดิตถ์ยังไม่เพียงพอต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งในฤดูกาลท่องเที่ยวจะเดินทางมาจำนวนมาก ทำให้การต้อนรับหรือการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวยังไม่สมบูรณ์

2.5 การบริหารจัดการ

จุดอ่อนอย่างหนึ่งซึ่งเป็นประเด็นสำคัญไม่แพ้กันได้แก่ ระบบการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากหลายปัจจัยทั้งการประสานงานของภาครัฐ ทั้งความจริงใจ การทุ่มเทในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงของนโยบายจังหวัดเอง ทำให้การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่เป็นไปตามนโยบาย

2.6 การติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชน

จุดอ่อนของชุมชนได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจเกิดจากความเข้าใจ หรือ การสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากขาดการติดต่อสื่อสารและการประชาสัมพันธ์จากทุกหน่วยงาน ที่มีความเกี่ยวข้องอันจะส่งผลให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อน เนื่องจากพระราชดำริ ไม่ได้อย่างเต็มที่

3. โอกาสของแหล่งท่องเที่ยวโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรดิตถ์ ผู้วิจัยขอสรุปโอกาสของแหล่งท่องเที่ยวเชิงของตำบลนางพญา ดังต่อไปนี้

3.1 ท้องถิ่นมีความพร้อม

องค์กรปกครองท้องถิ่นในแต่ละอำเภอของจังหวัดอุดรดิตถ์ มีความพร้อมทั้งในเรื่องงบประมาณ และบุคลากรที่จะเข้ามาช่วยส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองให้พัฒนาและทำให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป จากสภาพความกดดันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ หันมาสนใจการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตมากยิ่งขึ้น นักท่องเที่ยวต้องการมาท่องเที่ยวแบบสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น การพักแบบโฮมสเตย์ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ชาวบ้านในชุมชนเริ่มหันมาร่วมกลุ่มกันเพื่อเปิดโฮมสเตย์มากยิ่งขึ้น ซึ่งจังหวัดอุดรดิตถ์ก็เช่นเดียวกัน

3.2 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมนักท่องเที่ยวปรับเปลี่ยนไปจากเดิมมาก จากเดิมที่ชอบเที่ยวภายนอกประเทศ หันมาท่องเที่ยวในประเทศมากยิ่งขึ้น ซึ่งในจังหวัดอุดรดิตถ์มีแหล่งท่องเที่ยวมากมายในการมาสัมผัสกับธรรมชาติและวัฒนธรรมความเป็นอยู่

3.3 สร้างรายได้ให้กับชุมชน

ท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งการสร้างความปลอดภัยให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร สื่อสารปัญหาความขัดแย้งในการแข่งขันทรัพยากรให้คนภายนอกได้รับทราบ สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สร้างความร่วมมือของหน่วยงานในการทำงานเป็นพันธมิตรร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. อุปสรรคของแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุดรดิตถ์ผู้วิจัยขอสรุปอุปสรรคของแหล่งท่องเที่ยวเชิงของตำบลนางพญา ดังต่อไปนี้

4.1 เงื่อนไขทางภูมิศาสตร์

อุปสรรคประเด็นแรกของแหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อน เนื่องจากพระราชดำริ ได้แก่ เงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ อันเนื่องมาจากจังหวัดอุดรดิตถ์เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ห่างจากกรุงเทพฯ ถึง 500 กว่ากิโล ไม่มีสนามบิน ทำให้การเดินทางมาเที่ยวค่อนข้างลำบาก ต้องเดินทางด้วยรถยนต์ หรือถ้ามาทางเครื่องบิน ก็ต้องมาลงที่สนามบินจังหวัดพิษณุโลกแล้วนั่งรถยนต์มาต่อที่จังหวัดอุดรดิตถ์

4.2 นักท่องเที่ยวไม่รู้จักจังหวัดอุดรดิตถ์

จากจุดอ่อนในเรื่องชื่อที่จดจำได้ยาก ประกอบกับนักท่องเที่ยวหลายคนนิยมการเดินทางโดยเครื่องบิน ซึ่งไม่ผ่านจังหวัดอุดรดิตถ์ นอกจากนั้นการสื่อสารแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดอุดรดิตถ์ยังมีช่องทางที่ไม่หลากหลาย และไม่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทำให้ไม่เป็นที่รู้จักกับประชาชนและนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป

4.3 การประสานระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เป็นรูปธรรม

ส่วนงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนเอง ประกอบกับการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการก็ไม่ได้รับความสนใจจากภาครัฐ ทำให้ต่างฝ่ายต่างสนองนโยบายของตน ไม่เป็นไตรภาคีในการทำงานร่วมกัน และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวก็ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4.4 ขาดการสื่อสารการตลาด

การประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรเลือกใช้สื่อที่สามารถนำเสนอและสื่อความหมายที่ต้องการถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ควรจัดทำในรูปแบบต่างๆ ทุกช่องทาง และควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์บางประเภท ชุมชนสามารถจัดทำได้ด้วยตนเอง แต่บางประเภทอาจจำเป็นต้องประสานขอความช่วยเหลือ/สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

จากตารางการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ อำเภอกำแพง จังหวัดอุดรดิตถ์ ผู้วิจัยขอสรุปศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ อำเภอกำแพง จังหวัดอุดรดิตถ์ 8 ด้าน ดังนี้

1. ด้านพื้นที่

แหล่งท่องเที่ยวของตำบลโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ อำเภอกำแพง จังหวัดอุดรดิตถ์ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม และมีความเป็นธรรมชาติดีที่ไม่มีมีการตัดแปลง ค่อนข้างมากประกอบด้วย อ่างเก็บน้ำ แก่งทรายงาม ภูพญาพ่อ และเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ประกอบกับมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้บริการกับนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่อย่างครบ

ครั้น หากแต่ในบางพื้นที่เส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวยังไม่สะดวกเท่าที่ควร และสาธารณูปโภคยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูการท่องเที่ยวมากนัก

2. ด้านความสะดวกในการเข้าถึง

แหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์มีสภาพของเส้นทางการเดินทางที่สะดวกโดยเฉพาะเส้นทางหลักในการเดินทาง นอกจากนี้ยังสามารถเดินทางได้หลายเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งสามารถเดินทางจากอีกจังหวัดหนึ่งเข้าถึงยังแหล่งท่องเที่ยวได้เลย แต่จุดอ่อน คือเส้นทางในจังหวัดอุตรดิตถ์ไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีเส้นทางเป็นภูเขา ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยวค่อนข้างนาน นอกจากนี้บางพื้นที่เส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวยังเป็นถนนลูกรัง ซึ่งคนขับรถต้องมีความชำนาญในการ ขับรถ

3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

แหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ยังมีจุดอ่อนบางพื้นที่บ้าง อาทิเช่น สัญญาณโทรศัพท์ไม่มี หรือระบบน้ำประปาในบางพื้นที่เข้าไม่ถึง เช่น แก่งทรายงาม ผาอานม้า ตลอดจนห้องน้ำที่ให้บริการนักท่องเที่ยวจำนวนไม่เพียงพอ หรือบางฤดูกาลน้ำไม่เพียงพอในการใช้บริการ เป็นต้น

4. ด้านการจัดการ

แหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ระบบการจัดการที่ดีจากเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ซึ่งคอยดูแลตั้งแต่การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว การวางแผนการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการด้านความปลอดภัย การให้คำแนะนำและปรึกษาแก่นักท่องเที่ยว และการนำเที่ยว หากแต่ในบางพื้นที่ยังมีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

5. ด้านสภาพแวดล้อม

แหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีลักษณะทางกายภาพที่สวยงาม ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ตลอดจนพืชและสัตว์ที่มีชีวิตที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวก็ล้วนแต่อุดมสมบูรณ์ยิ่ง สาเหตุที่เป็นเช่นนั้น เพราะมีเจ้าหน้าที่อุทยานซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการดูแลรักษาพันธุ์ไม้ พืช และสัตว์เป็นผู้ควบคุมดูแลทำให้ระบบนิเวศต่าง ๆ ไม่ถูกทำลาย

6. ด้านความมีชื่อเสียง

แหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่ชอบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เพราะทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวยังอุดมสมบูรณ์ และบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยวยังมี

ธรรมชาติที่สวยงามที่หาได้จากแหล่งอื่นไม่ได้ เช่น ลานสนบนภูเขาพ้อ นอกจากนั้นจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว ยังมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี แสดงให้เห็นว่าได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงเพิ่มมากยิ่งขึ้น

7. ด้านกิจกรรมและกระบวนการ

แหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้มีกิจกรรมร่วมกับสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่องในการเข้าค่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีวิทยากรซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่จากอุทยานแห่งชาติทำหน้าที่บรรยาย เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติให้กับเยาวชนและนักท่องเที่ยว

8. ด้านการมีส่วนร่วม

แหล่งท่องเที่ยวของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจัดประชุมร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ให้กับตนเอง ในการเป็นผู้ประกอบการ กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตน นอกจากนี้ยังปลูกฝังให้เยาวชนให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นไกด์นำเที่ยวด้วย

จากการสรุปประเด็นศักยภาพทั้ง 8 ประเด็นดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีศักยภาพพร้อมที่เอื้อต่อการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ให้เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างครบองค์ประกอบทั้ง 8 ประการได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการจัดการ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านความมีชื่อเสียง ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ทั้งนี้ สิ่งสำคัญในการศึกษาได้แก่ การที่จะหาวิธีการหรือรูปแบบเส้นทางท่องเที่ยว การจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่ออันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งของชุมชน

บทที่ 5 ผลการวิจัย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษากิจกรรมและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนและพื้นที่เชื่อมโยง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากิจกรรมและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ และพื้นที่เชื่อมโยง รวมถึงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน จึงได้ทำการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีครั้งนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถกระทำได้หลายรูปแบบในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ซึ่งมีระบบนิเวศต่างๆ กัน เช่น กลุ่มระบบนิเวศป่าเขา จะเน้นกิจกรรมที่อาศัยทรัพยากรนันทนาการประเภท ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ น้ำตกต่างๆ สภาพภูมิทัศน์ของลักษณะสัณฐานที่ดิน (Land Forms) และสัณฐานทางธรณีที่เป็นลักษณะเด่นแปลกตา หรือลักษณะเด่นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่เป็นหลักสำคัญ ดังนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ จะเน้นไปในส่วนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีความงาม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องไม่ทำให้พื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่เสื่อมโทรมลงไปจนไม่สามารถฟื้นตัวได้อีก พื้นที่ธรรมชาติที่มีแนวโน้มที่จะเกิดผลกระทบต่อ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเมื่อจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น แหล่งพืช สัตว์ป่าหายาก บริเวณที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า ฯลฯ ควรที่จะละเว้นการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวในบริเวณ ดังกล่าว

สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ทางทีมผู้วิจัย ได้ทำการกำหนดขึ้น ได้แก่

1. กิจกรรมการเดินป่ารอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี (Hiking/Trekking) ลักษณะของกิจกรรมเป็นการเดินป่า ระยะใกล้ (2 กิโลเมตรขึ้นไป) เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดโดย การนำตัวเองไปสู่ธรรมชาติด้วยเส้นทางเดินเท้าที่ตัดผ่านเข้าไปในป่าที่มีจุดสวยงามดึงดูดความสนใจตามธรรมชาติรายทางนักท่องเที่ยวนอกจากจะได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติแล้ว ยังมีโอกาสได้เรียนรู้สรรพสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติจากไกด์นำทางที่มีความรู้ด้านนิเวศวิทยาและชำนาญพื้นที่เป็นอย่างดี กิจกรรมเดินป่ายังแบ่งเป็นสองลักษณะ คือ การเดินป่าที่สมบุกสมบัน มีจุดมุ่งหมายสร้างความตื่นเต้นให้แก่ นักท่องเที่ยว เป็นการเดินป่าในเส้นทางที่ค่อนข้างยากลำบาก ทำทนาย

ความสามารถของนักท่องเที่ยว เช่น การปีนป่าย หรือเดินขึ้นลงเขาที่สูงชัน ฯลฯ กิจกรรมเดินป่าควรมีนักท่องเที่ยวมากที่สุดต่อกลุ่มไม่เกิน 15 คน และมีไกด์ท้องถิ่นที่คุ้นเคย กับท้องถิ่น ตลอดจนมีความรู้ด้านนิเวศวิทยาที่จะให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวระหว่างทางได้เป็นอย่างดี กิจกรรมเดินป่าอาจมีการพักแรมในป่า สิ่งของอุปโภคทั้งหลายจะต้องนำออกจากป่าทั้งหมด รวมทั้งเศษขยะต่างๆ จากการอุปโภคบริโภคโดยเฉพาะของที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีถุงหรือ ภาชนะที่จะเก็บขยะเหล่านั้นออกจากป่าให้หมดทุกครั้งไป การจัดเส้นทางเดินเท้าในป่าควรมีความกว้างขนาดหนึ่งหรือสองคนเดิน และคงสภาพเดิมไว้ มากที่สุด ไม่ควรตัดต้นไม้กิ่งไม้ออกโดยไม่จำเป็น ไม่ควรตัดเส้นทางเดินเท้าผ่านจุดที่มีระบบนิเวศ เปราะบาง หรือเป็นแหล่งพืช/สัตว์ป่าหายาก โดยเฉพาะบริเวณที่จำเป็นสำหรับสัตว์ป่าในการดำรงชีพ และสืบพันธุ์ ซึ่งถ้ามนุษย์ผ่านเข้าไปแล้วจะรบกวนกิจกรรมทางธรรมชาติของสัตว์ป่าเหล่านั้น ควรกำหนดเส้นทางผ่านหรือมีมุมมองเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจ สภาพภูมิทัศน์ที่งดงามและแหล่ง น้ำ เพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้เพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่ายเส้นทางเดินป่าไม่ควรตัดผ่านจุดที่อาจก่อให้เกิด อันตรายแก่นักท่องเที่ยว จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของเส้นทางเดินป่าควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่ จำเป็น เช่น ห้องสุขา ที่นั่งพักผ่อน และป้ายสื่อความหมายต่างๆ หน่วยงานเจ้าของพื้นที่ควรเป็นผู้กำหนดเส้นทางเดินป่าที่เหมาะสม และดูแลสภาพของเส้นทางเดินป่าให้ใช้ได้ ผู้ที่ควรมีบทบาทสำคัญใน การรักษาเส้นทางเดินป่า คือ ไกด์นำเดินป่าและนักท่องเที่ยวที่จะต้องช่วยรักษาความสะอาดและไม่ ทำลายสภาพธรรมชาติต่างๆ และเข้าใจถึงการปฏิบัติตนเมื่อท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติเหล่านั้น

2. กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ(Nature Education)ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่ได้สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวนอกจากจะได้รับความเพลิดเพลินจากการได้มาเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติแล้ว ยังได้รับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในเรื่องต่างๆ ผ่านทางโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ รูปแบบต่างๆที่จัดทำขึ้นในพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวประเภทนี้ คือ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Visitor Center) ป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ ณ จุดต่างๆ ที่น่าสนใจ (Wayside Exhibit) นิทรรศการ กลางแจ้ง (Outdoor Exhibit) ตลอดจนเส้นทางเดินเท้าที่จัดทำเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสและ เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติในพื้นที่ (Nature Interpretive Trail) ลักษณะเส้นทางเดินเท้าดังกล่าวควรเดินได้อย่างไม่ลำบากมากนัก ตัดผ่านจะที่น่าสนใจและ สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวได้ อาจจัดให้มีป้ายสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อ อธิบายและ/หรือให้ความรู้ที่ไม่ยากแก่การเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวทั่วไปตลอดเส้นทาง หรือจัดทำเป็นเอกสารแผนพับให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาด้วยตนเอง (Self - Guided Trail) เส้นทางเดินเท้าดังกล่าวไม่ควรมีระยะทางไกลนัก (ประมาณ 1-2 กิโลเมตร) ควรจัดเส้นทางเป็น loop (เข้า -ออกทางเดียว) การดูแลบำรุงรักษาศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และนิทรรศการกลางแจ้ง เป็นหน้าที่ของหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ ทั้งนี้การจัดโปรแกรมสื่อความหมายประเภทต่าง ๆ ใน

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อาจได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และภาคเอกชน การดูแลรักษาเส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติควรเป็นหน้าที่ของหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ ร่วมกับนักท่องเที่ยวตลอดจนไกด์นำเที่ยว (ถ้ามี) หน่วยงานเจ้าของพื้นที่มีหน้าที่รับผิดชอบให้เส้นทางเดินเท้าดังกล่าวอยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดีไม่ทรุดโทรม ดูแลเรื่องความสะดวก เช่น จัดเตรียมถังขยะไว้ตามจุดที่เหมาะสมและมีการกำจัดขยะอย่างสม่ำเสมอ นักท่องเที่ยวมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่รักษาความสะดวก และไม่กระทำพฤติกรรมซึ่งทำลายต่างๆ เช่น ถอนป้ายทิ้ง ขีดฆ่า/เขียนสิ่งต่างๆ ลงบนป้าย หินหรือต้นไม้ รวมทั้งไม่ ส่งเสียงดังหรือนำเครื่องเสียง เครื่องดนตรีต่างๆ ไปเปิดรบกวน ความสงบตามธรรมชาติไกด์นำเที่ยวมี หน้าที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวก่อนที่จะเข้าไปทำกิจกรรมเกิดผลกระทบต่อพื้นที่การควบคุมดูแลความเป็นระเบียบของนักท่องเที่ยวขึ้นกับหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ที่ต้องดูแลรับผิดชอบ

3. กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ (Nature Photography, Video Taping and Sound of Nature Audio Taping) ลักษณะกิจกรรมเป็นการถ่ายรูปและการบันทึก เทปวิดีโอวีดิทัศน์ธรรมชาติและสิ่งที่น่าสนใจอันเป็นรายละเอียดอยู่ในธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ป่า พืชหายากและรอยเท้าสัตว์ป่า เป็นต้น การบันทึกเสียงธรรมชาตินิยมทั้งเสียงน้ำตก น้ำไหล เสียงนกแมลง และสัตว์ป่าต่างๆ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรจัดเตรียมสำหรับกิจกรรมประเภทนี้คือ เส้นทางที่จะนำนักท่องเที่ยวเข้าไปถ่ายรูปธรรมชาติและบันทึกเสียงข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งหรือจุดที่บันทึกได้ดีและ/หรือ สามารถจะถ่ายรูปได้สวยงาม ช่วงระยะเวลาที่ควรถ่ายรูปตลอดจนรายละเอียดหรือประวัติที่น่าสนใจของสิ่งที่ควรบันทึกภาพ/เสียงไว้แนวทางในการดูแลรักษาเส้นทางเดินเท้าเพื่อกิจกรรมประเภทนี้เป็นไปในลักษณะเดียวกับการดูแลรักษาเส้นทางเดินเท้าเพื่อการศึกษาธรรมชาติ

4. กิจกรรมส่องสัตว์/ดูนก (Bird Watching) ลักษณะของกิจกรรมเป็นกิจกรรมเฉพาะสำหรับผู้มีความสนใจในเรื่องนก สิ่งดึงดูดที่สำคัญ คือนกชนิดต่างๆ ทั้งที่เป็นนกประจำถิ่น นกอพยพ และนกหายาก เส้นทางเดินเท้าที่รองรับกิจกรรมประเภทนี้ควรมีขนาดกว้าง 2 คนเดิน ไม่ควรมีการพัฒนาใดๆ นอกจากจุดหยุดพักบางจุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้จดบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับนกต่างๆ ที่ได้พบเห็น กลุ่มนักดูนกไม่ควรมีขนาดใหญ่มากนัก ทั้งนี้ไม่ควรเกิน 5 คน ต่อกลุ่ม ควรมีมัคคุเทศก์นำทางที่มีความรู้เกี่ยวกับนกและธรรมชาติของนกที่มีในพื้นที่สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่มีความชำนาญในกิจกรรมประเภทนี้มาก่อน ตลอดจนมีกล้องสองตาดูนก และคู่มือดูนก (Bird Guides) เตรียมไว้ให้กลุ่ม และเก็บเงินค่าธรรมเนียมในการยืมเพื่อใช้ในกิจการด้านการอนุรักษ์นกและถิ่นที่อยู่อาศัยของนกประการสำคัญ การกำหนดเส้นทางเดินเท้าไม่ควรผ่านบริเวณทำรังหรือวางไข่ของนก ตลอดจนควรมีการควบคุมเข้มงวดไม่ให้มีการท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่ไม่ควรรบกวนนก เช่น ฤดูวางไข่และผสมพันธุ์ เป็นต้น

5. กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (Sky Interpretation) ลักษณะของกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของท้องฟ้าและดาราศาสตร์ ชนิดของดาวและกลุ่มดาว รูปร่าง ตำแหน่ง และวงโคจร ตลอดจนประวัติและตำนานพื้นบ้าน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พื้นที่ธรรมชาติที่จัดกิจกรรมประเภทนี้ได้ดี ได้แก่ บริเวณที่โล่งหรือบนที่สูง เช่น เกาะแก่ง ชายหาดที่โล่ง พุ่มหญ้าที่อยู่บนเขาที่ไม่มีต้นไม้บังท้องฟ้า เป็นต้น ฤดูที่เหมาะสมต่อกิจกรรมประเภทนี้คือฤดูหนาว ท้องฟ้าไม่มีเมฆหมอกบัง กิจกรรมประเภทนี้จำเป็นต้องอาศัยผู้ชำนาญในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวตลอดจนมีอุปกรณ์ เช่น กล้องดูดาว และแผนที่ดาวประกอบด้วย

6. กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (Boat Sightseeing) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้ธรรมชาติจำเป็นจะต้องมีภาคีในการให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน การล่องเรือทำได้ทั้งในลำน้ำ ในแหล่งน้ำธรรมชาติ ทะเล หรืออ่างเก็บน้ำที่ยังคงมี สภาพธรรมชาติแวดล้อมอยู่ สิ่งที่ต้องระมัดระวังจากการกระทำกิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ น้ำมัน ปนเปื้อนลงในแหล่งน้ำ ขยะ เสียงรบกวนจากเครื่องยนต์ การรบกวนบริเวณวางไข่ / ผสมพันธุ์ของสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวที่จะต้องระมัดระวังและช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ในการควบคุมการท่องเที่ยวไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งสภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมลง นอกจากนั้นการพัฒนาพื้นที่ที่จำเป็น เช่น จุดขึ้น - ลงเรือจะต้องออกแบบให้ผสมผสานกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ

7. กิจกรรมพายเรือแคนู (Canoeing) / เรือคายัค (Kayak) / เรือใบ (Sailing) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้ธรรมชาติ ทั้งยังให้นักท่องเที่ยวได้ใช้ความสามารถในการบังคับเรือและได้ออกกำลังกาย เป็นกิจกรรมที่ทำได้ในลำน้ำ ในแหล่งน้ำธรรมชาติ หรืออ่างเก็บน้ำที่ยังคงมีสภาพธรรมชาติแวดล้อมอยู่ สิ่งที่ต้องระมัดระวังจากการกระทำกิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ จำนวนเรือต่อหน่วยพื้นที่ ขยะ และการรบกวนบริเวณวางไข่ / ผสมพันธุ์ของสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นหน้าที่ของนักท่องเที่ยวที่จะต้อง ระมัดระวังและช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ในการควบคุมให้การท่องเที่ยวไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งสภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมลง (สำหรับกิจกรรมการพายเรือ ควรมีสัดส่วนในการใช้พื้นที่อย่างเพียงพอ เพื่อไม่ให้เกิดความแออัด - เรือแคนู คายัค เรือใบ 1 ลำ ต่อความยาวลำน้ำ 2.4 กิโลเมตร เรือใบ 1 ลำ ต่อความยาวลำน้ำ 2.4 กิโลเมตร กว้าง 0.004 ตารางกิโลเมตร)

8. กิจกรรมชมทิวทัศน์ ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (Relaxing) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมและใกล้ชิดกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นกิจกรรม เสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่นๆ ที่กล่าวแล้วข้างต้น การชมทิวทัศน์อาจทำได้ในลักษณะการเดินเล่นตามเส้นทางที่จัดไว้ให้ และหรือตามชายหาดต่างๆ หรือเป็นจุดอยู่กับที่ โดยนักท่องเที่ยวได้หยุดชมธรรมชาติ ณ จุดต่างๆ ทั้งนี้คุณค่าความงามของธรรมชาติและความสะดวกเป็นทรัพยากรนันทนาการที่

สำคัญสำหรับกิจกรรมประเภทนี้ กล่าวกันว่า การได้ชื่นชมใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นโอกาสหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ณ จุดที่จัดให้การชมธรรมชาติ ควรจะมีป้ายสื่อความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติที่อยู่รอบตัวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวมีคุณค่ามากขึ้น นอกจากนี้ การชมทิวทัศน์ธรรมชาติอาจกระทำในลักษณะของการนั่งรถยนต์ไปตามทางที่ผ่านธรรมชาติที่สวยงาม (Sight Seeing) และมีจุดพักชมวิทิวทัศน์เป็นระยะตามความเหมาะสม ซึ่งควรจัดให้มี Wayside Exhibit ณ จุดพักต่าง ๆ สิ่งที่เป็นทรัพยากรนันทนาการที่สำคัญสำหรับกิจกรรมนี้คือ สภาพภูมิทัศน์ที่สวยงามแปลกตา ตลอดจนลำดับของสภาพภูมิทัศน์สองข้างทางที่มีความหลากหลาย (Sequences of Landscape) กิจกรรมประเภทนี้ควรเน้นคุณภาพของการท่องเที่ยวที่ให้ความเคารพกับความเป็นธรรมชาติ เช่น ไม่ก่อให้เกิดเสียงดังรบกวนความสงบ การรักษาความสะอาด ฯลฯ

9. กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ (Terrain/Mountain Biking) ลักษณะของกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยอุปกรณ์คือ จักรยานภูเขา (Mountain Biking) เส้นทางขี่จักรยานไม่ควรเป็นเส้นทางเดียวกับเส้นทางเดินเท้าเพื่อกิจกรรมเดินป่า หรือศึกษาธรรมชาติ หรือดูนก มีความลาดชันในระดับต่างๆ กันตลอดเส้นทาง ตั้งแต่ 0-20 % หลักเกณฑ์ในการเลือกเส้นทางเป็นเช่นเดียวกับการพัฒนาเส้นทางเดินเท้า คือ ไม่ควรผ่านบริเวณที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ สืบต่อพันธุ์ของสัตว์ป่า สภาพภูมิประเทศควรมีลักษณะต่างๆ เพื่อความท้าทายและไม่น่าเบื่อตลอดจนมีจุดสนใจและความงามตามธรรมชาติ การพัฒนาเส้นทางจักรยาน ควรเน้นให้เข้ากับสภาพธรรมชาติ ไม่มีการตัดต้นไม้ใหญ่ ไม่จำเป็นต้องทำเส้นทางด้วยวัสดุก่อสร้าง อาจมีการทำร่องระบายน้ำ หรือสะพานไม้อย่างง่ายในบริเวณที่ลุ่มและร่องน้ำ หน่วยงานเจ้าของพื้นที่มีหน้าที่ในการดูแลเส้นทางขี่จักรยานให้อยู่ในสภาพใช้ได้ และดูแลรักษาความสะอาด ตลอดจนกวาดขนให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบ เช่น ขี่จักรยานในเส้นทางที่จัดเตรียมให้ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็นเมื่อนักท่องเที่ยวต้องการ นักท่องเที่ยวมีหน้าที่เคารพกฎระเบียบของพื้นที่ รักษาความสะอาดด้วยการไม่ทิ้งขยะตามเส้นทางตลอดจนไม่ส่งเสียงอีกทีในระหว่างขี่จักรยาน

10. กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์ (Tent Camping) ลักษณะของกิจกรรม การพักแรมแบบกางเต็นท์มีหลายรูปแบบ ตั้งแต่พักแรมแบบเต็นท์ที่มีการพัฒนาแล้วในเขตบริเวณต่างๆ จนกระทั่งพักแรมกลางป่าที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ อย่างไรก็ดี กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้อยู่กับธรรมชาติและสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด โดยไม่อาศัยสิ่งอำนวยความสะดวกในการอยู่อาศัยเกินความจำเป็น เป็นกิจกรรมที่กระทำร่วมกับกิจกรรมอื่นๆ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ส่อง/ดูนก ฯลฯ หน่วยงานเจ้าของพื้นที่มีหน้าที่ดูแลให้บริเวณที่กางเต็นท์สะอาดเรียบร้อย ในกรณีที่กางเต็นท์ในเขตบริการ ควรจะเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น เช่น ลานกางเต็นท์ ถังขยะ ห้องน้ำ ห้องสุขา รวมถึงบริเวณที่ชำระล้าง เช่น ที่ซักผ้า ล้างจาน บริเวณที่ประกอบอาหารและลานแคมป์ไฟ

รวม ตลอดจน จัดกิจกรรมแคมป์ ไฟให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติหรือพฤติกรรมที่เหมาะสมในการท่องเที่ยวพื้นที่ธรรมชาติ กิจกรรมพักผ่อนด้วยเต็นท์ควรเน้นให้นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดธรรมชาติมากกว่ามาสนุกสนานด้วยการรวมกลุ่มกันร้องเพลง ดื่มของมีนเมา จนทำลายความสงบของพื้นที่บริเวณที่กางเต็นท์ของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มควรแยกห่างจากกันและมีความเป็นส่วนตัวพอสมควร กิจกรรมพักผ่อนด้วยเต็นท์นี้เป็นการนำตัวเองใกล้ชิดธรรมชาติและแสวงหาความสงบที่เมือง ให้ไม่ได้มากกว่าเป็นกิจกรรมที่กระทำเพื่อความสนุกสนานเฮฮา จนกระทั่งรบกวนความสงบของพื้นที่ ดังนั้น นักท่องเที่ยวจึงควรมีส่วนช่วยดูแลรักษาพื้นที่บริเวณกางเต็นท์ให้สะอาดและเรียบร้อย ด้วยการทิ้งขยะให้ถูกที่ ไม่ควรใช้สิ่งทำให้เกิดขยะที่ย่อยสลายไม่ได้หรือย่อยสลายได้ยากหากจำเป็นต้องใช้ก็ควรนำออกไปจากพื้นที่ด้วย

11. กิจกรรมล่องแพยาง/แพไม้ไผ่บ้านกิวเคียน (White Water Rafting) ลักษณะของกิจกรรม เป็น กิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติ และได้รับความตื่นเต้นสนุกสนาน ไร้ใจจาก ความเร็วของกระแสน้ำ ความต่างระดับของลำน้ำ และสภาพภูมิทัศน์ของสองฝั่ง การล่องเรือยาง/แพ ควรมีไกด์ที่มีความสามารถในการล่องเรือ/แพ และความรู้ด้านธรรมชาติวิทยา จำนวนนักท่องเที่ยวต่อ เรือยาง/แพ ประมาณ 4-6 คน ขึ้นกับขนาดของเรือ/แพ จำนวนแพต่อพื้นที่นั้น ใช้เกณฑ์เดียวกับกิจกรรมพายเรือแคนู ก่อนการประกอบกิจกรรมควรมีการแนะนำเกี่ยวกับลักษณะของกิจกรรม การปฏิบัติตนและอื่นๆ เพื่อนักท่องเที่ยวจะได้รับความปลอดภัยและประสบการณ์ที่ดีจากการประกอบกิจกรรมอาจจัดให้มีกิจกรรมพักผ่อนริมฝั่งเสริมจากกิจกรรมล่องเรือ/แพ กิจกรรมนี้จำเป็นต้องจัดให้มีจุดขึ้น-ลง เรือ/แพ

12. กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร (Picnicking) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมพักผ่อนโดยการนำอาหารมารับประทานหรือซื้อจากร้านค้าใกล้เคียงในบริเวณที่จัดไว้ให้ เป็นกิจกรรมที่มักกระทำร่วมกับกิจกรรมประเภทอื่นๆ เช่น การเที่ยวน้ำตก การเดินป่า เดินชมธรรมชาติ ฯลฯ ควรจัดให้มีสถานที่นั่งพักผ่อนรับประทานอาหารในพื้นที่กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีบรรยากาศสงบ และนักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับธรรมชาติมากกว่าบรรยากาศที่ให้มีเครื่องดนตรีที่เสียงดัง หน่วยงานเจ้าของพื้นที่จำเป็นต้องจัดพื้นที่ไว้สำหรับกิจกรรมนี้ ประกอบด้วยชุดสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ โต๊ะ ม้านั่ง ถังขยะ ที่ล้างมือ ห้องสุขา และอาจมีเตาย่างอาหาร บริเวณที่จัดควรเป็นที่ร่ม มองเห็นน้ำ และมีสภาพภูมิทัศน์สวยงาม ไม่เป็นแหล่งที่เปราะบางทางนิเวศ ควรจัดให้มีเส้นทางเดินเท้าที่ไม่ไกลจากที่จอดรถ นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องรักษาความสะอาด ระวังขยะ รื้อไฟ และไม่ให้อาหารแก่สัตว์ป่าหรือทิ้งอาหารไว้โดยไม่มีผู้ดูแลหลังจากเสร็จสิ้นจากรับประทานอาหาร ภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ที่จะทิ้งเป็นขยะควรเป็นสิ่งที่ย่อยสลายได้ง่าย หากเป็นบริเวณพื้นที่ธรรมชาติที่ไม่มีการกำจัดขยะควรนำขยะกลับไปด้วย

13. กิจกรรมที่เกี่ยวน้ำตกแก่ทราายงาม (Waterfall Visits/Exploring) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่นิยมที่สุดสำหรับการเที่ยวป่า-เขา ที่มีน้ำตกเป็นองค์ประกอบสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว การที่เกี่ยวน้ำตกอาจมีกิจกรรมหลายอย่างประกอบกัน เช่น เล่นน้ำตก เดินสำรวจน้ำตก นั่งรับประทานอาหาร หรือชมทิวทัศน์บริเวณน้ำตก ซึ่งควรจัดโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยว ได้รับความรู้เกี่ยวกับน้ำตก และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่น่าสนใจควบคู่ไปด้วย ควรเน้นกิจกรรมที่ไม่ทำลาย ความสงบตามธรรมชาติและจัดเขตปลอดภัยและเครื่องตีบริเวณน้ำตก เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม ของน้ำตก นักท่องเที่ยวควรช่วยกันดูแลรักษา ไม่ส่งเสียงอีกที่กรบกวนผู้อื่นและปฏิบัติตาม ปลอดภัย ของตัวเอง หน่วยงานเจ้าของพื้นที่ควรดูแลเรื่องความสะอาด ดูแลให้ท่องเที่ยวปฏิบัติตาม ระเบียบ และรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อ เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ พบว่า บริบท ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ เป็นไปตามองค์ประกอบ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยบริบทด้านพื้นที่พบว่า อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและมิแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบด้านพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า ต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเป็นการ ท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติสำหรับ บริบทด้านการบริหารจัดการโดยพิจารณาจาก องค์ประกอบการท่องเที่ยว 3As พบว่า อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ มีสิ่งดึงดูดใจ ทางการท่องเที่ยว (Attractions) โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเสน่ห์เฉพาะตัว และมีสิ่งดึงดูดใจทางการ ท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ทางเดินชมวิวอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ อีกทั้งยังมีเส้นทาง ศึกษาธรรมชาติที่น่าสนใจหลายเส้นทาง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก(Amenities) พบว่า ภายในอ่าง เก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจากพระราชดำริ ได้จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวไว้ รองรับนักท่องเที่ยวเช่นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่พักแรม เป็นต้น ส่วนด้านการเข้าถึง (Accessibilities) พบว่า นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องจาก พระราชดำริได้อย่างสะดวกสบายเนื่องจากมีป้ายบอกทาง และมีจุดสังเกตที่ชัดเจน ทั้งนี้สอดคล้องกับ แนวคิดของ Morrison and Mill(1992) ที่กล่าวว่าในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องมีการ จัดการความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยการ จัดการความพร้อมจะประกอบไปด้วย 3As คือ การจัดการความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน (Amenities) และการจัดการสิ่งดึงดูด ใจทางการท่องเที่ยว (Attractions) ซึ่งความพร้อมดังกล่าวจะเป็นปัจจัยสำคัญที่นักท่องเที่ยวจะใช้

ประกอบการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยว สำหรับบริบทด้านกิจกรรมและกระบวนการ ภายในอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบไปด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติกิจกรรมเที่ยวน้ำตก เป็นต้น และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เช่น การท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น ทั้งนี้จะเห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวของอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นกิจกรรมแบบสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับ The Asia-Pacific Ecotourism Industry (2012) ได้กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีความหลากหลายทั้งรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรรมชาติและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยต้องเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยว โดยอาจจัดเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้(Study Tours) นอกจากนี้ บริบทด้านการมีส่วนร่วม พบว่า การท่องเที่ยวในอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริได้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรองรับและบริการนักท่องเที่ยวเช่น การขายอาหารและเครื่องดื่ม การให้บริการด้านการขนส่ง การให้บริการโฮมสเตย์ เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Jerryand Ameeta (2006) ได้ทำการศึกษาเรื่อง A Framework for Sustainable Ecotourism: Application to Costa Rica ผลการศึกษาพบว่าองค์ประกอบสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนคือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นเข้ามาจัดการด้านการท่องเที่ยว เช่นการแสดงความคิดเห็น การให้บริการนักท่องเที่ยว การขายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยการให้ความรู้งบประมาณ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวได้ซึ่งผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชุมชนคือแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ชุมชนมีความภูมิใจในพื้นที่ของตน และคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการศึกษาสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านเศรษฐกิจ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน อีกทั้งมีการส่งเสริมอาชีพด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านสังคมและวัฒนธรรมอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยการเป็นผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวแต่ยังไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน และการตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริทั้งนี้ Jetsalid Angsukanjanakul (2017) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง Modeling Sustainable Management for Community-based Tourism: A

Case Study of Floating Markets in the Lower Central Thailand โดยผลจากการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ของตน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจด้านต่างๆ เพื่อเพิ่มบทบาทและความสำคัญของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และยอมรับเรื่องของการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งเป็นทิศทางที่ดีในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านสิ่งแวดล้อมอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีนโยบายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยมีการกำหนดเขตพื้นที่ (zoning) การจัดทำป้ายสื่อความหมาย การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2558) ที่กล่าวว่าในการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์ด้านการบริการนักท่องเที่ยว จำเป็นต้องอาศัยหลักการแบ่งเขตการจัดการ โดยการกำหนดพื้นที่ที่จะพิจารณาจากสภาพของระบบนิเวศเป็นตัวกำหนดเขต เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและนันทนาการ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติซึ่งจะเป็นการช่วยลดผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและทำให้นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ตามความต้องการและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่อีกด้วย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยว เพื่อควบคุมจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวตลอดจนเป็นการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไม่ให้เสื่อมโทรม

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต้องให้ความสำคัญกับบริบทพื้นที่ที่จะต้องเป็นไปตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นำมาบูรณาการร่วมกับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว ทั้งนี้สอดคล้องกับ Glen T. Hvenegaard (1994) ได้ทำการศึกษาเรื่อง Ecotourism: A status report and conceptual framework ได้เสนอว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการพื้นที่ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การให้การศึกษาและพัฒนาจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว จะนำไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยง

จากการศึกษาพบว่า แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เชื่อมโยงมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ด้านเศรษฐกิจ

1.1.1 กรมชลประทาน ควรกำหนดให้มีการจัดเก็บรายได้จากนักท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมให้มีงบประมาณในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำรายได้ดังกล่าวมาพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกตลอดจนฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมเสียหาย

1.1.2 จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้น่าสนใจ โดยประสานความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการจัดทำเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ และอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านและแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง และนำเสนอขายในราคาเหมา(Package) โดยกำหนดระเบียบราคาที่เหมาะสมและยุติธรรม

1.1.3 ทำการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อจูงใจ และให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะทำให้ได้นักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่มากขึ้น อันจะเป็นโอกาสในการเพิ่มรายได้ทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชน

1.1.4 ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวตลอดทั้งปีเพื่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

1.1.5 พัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งด้านบุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย เพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจ และเกิดการกลับมาเที่ยวซ้ำ

1.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

1.2.1 ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวภายในอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้มากขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว และเกิดความภาคภูมิใจในตนเองว่ามีส่วนสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะเป็นเพียงแรงงานด้านการท่องเที่ยวเท่านั้น อีกทั้งยังทำให้เกิดการรักและหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนมากขึ้น

1.2.2 สรรหาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเช่น องค์กรด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อนำมาให้อข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดจนชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องมากขึ้น

1.2.3 ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

1.2.4 จัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยคณะกรรมการกลุ่มประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว เช่น เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น

1.3 ด้านสิ่งแวดล้อม

1.3.1 กำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในปริมาณที่เหมาะสมในแต่ละวัน

1.3.2 จัดระเบียบการเข้าชม โดยเฉพาะช่วงเทศกาลท่องเที่ยวเพื่อควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม

1.3.3 กำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน และเข้มงวด เพื่อป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การจับหรือปรับเมื่อนักท่องเที่ยวทิ้งขยะไม่ถูกที่ เป็นต้น

1.3.4 จัดทำคู่มือท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมในขณะท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ

2.3 ควรศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในประเภทเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในการศึกษาวิจัย

บรรณานุกรม

- ก้อง เค็มกระโทก. 2555. “การพัฒนารูปแบบการอบรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพระดับชนิดพันธุ์พืชสมุนไพรในแหล่งท่องเที่ยวเขาตอยเจดีย์อำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540. **นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538 - 2539 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินตติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. 2547. **คู่มือการจำแนกเขตท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.** กรุงเทพมหานคร: คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2544. **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน: ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจิตรศิลป์.
- ชีวะภาพ ชีวะธรรม. 2541. “การประเมินและปรับปรุงคุณภาพของเส้นทางศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองอ่างกา อุทยานแห่งชาติตอยอินทนนท์” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทัศนีย์ นาคเสนีย์. 2554. “การศึกษาเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยอารยธรรมทวารวดี – ขอม ในจังหวัดราชบุรี ประเทศไทย” กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.** เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2539. **ภูมิปัญญาในเขตวิสาหกิจพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชนกระเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร.** กรุงเทพมหานคร: โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ.
- ปาริฉัตร วงศ์พานิช, 2546. “การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง”. วิทยานิพนธ์สถิตินมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถิติ กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรพิศ ศรีโบราณ. 2551. “การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชวงศ์ขิงในภูวังงาม จังหวัดอุดรธานี เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ยศ สันติสมบัติ. 2530. **จากวานรถึงเทวดา: มาร์กซิสม์และมานุษยวิทยามาร์กซิสม์.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. 2544. **มนุษย์กับวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัตนา ลักขณาวารกุล. 2540. **การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ.** กรุงเทพมหานคร: ส่วนอุทยานแห่งชาติ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้.
- วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์. 2548. **โครงการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วิสุทธิ ไบไม้. 2545. “การฟื้นฟูระบบนิเวศเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ”. วารสารชีวปริทรรศน์ปีที่ 4 ฉบับที่ 5 (ก.ย. – ต.ค. 2545).
- แหวดวง นามบุตร. 2549. “การพัฒนาโครงข่ายเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนริมแม่น้ำโขงตอนล่าง” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. มปป. **นิเวศวิทยาวัฒนธรรม**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมจิตร หวังดีลก. 2542. **การสำรวจออกแบบเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี**. กรุงเทพมหานคร: ส่วนอุทยานแห่งชาติ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้.
- สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. 6 ธันวาคม 2548. eco.swu.ac.th เข้าถึงเมื่อ 19 กรกฎาคม 2560.
- สุเมตต์ ปุจฉาการ และคณะ. 2557 “การพัฒนาทรัพยากรชีวภาพทางทะเลบริเวณหมู่เกาะแสมสาร จังหวัดชลบุรีเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร.
- สุพานี ศรีวีโรจน์. 2551. “ความหลากหลายทางชีวภาพของเฟิน ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภูหินลาดช่อฟ้า จังหวัดหนองบัวลำภู” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตรศึกษา อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- เสรี เวชบุษกร. 2534. “ทางเดินศึกษาธรรมชาติ” กรุงเทพมหานคร: เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการการสื่อความหมายธรรมชาติ. กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต.
- Christ, Costas; Sweeting, Jamie; Hillel, Oliver; Matus, Seleni;. (2003). *Tourism and Biodiversity*. Washington,: Conservation International. Retrieved June 10, 2017, from <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/WEBx0016xPA-Tourism Footprint.pdf>
- World Tourism Organization. (2010). *Tourism & Biodiversity: Working for Conservation*. (T.Rifai,Ed.) UNWTONews (3),. Retrieved June9,2017, from cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/wtonews_201031.pdf
- Glen T. Hvenegaard. (1994). *Ecotourism: A status report and conceptual framework*. *The Journal of Tourism Studies.*, 5(2), 24-35.
- Jerry and Ameeta. (2006). *A Framework for Sustainable Ecotourism: Application to Costa Rica*. *Tourism and Hospitality Planning & Development.*, 3(2), 131-142.
- Jetsalid Angsukanjanakul. (2017). *Modeling Sustainable Management for Community-based Tourism: A Case Study of Floating Markets in the Lower Central Thailand*. *International Journal of Management and Applied Science.*, 3(1), 43-46.

Morrison, A. M. and Mill, R. (1992). *The Tourism System: and Introductory Text*. New Jersey: Prince - Hall Intentional Inc. *The Asia-Pacific Ecotourism Industry*. (2012).

